

EGE ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI

EGE

Coğrafya

DERGİSİ

Aegean Geographical Journal

Editörler / Editors

Şevket IŞIK

İlkay SÜDAŞ

M. Kirami ÖLGEN

Haziran / June

2017

Cilt / Volume 26

Sayı / Number 1

ISSN 1300-5634

EGE COĞRAFYA DERGİSİ

Aegean Geographical Journal

Sahibi / President

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Adına
Dekan Prof. Dr. Eşref ABAY

Baş Editör / Chief Editor

Prof. Dr. Şevket IŞIK
Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü 35100 Bornova-İzmir Türkiye
e-mail: sevket.i@ege.edu.tr

Sorumlu Müdür

Prof. Dr. Şevket IŞIK
e-mail: sevket.i@ege.edu.tr

Yardımcı Editörler / Associate Editors

Yrd Doç. Dr. İlkay SÜDAŞ

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü 35100
Bornova-İzmir Türkiye e-mail: ilkay.sudas@ege.edu.tr

Doç. Dr. M. Kirami ÖLGEN

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü 35100
Bornova-İzmir Türkiye e-mail: kirami.olgen@ege.edu.tr

Yayın Danışma Kurulu / Editorial Advisory Board

Prof. Dr. Meral AVCI
İstanbul Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

Prof. Dr. Füsün BAYKAL
Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü

Prof. Dr. Marcel BAZIN
21 Rue des Carmlites
Reims/FRANCE

Prof. Dr. Helmut BRÜCKNER
Fachbereich Geographic der Philipps-
Universität Marburg-Lahn / GERMANY

Prof. Dr. Suna DOĞANER
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü

Prof. Dr. Gözde EMEKLİ
Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü

Prof. Dr. Emel ERLAT
Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü

Prof. Dr. Işıl KARPAT AKTUĞLU
Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi
Reklamcılık Bölümü

Prof. Dr. Elli HEIKKILÄ
Institute of Migration
Turku, FINLAND

Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU
Ankara Üniversitesi
DTCF, Coğrafya Bölümü

Prof. Dr. Şevket IŞIK
Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü

Prof. Dr. Adnan KAPLAN
Ziraat Fakültesi
Peyzaj Mimarlığı Bölümü

Doç. Dr. Arife KARADAĞ
Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Aylin KARADAŞ
Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü

Prof. Dr. Ayhan KAYA
İstanbul Bilgi Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fak. Uluslararası İ. Bl.

Prof. Dr. İlhan KAYAN
Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü Emekli Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Dieter KELLETAT
Universität-GH Essen, FB 9 – Geographisches Institut,
Universitätsstr. Essen / GERMANY

Prof. Dr. Sibel ECEMİŞ KILIÇ
Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Prof. Dr. Hülya KOÇ
Dokuz Eylül Üniversitesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Prof. Dr. Asaf KOÇMAN
Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü Emekli Öğretim Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Levent UNCÜ
Bilecik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü

Prof. Dr. John C. KRAFT
310 - 3rd Street Schwenksville PA
19473-USA

Prof. Dr. Yusuf KURUCU
Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Toprak Bölümü

Prof. Dr. Mustafa MUTLUER
Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü

Doç. Dr. M. Kirami ÖLGEN
Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü

Prof. Dr. Ertuğ ÖNER
Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü

Doç. Dr. Semahat ÖZDEMİR
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Prof. Dr. Nazmiye ÖZGÜÇ
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü Emekli Öğretim Üyesi

Prof. Dr. E. Murat ÖZGÜR
Anakara Üniversitesi
DTCF, Coğrafya Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Lütfi İhsan SEZER
Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü Emekli Öğretim Üyesi

Yrd. Doç. Dr. İlkay SÜDAŞ
Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü

Doç. Dr. Theano TERKENLİ
University of the Aegean,
Department of Geography, Mytilini, GREECE

Dr. Stephane DE TAPIA
Universite Marc Bloch UMR
CNRS, FRANCE

Prof. Dr. Murat TÜRKEŞ
İstatistik Bölümü Bağlantılı
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Doğukan DOĞU YAVAŞLI
Ahi Evran Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

Doç. Dr. Mustafa YAKAR
Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi
Coğrafya Bölümü

Ege Coğrafya Dergisi, ulusal hakemli bir dergidir. Yılda iki sayı olarak yayınlanır.

İçindekiler / Contents

21. Yüzyılım Başında İzmir'in İller Arası Göçlerdeki Konumunda Ne Değişti?

The Changing Status of Izmir (Turkey) within the Interprovincial Migrations at the Beginning of the 21st Century

Şevket IŞIK.....1-19

Yaratıcı Turizme Kavramsal ve Coğrafi Bir Yaklaşım

A Conceptual and Geographical Approach to the Creative Tourism

Volkan ZOĞAL – Gözde EMEKLİ 21-34

Ekstrem Yağış Olaylarının Fırat Havzası'ndaki Hidrolojik Bileşenlerin Yıllar Arası Değişimi Üzerine Etkisi

The Influence of Extreme Precipitation Events on Interannual Variation of the Hydrologic Components in The Euphrates Basin

Orkan ÖZCAN – Bodo BOOKHAGEN – Nebiye MUSAOĞLU.....35-46

EGE COĞRAFYA DERGİSİ

Aegean Geographical Journal

Yazar Hizmetleri

Kabul edilen yazıların durumu ve makalelerin genel sunumuna ilişkin sorular için:

Ege Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü
35100 Bornova – İZMİR
Tel : 0 232 311 13 75
Fax : 0 232 388 11 02
e-mail: sevket.i@ege.edu.tr

Abonelikler

Ege Coğrafya Dergisi, yılda iki kez (Haziran-Aralık) yayımlanan bir dergidir. Dergiye abone olmak için, lütfen Ege Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı ile temas kurunuz.

Ege Üniversitesi
Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı 35100
Bornova-İZMİR
Tel: 0 232 388 4642
Fax: 0 232 388 1100

Sipariş, Ödeme ve diğer bilgiler için

Ege Üniversitesi
Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı 35100
Bornova-İZMİR
Tel : 0 232 388 46 42
Fax : 0 232 388 11 00

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 18679

Basım Yeri
Ege Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü

Baskı: 28.09.2017

Author Services

For queries relating to the general submission of articles and status of accepted manuscripts, please contact the author services department:

Ege University
Department of Geography
35100 Bornova – Izmir / TURKEY
Tel : + 90 232 311 13 75
Fax : + 90 232 388 11 02
e-mail: sevket.i@ege.edu.tr

Subscriptions

Aegean Geographical Journal is published two issues/annum in June and December by Ege University. To subscribe, please contact by Ege University.

Ege University
Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı 35100
Bornova-Izmir / TURKEY
Tel: +90 232 388 46 42
Fax: +90 232 388 11 00

Orders /Claims and Other Enquiries

Ege University
Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı 35100
Bornova-Izmir / TURKEY
Tel : +90 232 388 46 42
Fax : +90 232 388 11 00

Ege Coğrafya Dergisi, 26/1 (2017), 1-19, İzmir
Aegean Geographical Journal, 26/1 (2017), 1-19, İzmir—TURKEY

21. YÜZYILIN BAŞINDA İZMİR'İN İLLER ARASI GÖÇLERDEKİ KONUMUNDA NE DEĞİŞTİ?

The Changing Status of Izmir (Turkey) within the Interprovincial Migrations at the Beginning of the 21st Century

Şevket IŞIK

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

sevket.i@ege.edu.tr

Abstract

In Turkey, the migration from rural to urban areas, especially since 1950, was initially limited to large centres. Izmir, which is one of these centres, became the province that received the most immigration until 2000. The purpose of this study is to reveal the changes in Izmir's net migration amount, its status within the country and the geographical dimensions of its migration areas by examining the migration outcomes of Izmir since the year 2000. Migration data of Address Based Population Registration System (ABPRS) of TURKSTAT was used in the study and the results obtained from these data were compared with previous studies.

The most important of the results is the decrease in the net migration of Izmir. This decrease has also caused to end the fact of being the most migrated province after Istanbul that Izmir has preserved for many years. Ankara, Antalya and Kocaeli provinces have left Izmir behind in net migration. The stagnation of Izmir in economic terms, the low share of public investments and the high rates of unemployment have been effective in this result. When the geographical distribution of Izmir's net migration income is analyzed, it is seen that Izmir's population only emigrated to Marmara region and for net migrations it is observed that the net migration from the Eastern and Southeastern Anatolia regions continues to increase.

Key words: *Migration, Net Migration, Internal Migration, Izmir, Turkey*

Öz

Türkiye'de özellikle 1950'den itibaren artan kırdan kente göç olgusu, başlangıçta büyük merkezlerle sınırlı kalmıştır. Bu merkezlerden biri olan İzmir, 2000 yılına kadar, İstanbul'un ardından en çok göç alan il olmuştur. Bu çalışmanın amacı, İzmir'in 2000'li yıllardan itibaren göç verilerini inceleyerek, İzmir'in net göç miktarında, ülke içindeki konumunda ve göç aldığı alanların coğrafi boyutunda ne tür değişimler olduğunu ortaya koymaktır. Çalışmada TÜİK'in Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) göç verileri kullanılmış, bu verilerden elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla karşılaştırılmıştır.

Elde edilen sonuçlardan en önemlisi, İzmir'in aldığı net göçlerin azalmasıdır. Bu azalma, İzmir'in uzun yıllardan beri koruduğu, İstanbul'un ardından en çok göç alan il olma özelliğinin de sona ermesine neden olmuştur. Ankara, Antalya ve Kocaeli, İzmir'i net göçlerde geride bırakmıştır.

İzmir'in ekonomik açıdan içinde bulunduğu durgunluk, kamu yatırımlarından aldığı düşük pay, yüksek işsizlik oranları bu sonuçta etkili olmuştur. İzmir'in net göç kazancının coğrafi dağılışı incelendiğinde, sadece Marmara bölgesine göç verdiği; aldığı net göçlerde ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin ağırlıklı yerinin artarak devam ettiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Net Göç, İç Göç, İzmir, Türkiye

GİRİŞ

1950 yılından sonra, ülkemizde yaşanan sosyal ve ekonomik gelişmeler, hem kırsal hem de kentlerde yaşayanları derinden etkilemiştir. Bu tarihten itibaren uygulanan tarım politikaları, kırsal nüfusun yüksek doğurganlığı ile birleşerek, kırsal alanlarda çok önemli değişimler yaratmıştır. Toprakların giderek bölünmesi, üretim ve verimliliğin azalması, tarımsal gelir ve toprak mülkiyetinin dengesiz dağılımı, tarımda makineleşmenin yarattığı gizli işsizlik ve pazara yönelik üretim süreci, kırsal alanlarda büyük bir nüfus baskısı yaratmış ve kentlere yönelik göçlerin zeminini hazırlamıştır.

Kırsal alanların bu olumsuz koşullarına karşılık, dönemin sayıca sınırlı büyük kentleri; daha geniş istihdam, eğitim ve sağlık olanaklarına sahip olmaları ve ulaşım olanaklarındaki gelişmeler nedeniyle önemli çekim merkezleri olmuşlardır. Bu nedenle 1950'lerde hız kazanan iç göçlerin temel özelliği kır-kent ağırlıklı olması ve daha çok kırsal alandaki ekonomik ve toplumsal yetersizlikler nedeniyle başlamasıdır (Sevgi 1988, İçduygu ve Sirkeci 1999, Kocaman 2008). 1950'lerde ivme kazanan iç göçlerin önemli özelliklerinden biri de, başlangıçta İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Adana gibi sınırlı sayıdaki illere yönelik olmasıdır. Nitekim 1955 genel nüfus sayımının sonuçları, en yüksek nüfus artışının, bu şehirlerde görüldüğünü ortaya koymaktadır (Darkot 1956, Kasarcı 1996). 1960 genel nüfus sayımının sonuçları da, nüfusu 100.000'i aşan 10 şehirde başka illerde doğan nüfusun yaklaşık olarak 1.403.000 olduğunu ve bu nüfusun % 50'sinin İstanbul, % 28'inin Ankara ve % 9'unun İzmir'de yer aldığını göstermektedir (Öngör, 1962 ve 1965). Tümertekin'in yaptığı çalışmada da, başka illerde doğan nüfus payının en yüksek olduğu iller sırasıyla İstanbul, Ankara ve İzmir olarak belirlenmiştir (Tümertekin, 1968).

1960'lardan itibaren yaşanan gelişmeler kır-kent arasındaki gelir farklarının artışına yol açarken, bölgesel farkların da giderek belirginleşmesine neden olmuş ve kırdan kente göç daha da ivme kazanmıştır. 1970'lerin sonlarına

doğru ise kır-kent göçlerinin yerini kentlerden kentlere yönelik göçler almaya başlamıştır (İçduygu ve Sirkeci 1999, Sağlam 2006). İlerleyen yıllar, iç göçlerin genel niteliklerinde çok önemli değişimler yaratmıştır. Bu değişimler öylesine farklı ve önemlidir ki, insan-mekan ilişkilerinin değişimini, göç kavramından çok, yaşam güzergahları kavramıyla ele almanın daha doğru olacağı bir döneme girildiğinden söz edilmektedir (Tekeli, 2013). Böyle bir düşüncenin ortaya çıkmasında, kent nüfusunun hızla artması, demografik geçiş süreci, doğurganlığın gerilemesi, bilgi topluma geçiş çabaları, iletişim ve ulaşım olanaklarındaki hızlı gelişmeler belirleyici olmuştur (Yakar, 2013). Bu faktörlerin etkisiyle, Türkiye'de nüfusun hareketliliği büyük bir artış göstermiştir. Sözelimi, 1975-1980 döneminde iller arasında göç eden nüfus miktarı 2,7 milyon civarındayken, bu rakam 1995-2000 döneminde 4,8 milyona yaklaşmıştır (TÜİK, 2005). Adrese dayalı Nüfus kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre 2010-2015 döneminde iller arasında göç eden nüfus miktarı ise 12,6 milyonu aşmıştır. Tüm bu rakamlar, Türkiye'de iller arasındaki nüfus hareketliliğinin önemli ölçüde arttığını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu artışta, ekonomik ve sosyal yapıdaki dönüşümlerin, bölgesel dengesizliklerin, başta üniversitelerin etkisiyle genç nüfus hareketliliğindeki artışın önemli rol oynadığı söylenebilir. Böyle bir değişim süreci, göç alan merkezlerin çoğalmasına ve nüfusun yeniden dağıtımında göçlerin temel bir belirleyici haline dönüşmesine de katkı yapmıştır.

Bu süreçte nüfus hareketliliği artarken, göçlerin nedenlerinde olduğu kadar; göç kaynaklık eden sahalarda ve en önemlisi göç alan illerin sayılarında ve coğrafi dağılımlarında bazı değişimler yaşanmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde 1990'dan sonra yükselen terör olayları başta bu bölge kentleri olmak üzere birçok kenti yeni bir göç nedeni ile yüz yüze bırakırken; yeni gelişen sanayi odakları ile Akdeniz ve Güneybatı Ege kıyılarında gelişen turizm ve tarım faaliyetleri alternatif çekim merkezlerini ortaya çıkarmıştır. Böylece,

geleneksel göç çekim merkezlerine Tekirdağ, Antalya, Muğla, Eskişehir gibi yeni merkezler eklenmiştir (Yakar, 2013). Bu konuda yapılan çalışmalar da, net göçlerin veya göçle beslenen yüksek nüfus artışlarının İstanbul, Tekirdağ, Kırklareli, Bursa ve Kocaeli çevrelerinde; Antalya kıyılarında; başta Muğla ve İzmir olmak üzere Ege kıyıları ile Ankara çevresinde yoğunluk kazandığını göstermektedir (Yakar, 2012a, 2012b, ve 2015, Özgür 2003, Işık 1999 ve 2005).

Ülkemizdeki iç göç hareketlerinin geçirmiş olduğu değişim süreci, göç alan ve veren sahalarda, göçe neden olan faktörlerde ve göçlerin boyutlarında bazı değişimler yaratmış olsa da, bu hareketin genel yönü geri kalmış bölgelerden gelişmiş bölge ve illere, iç kesimlerden Karadeniz hariç kıyılara doğru gerçekleşmiştir. Türkiye’de iç göçlerin sahip olduğu bu temel nitelik, iç göç çalışmalarına da yansımıştır. 1950’den itibaren hız kazanan göçler daha çok sanayileşme-kentleşme ikilisi ile ilişkilendirilmiş ve göçün mekânsal analizleri haklı olarak bölgesel dengesizlikler üzerinden değerlendirilmiştir. Nitekim iç göçler veya kentleşme konusundaki kuramsal yaklaşımlar ve uygulamalı çalışmalar, iç göçlerle bölgesel eşitsizlikler veya farklılıklar arasında bir ilişki olduğunu ve bunların her birinin göç hareketlerini tetiklediğini göstermektedir. (Keleş 1962, Gezici ve Keskin 2005, Peker 1999).

İç göçlerin ülke bütününde gösterdiği bu genel sürecin yanı sıra, konunun bir önemli yanı da kentlerin sahip oldukları niteliklere bağlı olarak farklı çekim güçlerine sahip olmasıdır. Kentlerin sanayileşme düzeyi, genel istihdam oranları ve istihdam potansiyeli, toplam yaşam kalitesi gibi sahip olduğu özellikler, onların göçle hangi ölçüde beslendiğini, göçteki etki alanının hangi boyutta olduğunu da belirleyen temel unsurlardır. Çünkü bazı kentler ülke bütününe yayılan bir alandan göç alırken, bazı kentler sahip oldukları daha düşük çekim özellikleri nedeniyle sınırlı bir çevreden göç alabilmektedir (Yakar, 2009).

Bu çalışmanın temel amacı da, İstanbul’un ardından ülkemizin en önemli göç çekim merkezlerinden olan İzmir’in, 2010-2015 arasındaki Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre göç verilerini analiz etmektir. Bu döneme ilişkin verilerle, 1975-2000 arasında adrese dayalı göç verileri karşılaştırılarak, İzmir’in aldığı-verdiği ve net göç miktarında, iller

arası net göçlerdeki konumunda, net göç kazancının coğrafi dağılımında ve boyutunda meydana gelen değişimler belirlenecek ve nüfusun ülke bütünündeki yeniden dağıtımında İzmir’in rolünde ne gibi değişimler olduğunu ortaya konacaktır.

İller arasında gerçekleşen göç hareketlerinin coğrafi boyutu ve büyüklüğü kadar, gelen ve gidenlerin sosyal, ekonomik nitelikleri de önemlidir. Bununla birlikte, ADNKS verilerinde göç eden nüfusun yalnızca yaş ve eğitim düzeylerine ilişkin veriler bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada, daha önce yaptığımız araştırmaların sonuçları ile bir bütünlük sağlamak amacıyla, İzmir’e gelen ve İzmir’den gidenlerin yaş ve eğitim niteliklerine yer verilmemiştir.

Veri Kaynakları ve Yöntem

İzmir’in nüfus artışı ve hızına ilişkin değerlendirmelerde TÜİK’in 2008-2015 yıllarına ait veriler kullanılırken, göç verilerinin değerlendirilmesinde 2010-2015 arasındaki yine ADNKS’ne ait verileri dikkate alınmıştır. Bunun en önemli nedeni, 1975-2000 arasındaki daimi ikamet değişikliklerine dayalı göç verilerinin beşer yıllık dönemler halinde olması ve veri bütünlüğünün sağlanmak istenmesidir. İzmir’in diğer iller ile olan karşılıklı göç verileri her yıl için ayrı ayrı hesaplanmış ve böylece İzmir’in tüm iller ile olan net göçleri elde edilmiştir. Bu göç verilerinin yorumlanmasında, İzmir’in nüfus artış hızının yanı sıra, aldığı-verdiği ve net göçleri, net göç hızlarındaki değişim yeri geldikçe diğer önemli merkezler ile karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

Bununla birlikte, net göç hızları, nüfusun yeniden dağıtımında göçlerin etkilerini ölçmek için kullanılsa da yorumlanmaları zordur. Bu zorluğun en temel nedeni, net göç oranlarının hesaplanmasında, ilgili alanın nüfusu payda olarak hesaplandığından, elde edilecek net göç oranlarının o bölgenin toplam nüfusundan etkilenmesidir. Bu eksikliği veya zorluğu gidermek için, net göçlerin toplam göç hacmine (içeriye göç + dışarıya göç) oranlanmasıyla elde edilen göç etkinliği/etkililiği (*Demographic Effectiveness*) de yaygın olarak kullanılmaktadır (Stillwell vd. 2000, Yakar 2012a, 2013). Bu nedenle, İzmir ve diğer önemli merkezlerin göç etkinliği oranları hesaplanarak bu konudaki değişimler ortaya konmuştur. Böylece

eldeki veriler bir bütün olarak değerlendirilerek, 2010-2015 dönemine ilişkin genel bir perspektif sunulmaya çalışılmıştır.

İzmir'in göç verilerindeki değişimin ortaya konması için, 1975-2000 arasında yapılan genel nüfus sayımlarındaki daimi ikametgâh verilerinden ve bu verileri temel alan önceki çalışmaların sonuçlarından da yararlanılmıştır. Ancak, 1975-2000 arasındaki daimi ikamet değişimine dayalı göç verilerinin, 0-4 yaş grubundaki nüfusun göç verilerini kapsamadığını hatırlatmakta yarar vardır. Bu durum İzmir'in 2010-2015 verilerinde, aldığı-verdiği ve net göç miktarlarının önceki dönemlere göre çok daha yüksek görünmesinde kısmen de olsa etkili olmuştur. Böylece, İzmir'in 2010-2015 arasında ADNKS'nde yer alan göç verilerinin mekânsal analizi yapılmış; bu veriler yeri geldikçe 1975-2000 arasındaki göç verileri ile karşılaştırılarak, aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

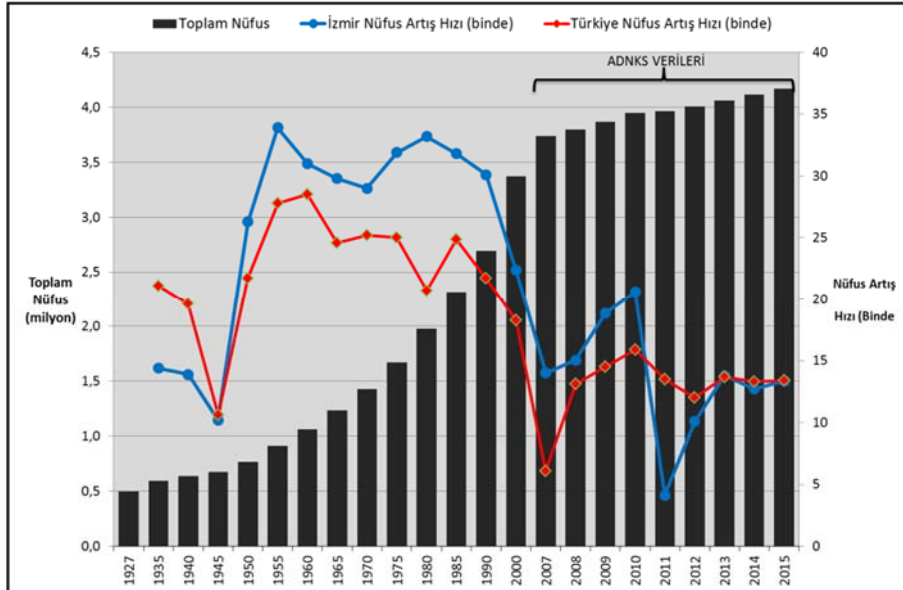
1. İzmir'in aldığı göç, verdiği göç ve net göç miktarında bir azalma var mı? Var ise bunun temel nedenleri nedir?
2. İzmir'in net göçlerdeki konumunda bir değişiklik var mı? Uzun yıllardan beri İstanbul'un ardından en çok göç alan il olmaya devam ediyor mu?

3. İzmir'in ülke nüfusunun yeniden dağıtılmasındaki konumunda neler değişti?
4. İzmir hangi bölge ve illerden daha çok göç alıyor, göç veriyor? Bu il veya bölgelerden aldığı net göçün coğrafi dağılımında bir değişim var mı?

1. BULGULAR

1.1. İzmir'de nüfusun gelişimi ve nüfus artış hızları

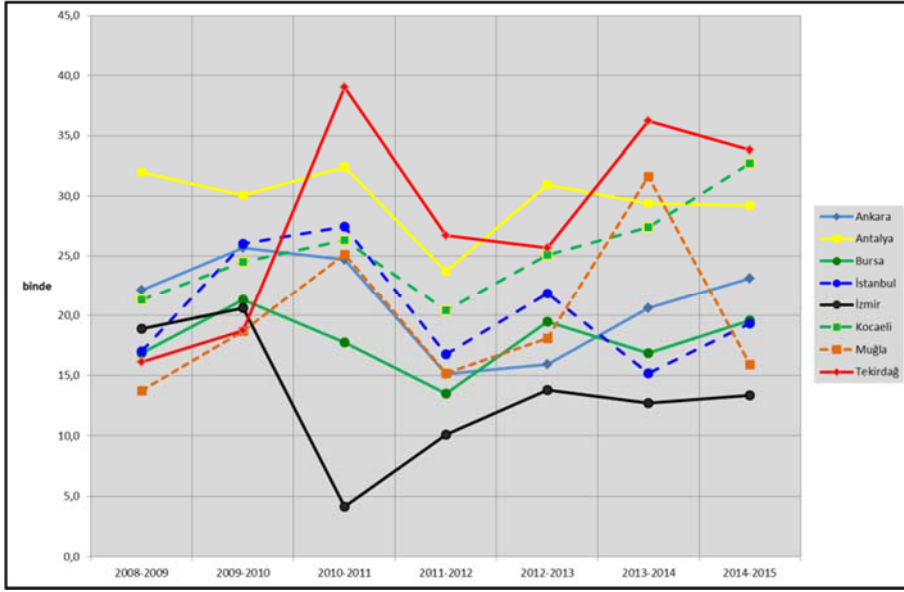
İzmir'in, özellikle 1950'li yıllarda başlayan, ancak 1960'tan sonra giderek daha güçlü bir çekim merkezine dönüşmesi, ilin nüfus artışında göçleri de son derece belirleyici bir faktör haline getirmiştir. Nitekim 1960'ta 1 milyonu ancak geçebilen İzmir nüfusu, aldığı göçlerin de etkisiyle, 1990'da 2,7 milyona, 2000 yılındaki son genel nüfus sayımında ise 3,5 milyona yaklaşmıştır. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nin (ADNKS) 2015 verilerine göre bu nüfus 4 milyonu aşmıştır (Şekil 1). İzmir'deki bu nüfus artışı ve hızları, kendi içinde net göçlerin etkisini yansıtmakla birlikte; İstanbul, Ankara gibi geleneksel merkezlerin yanı sıra, yeni çekim merkezleri arasındaki konumunda ne gibi değişimler olduğu sorusuna verilecek bir yanıt için yetersiz kalmaktadır.

Şekil 1: İzmir'de nüfusun gelişimi ve artış hızları.

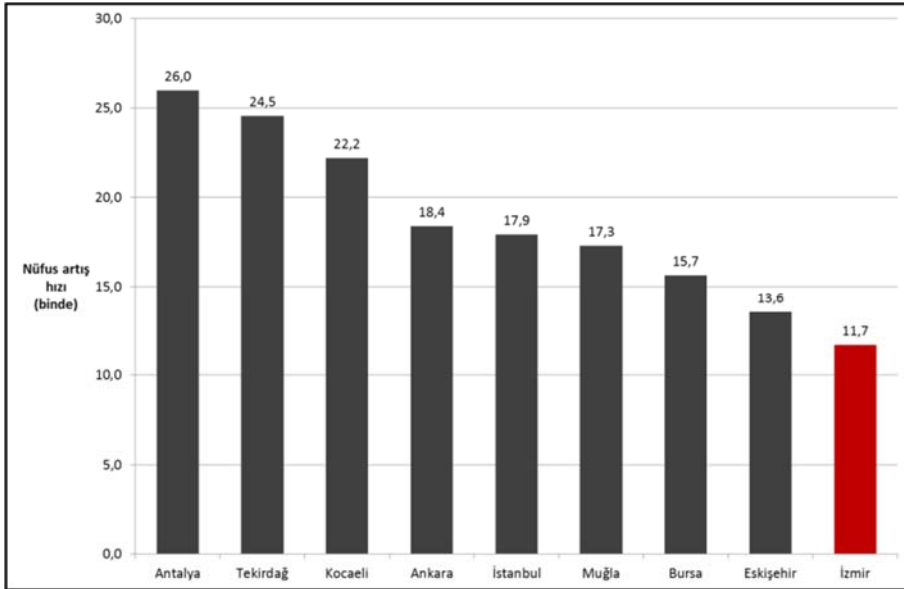
Figure 1: Growth and increase rate of the population in Izmir Province.

Şekil 2: ADNKS verilerine göre 2008-2015 arasında önde gelen illerin nüfus artış hızları.

Figure 2: Population growth rates of the leading provinces in Turkey between 2008 and 2015.

Şekil 3: ADNKS verilerine göre 2008-2015 döneminde önde gelen illerin nüfus artış hızları.

Figure 3: Population growth rates of the leading provinces in 2008-2015 period.

İzmir'in Türkiye içindeki konumunu değerlendirmek amacıyla, yıllık ortalama nüfus artış hızlarını diğer önemli merkezlerin nüfus artış hızları ile karşılaştırdığımızda, 2008-2015 ADNKS verilerinde en düşük nüfus artış hızına sahip ilin İzmir olduğu gözlenmektedir. İzmir'in bu dönemdeki nüfus artış hızlarının genellikle binde 15'in altında seyrettiği görülür ki, bu oran önde gelen merkezlerin nüfus artışının gerisinde

kalmıştır (Şekil 2). Aynı şekilde, 2008-2015 dönemindeki toplam nüfus artış hızına bakıldığında İzmir binde 12'ye yaklaşan bir hızla artarken; Antalya, Tekirdağ ve Kocaeli bu oranı ikiye katlayarak binde 20'nin üzerinde artış göstermiş; Ankara, İstanbul, Muğla ve Bursa'daki artış hızı ise binde 15-20 arasında gerçekleşmiştir (Şekil 3).

Bu sonuçlar, İzmir'in özellikle son yıllardaki nüfus artış hızının, kendisi gibi önemli göç çekim merkezlerinden olan Antalya, Muğla, Kocaeli, Tekirdağ, İstanbul, Bursa ve Ankara illerinin gerisinde kaldığını göstermektedir. Bu durum, İzmir'in net göçler açısından ülke içindeki konumunda gerileme kaydettiği yönündeki bulgumuzla da örtüşmektedir.

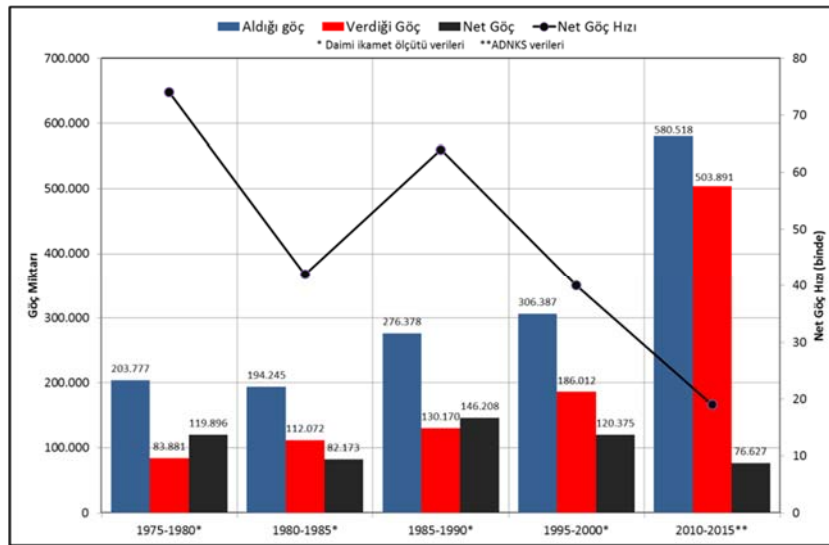
1.2. İzmir'in aldığı göç, verdiği göç ve net göç miktarında bir azalma var mı?

2010-2015 arasındaki ADNKS göç verileri, 1975-2000 döneminin daimi ikamet değişimine dayalı verileriyle karşılaştırıldığında, İzmir'in hem aldığı hem de verdiği göç miktarında çok önemli bir artış görünmektedir. 1975-2000 arasındaki 4 dönemin verileri incelendiğinde İzmir'in her dönem aldığı göç 194 bin ile 306 bin arasında değişmiştir. Oysa 2010-2015 arasındaki dönemde İzmir'in aldığı göç 580.518 olarak gerçekleşmiştir. İzmir'in aldığı göçlerdeki bu çarpıcı değişim, verdiği göçler dikkate alındığında çok daha önemli boyutlara varmaktadır. İzmir, 1975-2000 arasında 83 bin ile 186 bin arasında göç verirken, bu rakam 2010-2015 döneminde 503 bini aşmıştır. Bu durum, İzmir'in 2000 yılı öncesine göre hem aldığı hem de verdiği göçlerde önemli artışlar kaydettiğini göstermektedir. Bu sonuçta, 2000 öncesi daimi ikamet değişimine dayalı göç verilerinde, ADNKS verilerinden farklı olarak, 0-4 yaş grubundaki nüfusun göç bilgilerinin yer

almaması sınırlı bir etkiye sahiptir. Bu nedenle, elde edilen bulgu ülkemizde iller arasında gerçekleşen göçlerin artışıyla da örtüşmektedir.

Bununla birlikte, konuya sadece net göçler açısından bakıldığında, İzmir'in aldığı ve verdiği göç miktarındaki bu büyük artışa rağmen net göç miktarında bir azalma olduğu gözlenmektedir. 1975-2000 arasındaki dört dönemde İzmir'in net göç kazancı 82.000 ile 146.000 arasında değişirken (ortalama 117.163 kişi), 2010-2015 döneminde bu rakam 76.627'ye gerilemiştir (Tablo 1 ve Şekil 4).

Bu veriler, İzmir'in göç niteliklerinde meydana gelen çok önemli bir değişimin yansıması olarak kabul edilebilir. Bu değişimin bir yanı İzmir'in aldığı ve verdiği göçün önceki dönemlere göre büyük oranda artması; ikinci ve en önemli yanı ise aldığı göçlerin önemli bir kısmını kaybeden bir ile dönüşmesidir. Nitekim 1975-2000 arasındaki daimi ikamet verilerinde İzmir, aldığı göçün % 40-60'ı kadar göç verirken, bu oran ADNKS verilerinde % 87'ye ulaşmıştır (Tablo 1). Bununla birlikte, İzmir'in aldığı göçün önemli bir kısmını göç vererek kaybetmesi, başka bir ifadeyle net göçlerinin gerilemesinin, 2000'li yıllardan önce başlayan ancak, bu yıldan sonra giderek hızlanan bir süreç olduğunu ifade etmek mümkündür. İzmir'in net göç miktarı, daimi ikamet değişikliği verileri olan 1985-1990 döneminden başlamış ve günümüze kadar devam etmiştir.

Şekil 4- Dönemlere göre İzmir'in aldığı, verdiği ve net göçleri ile net göç hızları.

Figure 4: The number of in-migration, out-migration, net migration and net migration rates in Izmir.

Tablo 1- Dönemlere göre İzmir'in aldığı, verdiği ve net göçleri.

Table 1: The number of in-migration, out-migration, net migration in İzmir.

	Aldığı göç	Verdiği Göç	Net Göç	Verdiği göçün aldığı göçe oranı %
2010-2015**	580.518	503.891	76.627	86,8
1995-2000*	306.387	186.012	120.375	60,7
1985-1990*	276.378	130.170	146.208	47,1
1980-1985*	194.245	112.072	82.173	57,7
1975-1980*	203.777	83.881	119.896	41,2

* Daimi ikamet ölçütü verileri **ADNKS verileri

1.3. İzmir'in Türkiye'deki net göçlerdeki konumunda bir değişiklik var mı?

Uzun yıllardan beri İstanbul'un ardından en çok göç alan il olmaya devam ediyor mu? Ülke nüfusunun yeniden dağıtılmasındaki konumunda neler değişti?

İzmir'in ADNKS verilerine göre net göç özelliklerini ortaya koymadan önce, Daimi ikametgâh verilerine göre 1975-2000 yılları arasında yer alan beşer yıllık verileri değerlendirmekte yarar vardır. Genel nüfus sayımlarından elde edilen bu verilere göre İzmir, İstanbul'un ardından net göç miktarı en yüksek ili meydana getirmektedir. 1975-1980 döneminde İzmir'in net göç miktarı 119.896' iken bu rakam 1980-1985 döneminde 82 bine gerilemiş, 1995-2000 döneminde ise 120 bini aşmıştır. Başka bir ifadeyle, İzmir'in 1975-2000 arasındaki net göçleri dönemlere göre bazı dalgalanmalar gösterse de, İstanbul'un ardından net göçü en yüksek il olma gerçeği değişmemiştir (Tablo 2). ADNKS verileri ise, İzmir'in uzun yıllardan beri koruduğu, İstanbul'un ardından net göçü en yüksek il olma özelliğinin 2010-2015 döneminde sona erdiğini ortaya koymaktadır.

2010-2015 arasındaki 5 yıllık kümülatif veriler, İstanbul'un Türkiye'nin net göç miktarı en yüksek ili olmaya devam ettiğini göstermektedir. İstanbul, bu beş yıl içinde 283.443 net göçe ulaşmıştır. Ancak, 1975-2000 arasındaki dört sayım arasında İstanbul'un ardından daima ikinci olan İzmir, 2010-2015 arasında 76.627 net göç miktarına rağmen, Türkiye'de net göçü en yüksek iller sıralamasında 6. sıraya gerilemiştir. İzmir'in net göç miktarı konusunda kaydettiği bu gerilemeye karşın Ankara, Antalya, Kocaeli ve Tekirdağ illeri İzmir'i geride bırakmıştır (Tablo 3-Şekil 5).

İzmir'in net göçlerindeki gerileme 1985'ten itibaren gözlenirken, başta Antalya, Tekirdağ, Kocaeli, Ankara ve hatta kısmen Bursa, Aydın ve Eskişehir gibi illerde sözü edilen dönemde net göç miktarları İzmir'in aksine yükseliş eğilimi göstermişlerdir (Şekil 6). İzmir'in net göç miktarları açısından ülke içinde kaydettiği gerileme net göç hızları açısından da geçerlidir. 1965-1980 arasındaki 3 dönemde net göç hızları açısından daima ilk üç sırada yer alan İzmir'in bu niteliği, 1980'lerden itibaren yavaş yavaş bozulmaya başlamıştır. Nitekim net göç hızları açısından 1985-1990 döneminde beşinci, 1995-2000 döneminde ise yedinci sıraya gerilerken (Kocaman, 2008), ADNKS'nin 2010-2015 arasındaki tüm yıllarda ilk 15 il arasında dahi yer alamamıştır. İzmir'in 2010-2015 arasındaki net göç hızları düşük bir seyir izlerken, başta Antalya, Tekirdağ, Kocaeli ve Ankara'da net göç hızlarında bir yükselme gözlenir (Şekil 7).

Net göç miktarları ve net göç hızlarında, İzmir'in ülke içindeki konumunda gerçekleşen gerileme; illerin nüfus artış hızları ile de örtüşmektedir. Türkiye'nin önde gelen göç merkezlerinin son dönemlerdeki nüfus artış hızları incelendiğinde (Şekil 2), Tekirdağ, Antalya, Bursa, Kocaeli, Muğla illerindeki nüfus artışlarının İzmir'i geride bıraktığı görülür.

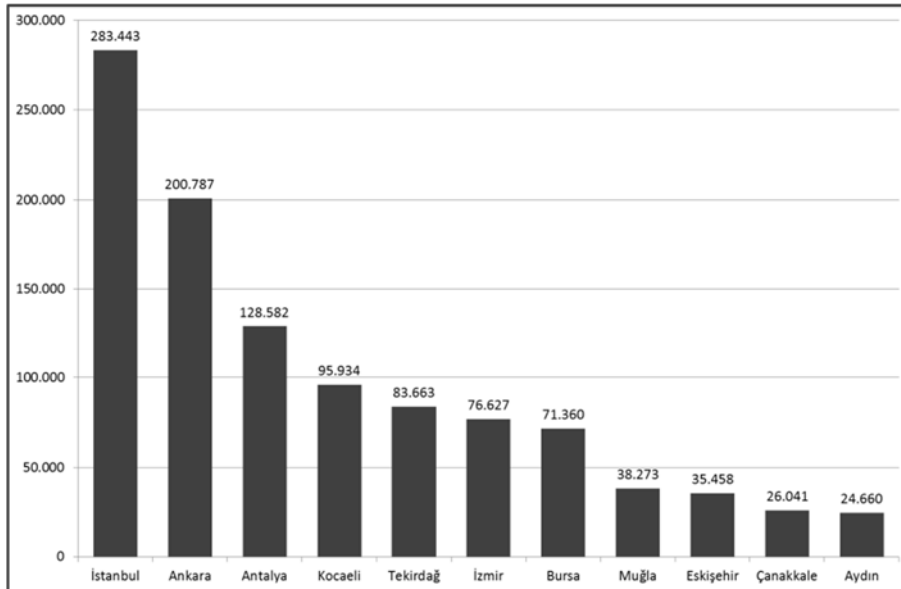
İzmir'in net göç hızlarındaki gerilemenin, ülke nüfusunun yeniden dağıtılmasındaki rolünü açıklamakta yetersiz kalması nedeniyle hesapladığımız göç etkinlik oranları da, İzmir'in ülke nüfusunun göçlerle yeniden dağıtımındaki rolünün zayıfladığını; Tekirdağ, Antalya, Kocaeli, Ankara, Eskişehir, Muğla ve Bursa gibi illerin gerisinde kaldığını ortaya koymaktadır (Tablo 4). Bu durum, İzmir'in nüfus artış hızı, net göç miktarı hızlarındaki gerilemenin göç etkinlik oranlarındaki gerilemeyle örtüşüğünü göstermektedir.

Tablo 2- Daimi ikametgah değişimlerine göre, Türkiye'de net göçün en yüksek olduğu iller (1975-2000).
 Table 2: The provinces with the highest net migration in Turkey (1975-2000).

	1975-1980	1980-1985	1985-1990	1995-2000
İstanbul	288.653	297.598	656.677	407.448
İzmir	119.896	82.173	146.208	120.375
Bursa	58.720	47.434	83.641	85.325
Ankara	49.499	36.631	69.511	90.884
Antalya	17.142	25.339	82.737	90.457
Mersin	40.273	49.593	74.717	18.429
Kocaeli	53.640	41.287	83.262	211
Tekirdağ	4.849	3.438	17.907	51.335
Muğla	1.659	3.058	15.998	42.921
Aydın	9.382	9.365	19.077	21.553

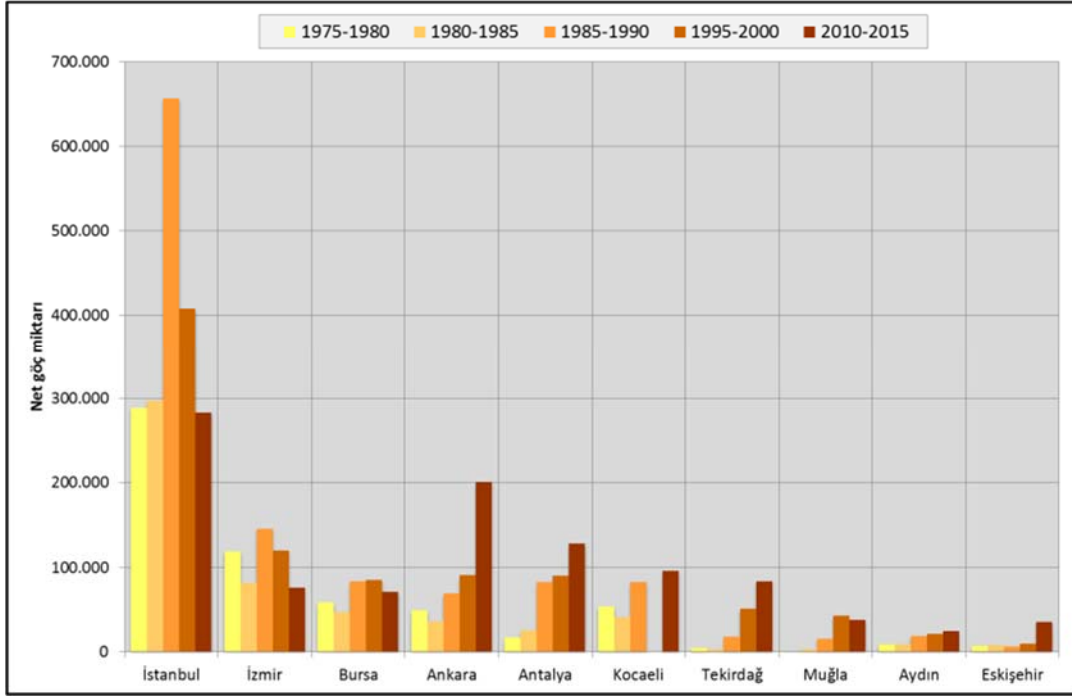
Tablo 3- ADNKS verilerine göre önde gelen illerin 2010-2015 döneminde net göç miktarı
 Table 3: The net migration of the leading provinces in 2010-2015 period.

	2011	2012	2013	2014	2015	TOPLAM
İstanbul	121.782	30.461	66.321	14.336	50.543	283.443
Ankara	54.479	22.401	32.851	40.009	51.047	200.787
Antalya	26.856	20.703	24.530	28.426	28.067	128.582
Kocaeli	13.244	11.405	16.417	24.637	30.231	95.934
Tekirdağ	13.645	14.113	13.632	21.728	20.545	83.663
İzmir	8.944	9.850	13.992	22.992	20.849	76.627
Bursa	15.985	6.216	13.774	15.690	19.695	71.360
Muğla	5.805	4.912	4.559	18.548	4.449	38.273
Eskişehir	7.137	7.064	5.564	7.950	7.743	35.458
Aydın	1.021	2.789	2.350	13.446	5.054	24.660

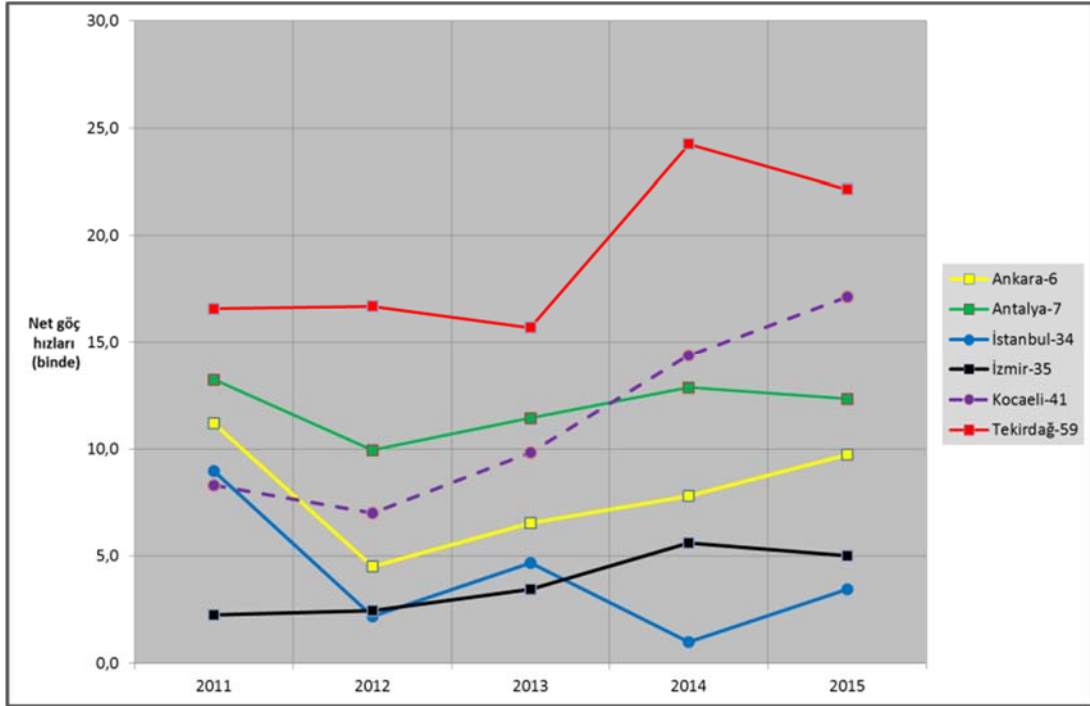
Şekil 5: ADNKS verilerine göre, Türkiye'de 2010-2015 döneminde önde gelen illerin net göç miktarları.

Figure 5: The net migration of the leading provinces in Turkey (2010-2015).

Şekil 6- ADNKS verilerine göre seçilmiş illerde net göç miktarı (1975-2015).

Figure 6: The net migration of the leading provinces in Turkey (1975-2015).

Şekil 7- Türkiye'de 2010-2015 arasında önemli göç merkezlerinin net göç hızlarındaki değişim (ADNKS).

Figure 7: The changes in net migration rates of the major centers of immigration in Turkey between 2010 and 2015.

Tablo 4- Seçilmiş illerde göç etkinlik oranlarındaki değişim.
 Table 4: The Demographic Effectiveness of the leading provinces in Turkey (1975-2015).

	1975-1980	1980-1985	1985-1990	1995-2000	2010-2015
Tekirdağ	9,3	5,9	22,0	40,8	21,4
Antalya	27,9	30,3	50,2	35,7	16,6
Kocaeli	44,7	34,5	43,5	0,1	15,2
Ankara	10,8	7,7	11,9	13,7	11,9
Eskişehir	9,9	10,4	6,5	8,3	11,4
Muğla	5,2	6,9	22,4	36,2	10,9
Bursa	44,3	33,7	42,0	31,0	10,3
İzmir	41,7	26,8	36,0	24,4	7,1
İstanbul	35,0	34,8	49,2	28,4	7,0
Mersin	9,9	38,4	39,7	8,5	-2,9

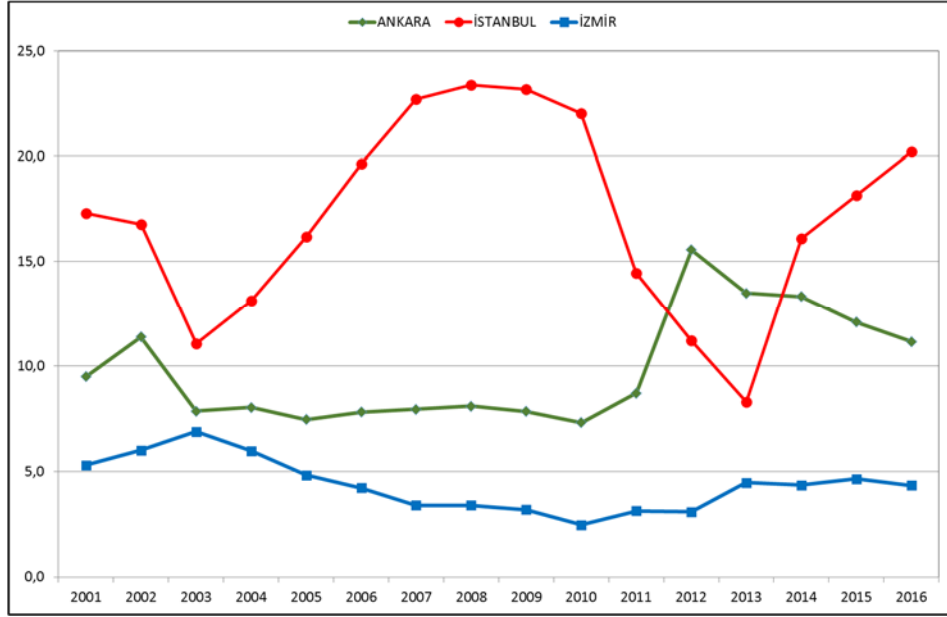
1.4. İzmir net göçlerde niçin geriliyor?

Buraya kadar yaptığımız değerlendirmeler, İzmir'in gerek nüfus artış hızı, gerek net göç miktarı ve hızları açısından gerilediğini çok net bir şekilde ortaya koymaktadır. İzmir'in hem nüfus artış hızı hem de net göçler konusunda geriye düşmesinde farklı süreçlerin etkili olduğu söylenebilir. Bunların bir kısmı yukarıda da belirtildiği gibi, son 20-30 yılda ortaya çıkan yeni çekim merkezlerinin özellikle sanayi, turizm ve ticaret gibi alanlarda geniş bir istihdam yaratmaları ve giderek daha güçlü çekim merkezleri haline dönüşmeleri ile ilgilidir. İzmir'in net göçlerdeki gerilemesinde ve neredeyse aldığı kadar göç veren bir merkeze dönüşmesindeki bir diğer faktörün de, İzmir'in ekonomik alanda geri kalması ve işsizlik oranlarının yüksekliği olduğu ileri sürülebilir.

1980'lerden sonra daha güçlü birer çekim merkezi haline gelen bu merkezlerin en önemlileri Antalya ve Tekirdağ'dır. Antalya, 1970'li yıllardan itibaren başlayan başta turizm ve tarım sektöründeki yatırımların ve bunun hizmet sektöründe yarattığı geniş istihdam olanaklarına bağlı olarak birçok ilden çok büyük miktarda göç almıştır (Kahraman, 2009). Bu süreç, Antalya'yı 2010-2015 arasında 128.582 kişilik net göçü ile Türkiye'de net göç miktarı en yüksek üçüncü ili haline getirmiştir. İzmir'e göre çok daha yeni başka bir çekim merkezi de Tekirdağ'dır. 1976'da Çerkezköy'de kurulan organize sanayi bölgesini, 1994'te Hayrabolu ve Malkara, 1997'de ise Çorlu Deri İhtisas Organize sanayi bölgesi izlemiştir. Başta İstanbul'a olan yakınlığı ve sanayi alanındaki bu hızlı gelişmeler, taşıdığı avantajlar, Tekirdağ nüfusunun baş döndürücü bir hızla artmasında etkili olmuş ve Tekirdağ'ı son 30 yılın yıldızı parlayan en önemli merkezleri arasına

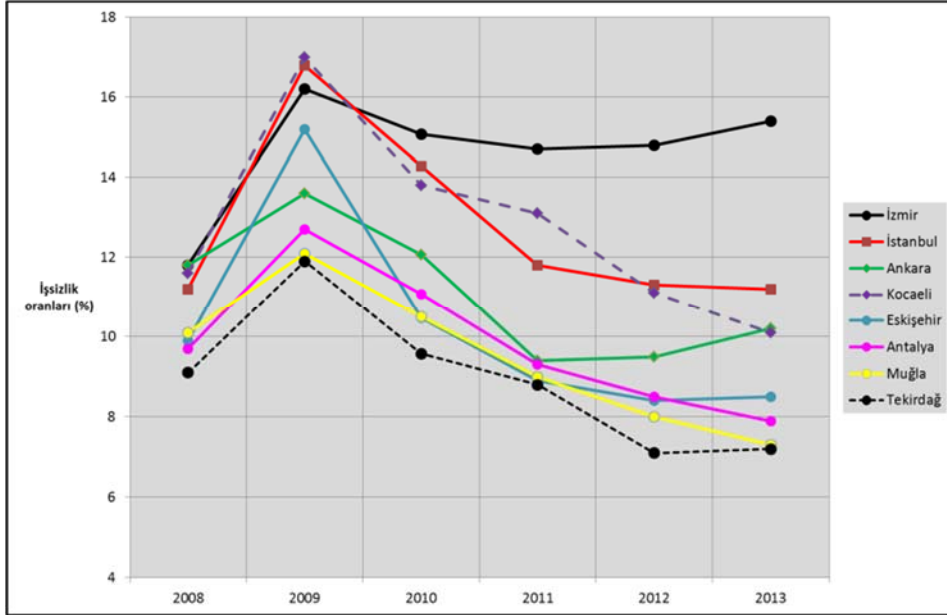
taşımıştır (Sönmez, 1998). Türkiye'de son yıllarda en çok göç alan illerin Antalya ve Tekirdağ olması bu nedenle tesadüf değildir ve bu durum her iki ili de, göç eden nüfusun tercihlerinde güçlü birer alternatif haline dönüştürmüştür. Söz konusu dönemde, net göç miktarı açısından İzmir'i geride bırakan bir başka il de Kocaeli olmuştur. 1999 depreminde yaşanan can kaybı ve göçlere ek olarak, sosyal ve ekonomik hayatın çöküntüye uğraması sonrasında; nüfus konusunda dramatik bir süreç yaşayan Kocaeli (Südaş, 2004), hızla eski düzeyine ulaşarak net göç miktarı konusunda İzmir'i az da olsa geride bırakmıştır. 2010-2015 dönemindeki toplam net göç miktarları incelendiğinde, İzmir'in net göçü 76.627, Kocaeli'nin ise 95.934 olmuştur (Şekil 5).

Yukarıda belirtilen göç çekim merkezlerinin giderek güçlenmeleri, göç eden nüfus için yeni seçenekler oluşturması açısından elbette önemlidir. Bununla birlikte, İzmir'in neredeyse aldığı göç kadar göç vermesi ve net göç miktarının gerilemesinde, uzun zamandır içinde bulunduğu ekonomik durgunluk ve bunun istihdam olanaklarına yaptığı olumsuz etkinin payı büyüktür. 1980 sonrasında merkezi yönetim tarafından İzmir'in yerel yönetimlerine ve girişimcilerine yeterli kaynak aktarılmamış ve İzmir, İstanbul ve Ankara kadar desteklenmemiştir (Peker, 2015, s.27 ve 229). Kalkınma Bakanlığı verilerine göre, kamu yatırımlarının 2001-2016 arasında illere göre dağılımı incelendiğinde, İzmir'in kamu yatırımlarından aldığı pay azalma eğilimi gösterirken, başta İstanbul ve Ankara bu paylarını önemli ölçüde arttırmışlardır (Şekil 8). İzmir'in kamu yatırımlarından aldığı pay genel olarak % 5'in altında seyrederken, İstanbul'un aldığı pay bazı yıllarda % 25'lere yaklaşmıştır.

Şekil 8- İstanbul, Ankara ve İzmir'in kamu yatırımlarından aldıkları pay¹.
(Kaynak: <http://www2.kalkinma.gov.tr/kamuyat/ilozet.html>)

Şekil 8- The shares of Ankara, İstanbul and İzmir provinces from public investments.

Şekil 9- Seçilmiş illerde yıllık işsizlik oranları (15 yaş ve üstü).

Şekil 9- Annual unemployment rates in selected provinces (age 15 and over).

¹ Kalkınma Bakanlığı verilerinde, yatırım programında yer alan projelerin önemli bir kısmının yeri herhangi bir il adı belirtilmeden "Muhtelif" olarak belirtilmiş olup, herhangi bir il ile ilgili kurulamamıştır. Dolayısıyla, il bazında belirtilen yatırımlar illerin bütün yatırımlarını kapsamamaktadır. Değerlendirmemizde, verilerdeki "muhtelif" olarak belirtilen yatırımlar dikkate alınmamış, bir ille kayıtlanan yatırımların dağılımı hesaplanmıştır.

İzmir'in içinde bulunduğu ekonomik durgunluğun bir sonucu olarak artan işsizlik oranlarının da, İzmir'in net göç miktarındaki gerilemede önemli bir etken olduğu ileri sürülebilir. TÜİK'in il bazındaki temel işgücü verileri incelendiğinde, seçilmiş iller arasında 2008-2013 yıllarında işsizlik oranlarının en yüksek olduğu ilin İzmir olduğu gözlenir. Sözü edilen dönemde İzmir'deki işsizlik oranları azalmak bir yana artış eğilimi gösterirken, diğer göç çekim merkezleri daha düşük işsizlik oranları ile dikkat çekmektedir (Şekil 9).

1.5. İzmir hangi bölge ve illerden daha çok göç alıyor?

Bu il veya bölgelerden aldığı net göçün coğrafi dağılımında bir değişim var mı?

İzmir'in aldığı göçlerin bölgesel dağılımında, zaman içinde çok önemli değişimler yaşandığı gözlenmektedir. PEKER, 1965 yılına kadar İzmir'e göç edenlerin içinde, en büyük payı Ege-Marmara Bölgesi doğumluların aldığını, bunu İç Anadolu Bölgesi illerinin izlediğini belirtmiştir. Tümertekin'in "Türkiye'de İç göçler" başlığını taşıyan çalışmasında da benzer bulgular paylaşılmıştır (Tümertekin, 1968, s. 63). Bu göç örüntüsünün zamanla değiştiğini ve giderek uzak mesafeli göçlerin önem kazandığını vurgulayan PEKER, 1985'e gelindiğinde birinci çember olarak tanımladığı yakın mesafeli göçlerden çok daha fazlasının Doğu ve Güneydoğu illerinden alındığını belirtmiştir (Peker, 1992, s. 295). 1975-2000 arasında genel nüfus sayımlarından elde edilen daimi ikamete göre göç verilerini inceleyen çalışmalarda da aynı sonuçlara ulaşılmıştır (Sevgi, 1988; Işık, 1999 ve 2009).

Buna göre İzmir, 2000 yılına kadar uzanan dönemde, net göç kazancında yakın mesafeli göçlere dahil edebileceğimiz diğer Ege illerinden kazandığı net göçü sürekli gerileyen, buna karşın Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu gibi daha uzak mesafeli bölgelerden aldığı göçlerin giderek önem kazandığı bir il konumunda kalmıştır.

2010-2015 ADNKS'nin İzmir'e ait göç verileri incelendiğinde, İzmir'in net göçlerinde yukarıda belirttiğimiz göç örüntüsünün daha da güçlendiği gözlenmektedir. 2010-2015 döneminde İzmir, sadece Marmara Bölgesi'ne nüfus kaybederken, net göç kazancının önemli bir kısmını yine Doğu ve Güneydoğu Anadolu

bölgelerinden almıştır. Söz konusu dönemde, İzmir'in Marmara Bölgesi'ne olan nüfus kaybı 4 bine yaklaşırken, Doğu Anadolu'dan aldığı net göç 30 bine, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden aldığı net göç ise 18 bine yaklaşmıştır (Şekil 10). Başka bir ifadeyle, İzmir'in net göç kazancının % 36'sı (29.085) Doğu Anadolu % 22'si ise (17.901) Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden kaynaklanmaktadır. Her iki bölgenin İzmir'in net göçündeki payı % 58 gibi büyük bir oran meydana getirmektedir. 1975-2000 dönemi daimi ikametgah değişimine dayalı verilerden elde ettiğimiz sonuçlarda da (Işık, 2009), her iki bölgenin toplamı hiçbir dönemde % 40'ın altına inmemiştir (Tablo 5 ve Şekil 11). Bu veriler, İzmir'in aldığı göçlerde öteden beri önemli bir paya sahip olan Doğu ve Güneydoğu Anadolu kaynaklı göçlerin, İzmir'in son dönemde aldığı göçlerdeki ağırlığını daha da artırdığını ortaya koymaktadır.

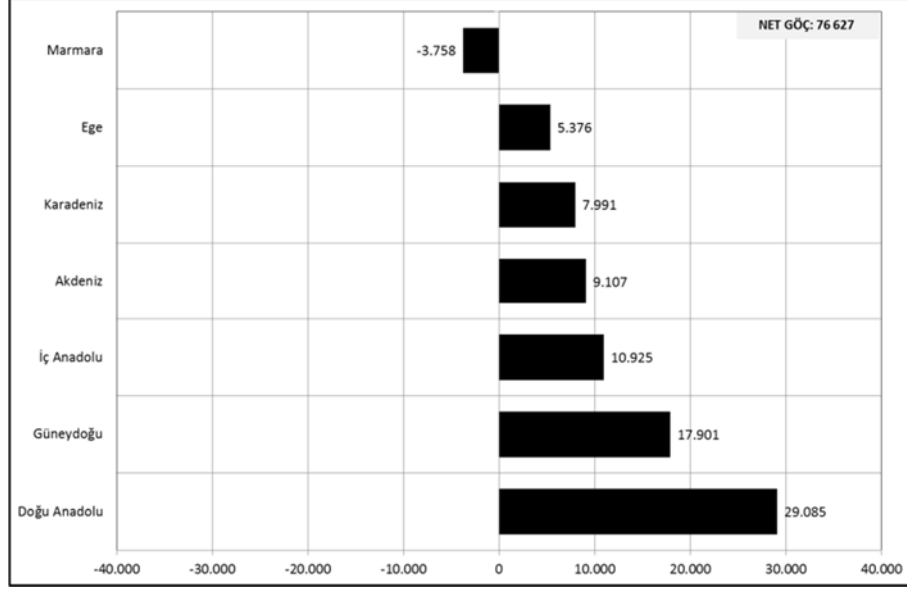
İzmir'in net göç miktarının % 58 gibi çok önemli bir kısmına kaynaklık eden Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan gelen göçlerin, birkaç ilde yoğunluk kazanması dikkat çekicidir. İzmir, Doğu Anadolu'dan aldığı net göçün (29.085) yaklaşık % 40'ını Ağrı ve Erzurum illerinden alırken; Güneydoğu Anadolu'dan aldığı göçlerin (17.901 kişi) % 39'u Diyarbakır, % 25'i ise Mardin'den kaynaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle İzmir'in Güneydoğu Anadolu'dan aldığı net göçün % 64'ü bu iki ilden gerçekleşmiştir. Bu durum, İzmir'in Doğu ve Güneydoğu'dan aldığı göçlerde, ön plana çıkan illerin durumunda önemli bir değişim olmadığına işaret etmektedir. 1975-2000 dönemi daimi ikametgâh verilerinin ortaya koyduğu sonuçlar da, söz konusu illerin İzmir'in bu iki bölgeden aldığı göçlerde ön planda olduğunu ortaya koymuştur (Işık, 1999 ve 2009).

Gerek Doğu Anadolu gerek Güneydoğu Anadolu illerinden kaynaklı göçlerin, İzmir'in net göçündeki öneminin artmasında bu bölgelerden gerçekleşen göçlerin örüntüsünde zaman içinde meydana gelen değişimler de belirleyici olmuştur. 1980'li yıllara kadar daha çok emek göçü niteliği taşıyan bu göçler; 1980'li yıllarından itibaren güvenlik kaygılarının da eklenmesiyle yeni bir boyut kazanmıştır (Yüceşahin, Özgür, 2006). Makalenin yazıldığı günlerde, Güneydoğu Anadolu'nun başta Cizre, Diyarbakır'ın Sur ilçesi, Mardin Nusaybin, Hakkari Yüksekova'da gerçekleştirilen operasyonlardan çok geniş bir

kesimin etkilendiği de unutulmamalıdır. Çatışma ortamının kentlerde yoğunluk kazandığı bu süreç, daha güvenilir kabul edilen bölge kentlerini de güvensiz bir hale dönüştürmüş ve yeni bir göç dalgasının önünü açmıştır. Bu iki bölgemizin,

İzmir'in net göçlerinde öteden beri önemli bir yer tuttuğu da dikkate alınır, olası bir göç dalgasından en çok etkilenecek illerin başında İzmir'in geleceğini öngörmek mümkündür.

Şekil 10- ADNKS verilerine göre, İzmir İli net göç miktarının bölgelere dağılımı (2010-2015)

Figure 10: The regional distribution of the net migrations to İzmir province between 2010 and 2015.

Tablo: 5- Daimi ikametgâha ve ADNKS verilerine göre İzmir ili net göçünün bölgesel dağılımı
Table: 5- The regional distribution of the net migrations to İzmir according to permanent residence.

	İZMİR'DE NET GÖÇÜN BÖLGESEL DAĞILIMI					%					
	Daimi ikamet ölçütüne göre					ADNKS	Daimi ikamet ölçütüne göre				
	1975	1980	1985	1995	2010		1975	1980	1985	1995	2010
	1980	1985	1990	2000	2015		1980	1985	1990	2000	2015
Güneydoğu	14.408	10.439	17.436	29.285	17.901		12	13	12	24	22
Doğu Anadolu	33.855	23.670	45.455	26.008	29.085		28	29	31	22	36
İç Anadolu	26.035	20.981	32.562	21.822	10.925		23	25	22	18	14
Ege	24.416	17.888	23.331	14.916	5.376		20	21	16	12	7
Karadeniz	9.453	8.030	17.295	14.848	7.991		8	9	12	12	10
Marmara	6.512	-995	4.502	6.640	-3.758		5	-	3	6	-
Akdeniz	5.246	2.180	5.627	6.858	9.107		4	3	4	6	11
TOPLAM	119.925	82.193	146.208	120.377	76.627		100	100	100	100	100

İzmir'in aldığı net göçlerde öteden beri çok önemli bir konuma sahip olan Doğu ve Güneydoğu Anadolu kaynaklı göçleri "ağ kuramı" yaklaşımı ile açıklamak mümkündür. Mevcut göç kuramları incelendiğinde, bunların önemli bir kısmının ekonomik temelli olduğu ve tarihsel bir bakış açısından yoksun olduğu görülmektedir. Ağ

kuramının temeli ise göç edenlerin hem varış noktalarında kurdukları hem de göç alan yer ile göç veren yerler arasında oluşturdukları sosyal ağların varlığına ve bu ağların göçler üzerindeki etkisine dayanmaktadır (Çağlayan, 2006). İzmir'in aldığı göçlerin "ağ kuramı" ile açıklanmasını destekleyecek çok sayıda veri bulunmaktadır.

Bunlardan ilki, İzmir'in göçler konusunda zaman içinde kaydettiği önemli değişimdir. Yapılan çalışmalar, İzmir'e yönelik göçlerin, tarım ve hizmet sektörü dışında nüfus çekimi yaratabilecek diğer fonksiyonların İstanbul ve Ankara kadar gelişmemiş olması nedeniyle, ancak 1960'lardan itibaren güçlendiğini göstermektedir (Sevgi, 1988, s. 122). İzmir'in diğer önemli özelliği ise 1970'li yıllara kadar kendisine yakın konumda illerden göç alırken, izleyen yıllarda uzak mesafeli göçleri kendine çekmesidir. 1960'lı yıllarda başlayan bu uzak mesafeli göçlerde Erzurum, Kars ve Mardin gibi illerin ön plana çıkması, ilerleyen yıllarda bu iller ve bu illerin bulunduğu bölgelerle İzmir arasında bir göç ağının oluşmasında etkili olmuştur. İzmir'de hemşehri dernekleri ile ilgili yapılan bir çalışmada elde edilen veriler de, İzmir'in, söz konusu iller ve bölgeler ile olan bu göç ağını ortaya koymaya yardımcı olmaktadır. Nitekim ALTAY, İzmir'de hemşehri dayanışmasının kent kültürü üzerindeki etkilerini konu alan doktora tezinde, kentte mevcut hemşehri derneklerinin İzmir'e yoğun olarak göç veren illerle ilişkili olduğunu vurgulamıştır. Çalışmada İzmir'de yer alan hemşehri derneklerinin dağılımı üzerinde yaptığımız değerlendirmeler, bu derneklerin % 33'ünün Doğu Anadolu, % 6'sının Güneydoğu Anadolu illerine ait olduğu gösterirken; Doğu Anadolu illerine ait derneklerin % 62'si, İzmir aldığı göçlerde öteden beri büyük bir öneme sahip olan Erzurum ve Kars illerine aittir. Aynı çalışmada elde edilen bir diğer önemli sonuç da, İzmir'e göç edenlerin % 67'sinin göçün ilk yıllarında akrabalarından veya hemşehrilerinden yardım görmesidir (Altay, 2009). Bu sonuçlar, İzmir'e yönelik göçlerde hemşehrilik ve akrabalık ilişkisi ile kurulan ağların önemini göstermesi açısından son derece anlamlıdır.

İzmir'in net göçlerinin "ağ kuramı" ile açıklanmasına yardımcı olan bu açıklamalara ek olarak, İzmir'in aldığı net göçlerle, doğum yeri ve nüfusun kayıtlı olduğu yer arasındaki ilişki, Pearson korelasyonu ile analiz edilmiştir. Buna göre, İzmir'in net olarak göç aldığı illerle, il nüfusunun kayıtlı olduğu iller arasında 0,714 değeri ile pozitif yönlü anlamlı yüksek bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Tablo 6).

2000 yılından önceki ikamet değişimine dayalı göç verileri ile 2010-2015 ADNKS verilerinin karşılaştırılmasından ortaya çıkan bir

diğer önemli bulgu ise, İzmir'in net göçlerinde yakın mesafeli göçlerin azalmaya devam etmesidir. 1980-1985 döneminde İzmir'in diğer Ege illerinden aldığı net göçün toplam içindeki payı % 21'ken bu oran 1985-1990 döneminde % 16'ya, 1995-2000 döneminde ise % 12'ye gerilemiştir. ADNKS verilerine göre İzmir'in diğer Ege illerinden aldığı göçün ilin net göçü içindeki payı % 7'ye düşmüştür (Tablo 5 ve Şekil 12). Bu dönemde İzmir, Aydın ve Muğla illerine nüfus kaybederken; diğer Ege illerinden net olarak göç almıştır. İzmir'in, diğer Ege illeri ile arasındaki net göç durumuna bakıldığında, bölge içinden en çok göçü, coğrafi yakınlık ve güçlü ekonomik ilişkilerinin olduğu Manisa'dan aldığı; bu ili İçbatı Anadolu illeri olan Kütahya, Afyonkarahisar ve Uşak illerinin izlediği görülmektedir. İzmir, göç aldığı bu illere karşılık Muğla ve Aydın'a göç vermektedir. Muğla'nın Bodrum ve Marmaris, Aydın'ın ise Kuşadası ve Söke gibi turizmin ve tarımın geliştiği ilçelerin varlığı ile üniversitelerin bu nüfus kaybında etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 6- İzmir nüfusunun kayıtlı olduğu yer, doğum yeri ile net göçleri arasındaki ilişkinin korelasyon analizi.

Table 6- Analysis of the Pearson correlation between the place where population of İzmir is registered and birth place and net migration.

Net göç aldığı iller	
İkamet yeri	0,714**
Doğum yeri	0,726**

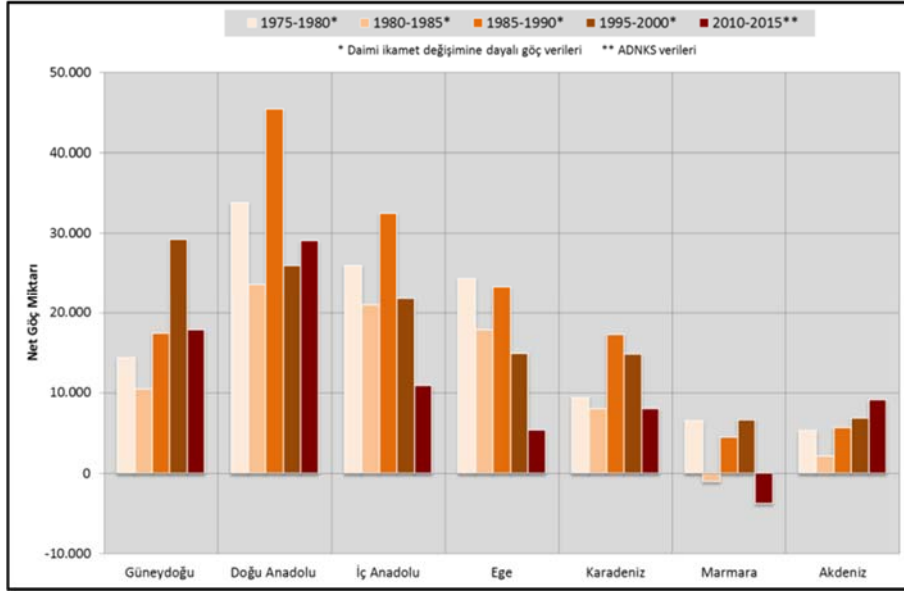
** Korelasyon katsayısı 0.01 düzeyinde anlamlı (p<0.01).

İzmir'in aldığı net göçlerde, önemli bir yere sahip diğer bölge de İç Anadolu Bölgesi'dir. Daimi ikamet göç verileri ile ADNKS göç verileri, İç Anadolu Bölgesi'nin İzmir'in net göç miktarında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin ardından üçüncülükteki yerini koruduğuna, ancak oransal olarak ciddi bir gerileme gösterdiğine işaret etmektedir. 1980-1985 döneminde İzmir'in net göçünde, İç Anadolu Bölgesi'nin payı % 25'ken bu oran 1985-1990 döneminde % 22'ye, 1995-2000 döneminde ise % 18'e düşmüştür. ADNKS verilerine göre İzmir'in İç Anadolu illerinden aldığı göçün ilin net göçü içindeki payı ise % 14'e gerilemiştir (Tablo 5 ve Şekil 12). İzmir sadece Eskişehir'e az da olsa nüfus kaybederken (300

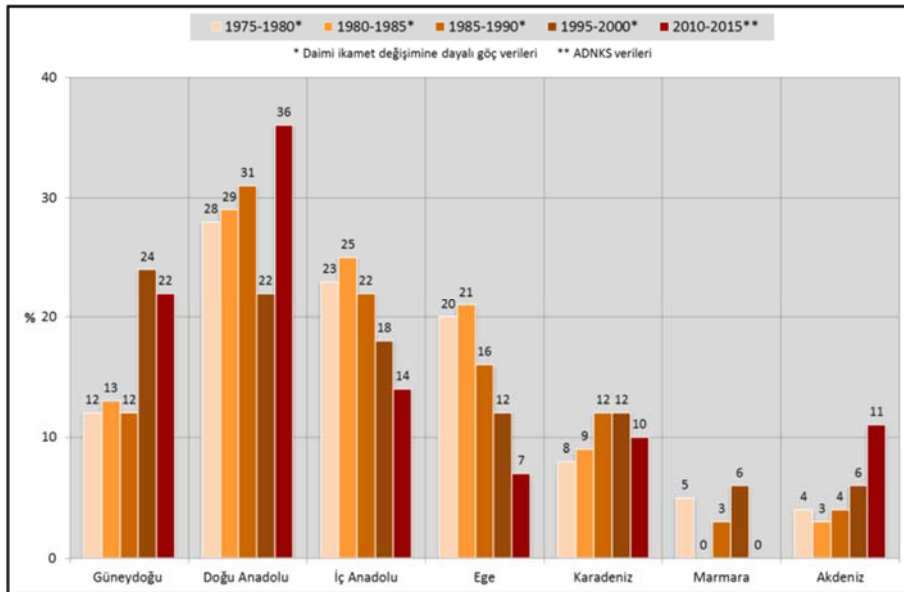
kişi) bu bölgeden aldığı net göçlerin % 50'sini Sivas ve Ankara illerinden kazanmıştır.

Elde edilen bulgulardan bir diğeri de, İzmir'in Akdeniz Bölgesi illerinden aldığı göçün payındaki yükselmedir. 2000 yılından önceki daimi ikamet değişimlerine dayalı veriler, Akdeniz illerinden kaynaklanan göçlerin, İzmir'in net göçünde % 3-6 arasında değiştiğini gösterirken, bu

oran 2010-2015 ADNKS verilerinde % 11'e ulaşmıştır. 2010-2015 döneminde İzmir, Akdeniz Bölgesi'nden aldığı net göçlerin büyük bir kısmını bölgenin doğusundaki Adana, Mersin ve Hatay illerinden alırken, Antalya iline net olarak göç vermiştir. Bu durum Antalya'nın son yıllarda İzmir'e karşı olan üstünlüğünün de bir göstergesidir.

Şekil 11- Daimi ikametgâha ve ADNKS verilerine göre İzmir ili net göçünün bölgesel göre dağılımı
Figure 11: The regional distribution of the net migrations to İzmir.

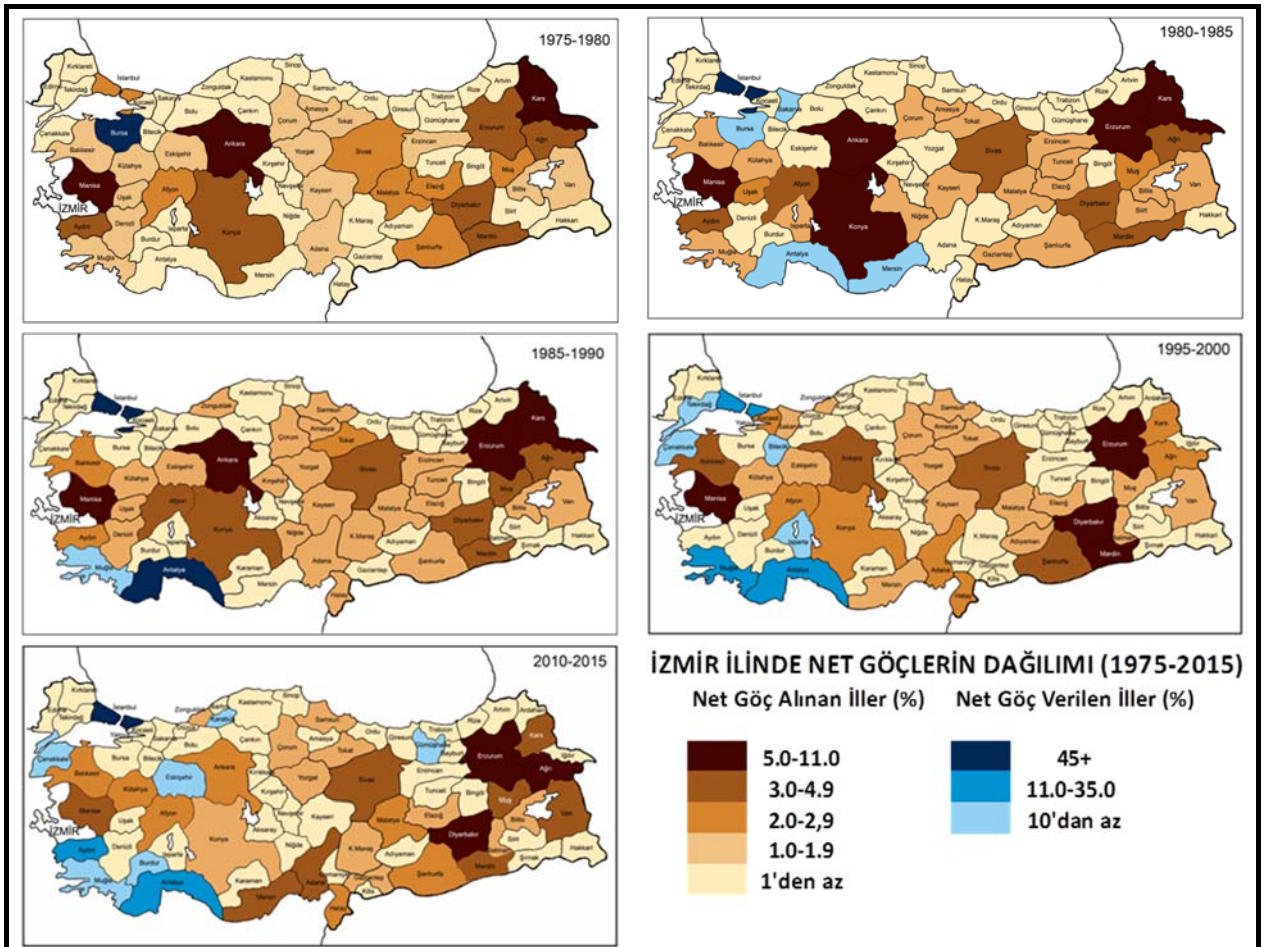

Şekil 12- Daimi ikametgâha ve ADNKS verilerine göre İzmir ili net göçünün bölgelere oransal dağılımı
Figure 12: The regional distribution of the net migrations to İzmir.

Yukarıda belirtildiği gibi, ADNKS verilerinin ortaya koyduğu bir başka sonuç da, İzmir'in sadece Marmara Bölgesine nüfus kaybetmesidir. Marmara Bölgesi'nin, İstanbul gibi her açıdan Türkiye'nin merkezi sayılabilecek bir kentin yanı sıra; Bursa, Tekirdağ ve Kocaeli gibi sanayi merkezlerinin bulunduğu bir bölge olduğu düşünülürse, bunu doğal karşılamak gerekmektedir. Ancak, veriler dikkatle incelendiğinde, İzmir'in aslında İstanbul ve Çanakkale dışındaki tüm Marmara illerinden net olarak göç aldığı görülür. Özellikle Balıkesir, İzmir'e yakınlığı ve İzmir ile daha yakın bir ilişki içinde olan Ege kıyılarındaki ilçeleriyle İzmir'in Marmara'dan aldığı göçlerde ilk sırada gelmektedir. Ancak, İzmir'in İstanbul'a verdiği net göçün çok büyük olması (8.256 kişi), Marmara Bölgesi ile olan net göç durumunu negatife

taşımaktadır. Başka bir ifadeyle İzmir, Marmara Bölgesi'ne değil, İstanbul'a göç vermektedir.

İzmir'in aldığı net göçlerde, yakın mesafeli göçlerin öneminin azalmasına karşılık; Doğu, Güneydoğu Anadolu kaynaklı uzak mesafeli göçlerin giderek önem kazanmasını, konuyla ilgili olarak hazırladığımız haritalardan da izlemek mümkündür (Şekil 13). Söz konusu haritalar, yakın mesafeli göçler olarak tanımladığımız Ege illerinden alınan göçlerin, İzmir'in net göçlerindeki payının gerilediğini; bu gerilemeye 1985-1990'dan itibaren İç Anadolu kaynaklı göçlerin eşlik ettiğini gösterirken, Doğu ve Güneydoğu kaynaklı göçlerin payının yükseldiğini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Verilerin ortaya koyduğu bir başka önemli değişim ise İzmir'in net olarak göç verdiği illerin sayısında bir artış olmasıdır.

Şekil 13- İzmir ilinde net göçlerin dağılımı (1975-2015)

Figure 13: The provincial distribution of the net migrations to Izmir.

SONUÇ

Araştırmamız, İzmir'in ülke bütününde olduğu gibi, son yıllarda nüfus hareketliliği artan bir il konumuna geldiğini göstermektedir. 2010-2015 döneminde 580 bin göç alan İzmir, 503 bin göç vermiştir. Bu rakamlar, İzmir'in geçmiş dönemlere göre göç hacminin büyüdüğünü, ancak neredeyse aldığı göç kadar göç veren bir il haline geldiğini göstermektedir. Bu durum, ülke bütününde gerçekleşen, başta ekonomi, iletişim ve ulaşım olanaklarındaki gelişmelerin kolaylaştırıcı etkilerinin, insanların farklı kaygı veya amaçlarla yer değiştirmelerinin, bir yaşam biçimi olduğu konusundaki bulgularla da örtüşmektedir (Yakar, 2013).

Elde ettiğimiz sonuçlardan biri de, uzun yıllardan beri İstanbul'un ardından net göçü en yüksek il olan İzmir'in, hem ülke içi net göçlerdeki sıralamasında, hem de aldığı net göçlerin coğrafi dağılışında önemli sayılabilecek değişimlerin meydana gelmesidir. Çok uzun yıllardan beri, İstanbul'un ardından net göçü en yüksek il olma özelliği taşıyan İzmir, 2010-2015 yılları arasındaki ADNKS verilerine göre, bu özelliğini yitirmiştir. 2010-2015 arasındaki kümülatif net göç verileri Ankara, Antalya, Kocaeli ve Tekirdağ illerinin İzmir'i geride bıraktığını net bir şekilde göstermektedir. Bu gerilemede, İzmir'in uzun zamandır ekonomik durgunluk içinde olması ve istihdam olanaklarındaki sınırlılıklar ve yüksek işsizlik oranları etkili olmuştur.

ADNKS verilerinin ortaya koyduğu bir diğer önemli sonuç ise İzmir'in net göçlerinin coğrafi boyutuyla ilgilidir. Veriler, İzmir'in coğrafi bölgeler düzeyinde sadece Marmara Bölgesi'ne nüfus kaybettiğini, bu kaybın çok büyük bir kısmının İstanbul'a yönelik olduğunu ortaya koyarken; diğer altı bölgeden göç aldığını göstermektedir. Bununla birlikte, net göç aldığı bölgeler içinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin, İzmir'in aldığı göçlerdeki ağırlıklı konumları giderek güçlenmiştir. Nitekim İzmir'in net göç kazancının %58 gibi çok önemli kısmı bu iki bölgeye aittir. Bununla birlikte, bölgede son

yıllarda yaşanan ve bölge kentlerinde şiddetlenen çatışma ortamının ve bunun yarattığı kentsel çöküntünün, yeni ve büyük göçlere yol açabileceği güçlü bir olasılıktır. Bu bakımdan, İzmir'in aldığı net göçlerde her zaman ağırlıklı bir yere sahip olan bu iki bölgeden kaynaklanan göçlerin daha da artacağını öngörmek mümkündür. Uzak mesafeli göçleri temsil eden bu iki bölgenin aksine, İzmir'in diğer Ege illerinden aldığı net göçlerdeki gerileme devam etmektedir.

Gelinen nokta, İzmir ve İzmir gibi önemli çekim merkezlerinde göç hacminin büyüdüğünü göstermektedir. Başka bir ifadeyle, önemli göç merkezleri, geçmişten farklı olarak, aldıkları göçün önemli bir kısmını göç olarak vermekte ve böylece nüfusun yeniden dağıtımında önemli roller üstlenmiş durumdadır. Böyle bir yapıda, illerin sahip olduğu ekonomik düzey, ekonomik faaliyetlerin nasıl bir süreçten geçtiği, rekabet, istihdam yapısı ve olanakları; il nüfuslarının sosyo-ekonomik özelliklerinde göçlerin hâlâ önemli bir belirleyici olmaya devam etmesine neden olmaktadır.

İzmir'in Türkiye'nin gelecekteki net göç haritası içindeki yerinin ve konumunun da, ilin ekonomik düzeyine, kamu yatırımlarına, rekabet gücüne, istihdam olanaklarına bağlı olarak şekilleneceği öngörmek mümkündür. İzmir'de ekonomik yapıdaki bu durgunluğun ve buna bağlı olarak işsizlik oranlarının yüksek düzeyini sürdürmesi durumunda, İzmir'in çok yakın gelecekte bugünden çok daha farklı göç örüntüsüne dönüşmesi güçlü bir olasılık olarak önümüzde durmaktadır. Özellikle üretime dönük yatırımlarda, başta İstanbul olmak üzere diğer iller ile olan farkın giderek artması, İzmir'in eğitilmiş ve nitelikli iş gücünün kaybedilmesi ve çalışan nüfusunun giderek daha niteliksiz bir özellik kazanmasına yol açabilir. Net göçünün önemli bir kısmının Doğu ve Güneydoğu Anadolu gibi eğitim ve gelir düzeyinin düşük olduğu bölgelerden kaynaklanmasının da bu sürece önemli katkı yapacağı açıktır.

REFERANSLAR

- ALTAY, N. 2009. İzmir’de Hemşehri dayanışmasının Kent Kültürü Üzerindeki Etkileri. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- ÇAĞLAYAN, S. 2006. “Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi”. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **17**: 67-91.
- DARKOT, B. 1956. “Altıncı Genel Nüfus Sayımı”. *Türk Coğrafya Dergisi*, **15-16**:85-104.
- GEZİCİ, F., - KESKİN, B. 2005. "Interaction Between Regional Inequalities and Internal Migration in Turkey", ERSA Conference Papers.
- IŞIK, Ş. 1999. “İzmir’e yönelik göçlerin coğrafi boyutları” *Türk Coğrafya Dergisi* **34**: 383-405. İstanbul.
- IŞIK, Ş. 2005. Türkiye’de kentleşme ve kentleşme modelleri. *Ege Coğrafya Dergisi* **14**:57-71.
- IŞIK, Ş. 2009. “1995-2000 Döneminde İzmir’e yönelik göçler”. *Türk Coğrafya Dergisi*, **52**: 9-16.
- İÇDUYGU, A. - SİRKECİ, İ. 1999. “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinde Göç Hareketleri”, *75 Yılda Köylerden Şehirlere*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- KAHRAMAN, ÖZÖZEN, S. 2009, “Göç, gecekondulaşma ve entegrasyon: Antalya Örneği” *V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı* s:165-174 Ankara
- KASARCI, R. 1996. “Türkiye’de Nüfus Gelişimi”. Ankara Üniv. *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, **5**:247-266.
- KELEŞ, R., 1962. “Türkiye’de köylü nüfus ve şehirlere akın”. *V. İskan ve Şehircilik Haftası Konferansları*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 139-121, s. 58, Ankara.
- KOCAMAN, T. 2008. *Türkiye’de İç Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri (1965-2000)*. DPT. Ankara.
- ÖNGÖR, S. 1962. “1950-1960 Devresinde Türkiye de İç göçler” *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt **17**(3): 319-327.
- ÖNGÖR, S. 1965. “Türkiye’de İç Göçler Karşısında Yüzbinden Fazla Nüfuslu Şehirlerin Durumu”. Ankara Üniversitesi *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 20 Sayı: 1.
- ÖZGÜR, E. M. 1998. *Türkiye Nüfus Coğrafyası*. Ankara.
- ÖZGÜR, E. M. 2003. “XXI. Yüzyılın başında Türkiye nüfusu”. Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma Ve Uygulama Merkezi *Coğrafi Bilimler Dergisi* **1**:43-54, Ankara.
- PEKER, M. 1992. “Cumhuriyet Dönemi’nde İzmir Nüfusu”. *Üç İzmir*. Yapı Kredi Yayınları, s. 283-296, İstanbul.
- PEKER, M. 1993. Cumhuriyet Dönemi’nde İzmir nüfusu. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1 sayı: 3, s. 273-282, İzmir.
- PEKER, M. 1999. “Türkiye’de iç göçün değişen yapısı” *75 Yılda Köylerden Şehirlere*. Tarih Vakfı Yayınları, S. 295-304, İstanbul.
- PEKER, M. 2015. *Sahil Kasabasından Büyükşehir Evrimleşme Sürecinde İzmir’e Göç*. İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları. İzmir.
- SAĞLAM, S. 2006. “Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme”. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* **5**: 33-44.
- SEVGİ, C. 1988. *Kentleşme Sürecinde İzmir ve Gecekondular*. İzmir Konak Belediyesi Kültür Hizmetleri. İzmir.

- SÖNMEZ, M. 1998. *Bölgesel Eşitsizlik: Türkiye’de Doğu-Batı Uçurumu*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- STILLWELL, J., vd. 2000. “Net migration and migration effectiveness: A comparison between Australia and the United Kingdom 1976-1996”. *Journal of Population Research* 17(1):17-38.
- SÜDAŞ, İ. 2004. “17 Ağustos 1999 Marmara Depreminin Nüfus ve Yerleşme Üzerindeki Etkileri: Gölcük (Kocaeli) Örneği”. *Ege Coğrafya Dergisi* 13(1-2):73-91
- TEKELİ, İ. 2013. *Göç ve Ötesi*. (İlhan Tekeli Toplu Eserler 3) Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- TÜMERTEKİN, E. 1968. *Türkiye’de İç Göçler*. İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1371. İstanbul.
- YAKAR, M. 2009. “İller arası ve il içi göçlerde Afyonkarahisar Kenti (1975-2000)” Afyon Kocatepe Üniv. *Sosyal Bilimler Dergisi* XI(1):141-163
- YAKAR, M. 2012a. “Türkiye’de iç göçlerin ilçelere göre mekânsal analizi: 1995-2000 dönemi”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1.
- YAKAR, M. 2012b. “21. Yüzyılın ilk çeyreğinde Türkiye nüfusunda ne değişti?”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5 (21):382-402.
- YAKAR, M. 2013. “21. Yüzyılın başında Türkiye’de iller arası göçlerin mekansal ve istatistiksel analizi” *Journal of World of Turks*. 5 (3):239-263.
- YAKAR, M. 2015. “Türkiye’nin iç göç paterni: Kim nerede ikamet ediyor? Nereye kayıtlı?” *Ege Coğrafya Dergisi*, Sayı: 24 (1):15-38.
- YÜCEŞAHİN, M.M., ÖZGÜR, M. 2006. “Türkiye’nin güneydoğusunda nüfusun zorunlu yerinden oluşu: süreçler ve mekansal örüntü”. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 4 (2):15-35.
- TÜİK, 2005. Genel Nüfus sayımı 2000. Göç İstatistikleri.
- Bilim sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, OSB Bilgi Sitesi, (<https://osbbs.sanayi.gov.tr/default.aspx>). Erişim tarihi: 21 Eylül 2016.
- Kalkınma Bakanlığı, (<http://www2.kalkinma.gov.tr/kamuyat/ilozet.html>). Erişim tarihi: 12 Temmuz 2017.

Ege Coğrafya Dergisi, 26/1 (2017), 21-34, İzmir
Aegean Geographical Journal, 26/1 (2017), 21-34, İzmir—TURKEY

YARATICI TURİZME KAVRAMSAL VE COĞRAFİ BİR YAKLAŞIM

A Conceptual and Geographical Approach to the Creative Tourism

Volkan ZOĞAL

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Bornova-İzmir
volkan.zogal@ege.edu.tr

Gözde EMEKLİ

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Bornova-İzmir
gozde.emekli@ege.edu.tr

Abstract

In the recent years, the monotony resulting from the influences of globalization has increased the interest towards new and various tourism trends. New places and cultures, diverse types of tourism and experiences have caused some changes in the demand for tourism. Cultural tourism which we can refer to as traditional cultural tourism in a broader sense had a narrowed meaning restricted just within visiting the ancient cultural heritage, museums, and immovable assets until 1980s. This trend has turned into a cultural tourism model integrated with traditional culture, contemporary culture and living culture following 1980s. After 2000s, the cultural tourism practices that put great emphasis on creativity and participation to active life rather than passive visit with a tendency towards "live like a local" as a product of sharing and experience economy have started to attract attention. In the modern era, tourism has moved away from its mass character, thus individuality and creative tourism products which reflect the individual opinions and expectations of tourists and which respond to their desires and sensitivities have started to gain importance. The concept of creative tourism can be defined as a form of sustainable tourism that offers the opportunity to learn the unique cultural heritage and artistry of a region by establishing close relations with the people living in the region and experiencing it with active participation. The most important features distinguishing creative tourism from traditional cultural tourism are "active participation", "experiential learning", "creative potential-skill development" and "close relationships with local people". The aim of this study in this context is to evaluate the concept of creative tourism which is closely related to "geography", "sustainability", "local culture-tourist-place interaction" and "regional development" via tourism geography approach. For this purpose, national and international literature has been primarily reviewed and creative tourism has been conceptualized and then explained with examples of creative tourism practices.

Keywords: Cultural Tourism, New Trends in Tourism, Creative Tourism, Tourism Geography

Öz

Son yıllarda, küresel akımların etkisiyle ortaya çıkan tekdüzelik, yeni ve farklı turistik eğilimlere ilgiyi artırmıştır. Yeni yerler ve kültürler, farklı turizm türleri ve deneyimler, turizm talebinde birtakım değişimlere neden olmuştur. 1980'lere kadar daha çok geleneksel kültürel turizm olarak adlandırabileceğimiz, antik kültürü, müzeleri ve taşınmaz varlıkları ziyaret ile sınırlanan kültürel turizm, 1980'lerden sonra geleneksel kültür, çağdaş kültür ve yaşayan kültür ile bütünleşen bir kültürel turizm modeline dönüşmüştür. 2000'lerden sonra ise deneyim ve paylaşım ekonomisinin ürünü olarak “yereldeki gibi yaşama” vurgusu ile pasif ziyaretten aktif yaşama katılımın ve yaratıcılığın öne çıktığı kültürel turizm uygulamaları dikkat çekmiştir. Turizm, modern dönemdeki kitlesel niteliğinden uzaklaşarak bireysellik ön plana çıkmış ve turistlerin bireysel görüş ve beklentilerini yansıtan, onların isteklerini ve duyarlılıklarını yanıtlayan yaratıcı turistik ürünlere ilgi artmıştır. Yaratıcı turizm kavramı; bir bölgenin özgün kültürel mirasını ve sanatını, bölgede yaşayan insanlarla yakın ilişkiler kurarak ve etkin katılımı deneyimleyerek öğrenme imkânı sunan sürdürülebilir bir turizm şekli olarak tanımlanabilir. Yaratıcı turizmi klasik kültürel turizmden ayıran en önemli özellikleri “etkin katılım”, “deneyimleyerek öğrenme”, “yaratıcı potansiyel-beceri geliştirme” ve “yerel halk ile yakın ilişkiler”dir. Bu bağlamda çalışmanın amacı; sürdürülebilirlik, yerel kültür-turist-mekân etkileşimi, bölgesel kalkınma ve coğrafya ile yakından ilişkili olan yaratıcı turizm kavramını turizm coğrafyası yaklaşımı ile değerlendirmektir. Bu amaçla ulusal ve uluslararası yazın taraması yapılarak yaratıcı turizm kavramsal olarak ele alınmış ardından yaratıcı turizm uygulamaları örnekleriyle anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Turizm, Turizmde Yeni Eğilimler, Yaratıcı Turizm, Turizm Coğrafyası

Giriş

Turizmin toplumsal ve ekonomik bir faaliyet olarak büyümesi ve gelişmesi 1950'li yıllardan sonraya rastlamaktadır. Nitekim uluslararası turizm 1950'den 2000'e kadar yüzde 2692 oranında büyümüştür (Özgüç, 2011). Tatile zaman ayrılması ve yeterli gelir, turizmin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Turizm talebinin son yıllarda artmasında ise ulaşım ve iletişim araçlarındaki gelişmeler, turizm organizasyonlarının artması, kentleşmenin ve sanayileşmenin yaygınlaşması ve tatil harcamalarındaki ödeme kolaylıkları (ücretli tatiller, kredi kartı kullanımı, taksitlendirme vb.) etkili olmuştur. Bu gelişmeler çerçevesinde, son yıllarda önemli ölçüde farklılaşan geleneksel turizmin, halktan kopuk ve kapalı turizm mekânları değişerek, “turist” ile “yerel olan” arasındaki ilişkiler artmıştır. Bu süreçle birlikte üretici ve tüketici arasındaki fark giderek daralmış, turizm aktiviteleri günlük aktiviteleri de içeren bir yapıya dönüşmüştür. Geleneksel turizm anlayışında turistlere sadece ekonomik açıdan yaklaşıırken, günümüzde bu yapı değişmiş, turist; *vatandaş*, *yaratıcı sınıf* ve *kültürü paylaşan* konumuna yükselmiştir. Dolayısıyla kültür, mekân, insan, ekonomi, yaratıcılık ve turizm konularına ve bu konuların aralarındaki ilişkilere olan ilgi artarak devam etmektedir.

Mekân üretimi ve mekânı şekillendirmek uzun zamandır coğrafyacıların üzerinde çalıştığı konulardır. 1980'lerden bu yana turizm alanında çalışanlar, mekânı tatil yeri olarak tanımlamış, mekân üretimi ve mekânın pazarlanması popülerliğini artırmıştır. Bugün turizm araştırmaları, mekân üretimi ve tüketiminin ötesinde turist ve yerel halk arasındaki ilişkileri daha fazla ele almaya başlamıştır. Bu ilişki, ekonomik, kültürel ve çevresel değişimin yeni alanlara kaymasına neden olmakta, turizmde yaratıcılığın gelişmesine katkıda bulunarak coğrafyanın ve turizm coğrafyasının gücünü artırmaktadır.

Klasik turizm teorisindeki turistik altyapılar ve çekicilikler yerini “atmosfer”e bırakmış, bu atmosferin yerel, alışılmışı meydan okuyan yapısı giderek dikkat çekmeye başlamıştır. Yerel halk, turistler, turizm endüstrisi, turistik çekicilikler ve mekân arasında farklılaşan ilişkiler, turizmde üretim ve tüketim kalıplarını değiştirerek yeni uygulamaların geliştirilmesine zemin hazırlamıştır. Ev sahibi toplum, turistlerin deneyimlerinin sağlayıcısı olmaya başlamış ve turistler ile mekânı paylaşan arabulucular haline gelmiştir. Aynı zamanda yerel insanların, turistlerin konaklama ihtiyacını karşılayan kişiler olma durumu artarak sürmüştür. Turist etkinlikleri, tüketici konumundan

sınırlararak üretici konuma geçmiştir. Müzelerin hâkimiyeti yerine, yerel sokak deneyimleri otantikliğin göstergesi olarak gelişmeye başlamış ve geleneksel turizm endüstrisinin ilişkileri yerine, ev sahibi kültürün ve turist kültürünün birbirleriyle ilişkili olduğu bir yapıya dönüşmüştür.

Yaratıcı turizm olarak adlandırılan ve başlangıçta kültürel turizmin bir uzantısı olarak ortaya çıkan bu süreç, son yıllarda dikkat çeken ve üzerinde sıkça konuşulan konulardan biri olmuştur (Richard ve Marques, 2012). Gordin ve Matetskaya (2012), yaratıcı turizm kavramının, genellikle kültürel turizmle bağlantılı olarak ele alındığını ve kültürel turizmin varlığının yaratıcı turizmin gelişimini de desteklediğini belirtmektedir. Turizmdeki yeni uygulamalar “yaratıcılık” olarak adlandırılmakta, yerel halk ve turistlerin bir araya geldiği, klasik turizm endüstrisinin doğrudan müdahalesi olmadan, yeni mekânların oluşmasını sağlamaktadır. Bu durum, Richards’ın (2014a) “*The New Geographies of Tourism: Space, Place and Locality*” başlıklı çalışmasının konusunu oluşturmuştur. Günümüzde turizmin, ilişkiel mekânların artan bir şekilde gelişimi ile karakterize olmaya başlaması, yeni konaklama tiplerinin ve uygulamalarının (*Airbnb, HomeExchange, Couchsurfing*, yeni nesil hosteller vb.) ayrıca insanların birbirleriyle tanıştığı yeni ortamların (yaratıcı bölgeler, festivaller vb.) gelişimini beraberinde getirmiştir. Turizmde yerel halk, yerel ürün, yerel misafirperverlik örüntüsü önem kazanmıştır. Farklı mekânların ya da yeni/yaratıcı turizm mekânlarının fonksiyonu geleneksel turizm tüketimine değil, ilişkiselliğine dayanmaktadır. Bugün turizm, ziyaretçilerine destinasyon özelliklerini ve öğrenme deneyimlerini yaşatan, aktif katılım yoluyla kendi potansiyellerini geliştirme fırsatı sunan bir yapı kazanmıştır.

Küreselleşme, yeni siyasi ve ekonomik dünya, farklı kültürlerle olan ilgi, ürün ve hizmetlerin tercihlerinde ve turist profilinde değişimi de beraberinde getirmektedir. Turistler, iletişim ve bilgi teknolojilerinin gelişimi ve artan sosyo-ekonomik değişimle birlikte, yeni ve farklı kültürlerin farkına vararak yeni bakış açıları geliştirmişlerdir. Turistler sıradanlaşan, her yerde olabilen standart ürünleri ve yerleri itici bulabilmekte, eski medeniyetlerin ya da kültürlerin izlerini görmenin yanı sıra kendi kültürleri dışındaki yerel kültürlerle de ilgi duyabilmektedir.

Maddi (somut) kültürden maddi olmayan (soyut) kültüre yönelik artan ilgi, tek yapı ölçeğinden alan ölçeğine kayan koruma çabaları, eski yapı ve anıtları ziyaret etmek yerine mekân odaklı turizm anlayışı, turizmi ve kültürel turizmi değiştirmeye başlamıştır. Kültürel turizme olan talebin büyümesiyle, kültürel çekiciliklerin kaynağı da çeşitlenmeye başlamıştır. Turistler, otantik ve gerçek deneyimler talep etmeye başlamış ve bunun sonucunda “deneyimsel” turist olarak adlandırılan yeni bir turist profilinin ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır (Reisinger, 2009). Turizm endüstrisinde bugün sahip olunan farklılıklar, turistlerin farklı ülkelere seyahat etmeleri ve bu faaliyetlere bizzat katılmaları için ikna gücü oluşturmaktadır (Ateljevic ve Doorne, 2000). Bu yeni anlayış, deneyim ve paylaşım ekonomisinin gelişmesine de zemin hazırlamıştır.

Başlangıçta daha çok geleneksel kültürel turizm olarak adlandırabileceğimiz, prehistorik ve antik kültürü ziyaretle sınırlanan kültürel turizm, 1980’lerden sonra geleneksel kültür, çağdaş kültür ve yaşayan kültür ile bütünleşen bir kültürel turizm modeline dönüşmüştür. 2000’lerden sonra ise deneyim ve paylaşım ekonomisinin ürünü olarak “yerel olan gibi yaşama” vurgusu ile pasif ziyaretten aktif yaşama katılımın ve yaratıcılığın öne çıktığı kültürel turizm uygulamaları dikkat çekmektedir. Modern dönemin kitleleşme olgusu eleştirilmeye başlanmış, turizmde alternatif arayışlar ve sürdürülebilirlik çerçevesinde postmodern turizm paradigması araştırmaların büyük bölümüne konu olmuştur. Başka bir anlatımla, turizm modern dönemdeki kitlesel niteliğinden hızla uzaklaşarak bireyselliğe doğru gelişim göstermiştir (Akoğlan-Kozak vd., 2013). Artan gelirler, ulaşımın gelişmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yoğun kullanımı turizmi ve dağılımını yönlendirmektedir. Özellikle ağ toplumunun büyümesi, ağın artan önemi ve ağ organizasyonlarının yükselişi turizmi doğrudan etkilemektedir.

Postmodern turizm paradigmasının hâkim olduğu bu dönemde turistler, ekonomik sermayeden çok kültürel sermaye bakımından güçlüdür ve yeni/farklı kültürlerin takipçisidir (Urry, 2009). Yaratıcılık, teknolojiden sanata hayatın içindeki birçok insan faaliyetinde yaygındır ve birçok araştırmacı yaratıcılık kavramını tanımlarken “yeni”, “orijinal”, “yararlı”,

“uygun” gibi terimleri kullanmaktadır (Tan vd. 2013). Yaratıcılık ve yenilik, destinasyon yönetim stratejilerinde kilit bileşenler olarak kabul edilmektedir (Lindroth vd. 2007). Standart ve kitlesel talebin ve tüketimin hâkim olduğu modern dönemin aksine, postmodern dönemde bireyci düşünce ve davranış tarzları ön plana çıkararak, ucuz paket turlar ve standart tatiller yerine kültürel turizm, macera turizmi ve kırsal turizm gibi alternatiflerin ilgi çekmeye başladığı görülmektedir. Benzer şekilde, tekdüze konaklama tesislerinin yerini, giderek küçük ölçekli ve özgün işletmeler almaya başlamıştır (Roney, 2011).

Yaratıcı turizm, turistlerin doğrudan kültürel uğraşı ve otantik tecrübeler için seyahat etmesi, farklı bölgelerin kültürel mirasına, sanatına, günlük yaşantı ve uğraşlarına tanık olması ve katılmasıdır. Yaratıcı turizm, insanların faaliyetlerin doğrudan içinde bulunarak, öğrenerek yapma arzuları ile ortaya atılmış özgün bir turizm kavramıdır. Turistlerin kendilerini, kentlerin, kasabaların ve köylerin birer vatandaşı gibi hissedebilmelerine, onların yaptıkları kültürel veya rutin yaşam biçimlerini tecrübe edinmelerine ve yüksek düzeyde haz almalarına yol açmıştır. Ne kadar çok turist, ne kadar çok mekân, ne kadar çok olay ve kültürel unsur var ise bunların birleşimi kadar yaratıcılık ve deneyim ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası literatürde önemi giderek artan yaratıcı turizm kavramı, büyük oranda turizm ve ekonomi alanında çalışan akademisyenler tarafından ele alınmaktadır (Richards ve Raymond, 2000; Rogerson, 2006; Raymond, 2007; Richards, 2015; Lim, 2016). Türkiye’de de bu kavram ile ilgili çalışmalar son dönemlerde artış göstermektedir (Akşit-Aşık, 2014; Lazzeretti vd., 2014; Gülüm, 2015; Ajanovic ve Çizel, 2015). Gerek ulusal gerekse uluslararası çalışmalarda kavramın coğrafi boyutlarına yeterince değinilmediği gözlenmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı; sürdürülebilirlik, yerel kültür/turist/mekân etkileşimi, bölgesel kalkınma ve coğrafya ile yakından ilişkili olan yaratıcı turizm kavramını turizm coğrafyası yaklaşımıyla değerlendirmektir.

Kültürel Turizmden Yaratıcı Turizme: Yaratıcı Turizmin Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Yaratıcı turizm kavramı, bir turizm şekli olarak ilk kez, Pearce ve Butler (1993) tarafından kullanılmış fakat tanımı yapılmamıştır (Richards, 2011). 1990’lı yıllarda Avrupa’nın çeşitli bölgelerinde yürütülen çalışmalarla birlikte, kavram daha net ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Turistleri yerel kültüre daha fazla çekmek için, zanaat ürünlerinin turizm aracılığıyla canlandırılmasını amaçlayan bir proje olan *Eurotex Projesi* kapsamında bazı ortaklar, yerel ürünler hakkında daha fazla bilgi edinme şansı vermeye başlamışlardır. Bu proje, ziyaretçilerin, ziyaret ettikleri topluluklarla -özellikle de yerel üreticilerle- daha bütünsel bir bağlantı kurmaları yoluyla, daha anlamlı ve etkileyici bir turizm ürünü geliştirilmesini sağlamıştır. Richard ve Raymond (2000) bu olaydan esinlenerek, kültürel turizmle bağlantılı olarak ele aldıkları yaratıcı turizm kavramıyla ilgili ilk tanımlamayı yapmıştır. Yaratıcı turizm; “*yaratıcı potansiyellerini geliştirmek isteyen turistlere, gittikleri tatil bölgesinin özelliklerini aktif katılımı öğrenme ve geliştirme fırsatı sunan bir turizm şekli*” dir (akt. Richards, 2015).

2006 yılında ABD’de gerçekleştirilen; turizmcilerin, düşünürlerin ve UNESCO yaratıcı kentler ağı temsilcilerinin katıldığı “Yaratıcı Turizm İçin Sürdürülebilir Stratejilere Doğru” adlı konferansta kavram üzerinde durulmuştur. Konferansa katılanlar tarafından yaratıcı turizm; “*insanların bir bölgenin sanatsal, kültürel mirası ya da özgün karakterini öğrenmek, bölge insanı ile yakın ilişkiler kurmak ve yaşayan kültürü etkileşimli biçimde öğrenerek otantik deneyimler yaşamak amacıyla gerçekleştirdikleri seyahatler*” olarak tanımlanmıştır (UNESCO, 2006). Sonraki dönemlerde de farklı araştırmacılar bu kavramı tanımlamışlardır. 2011 yılında Yeni Zelanda’da Raymond tarafından başlatılan ilk resmi yaratıcı turizm projesiyle kavram biraz daha geliştirilmiştir. Raymond yaratıcı turizm kavramını, Konfüçyüs’ün “*duyarsam unutturum, görürsem hatırlarım, yaparsam öğrenirim*” fikriyle özetlemiştir (akt. Richards, 2015).

Farklı tanımlamalarda da “etkin katılım”, “deneyimleyerek öğrenme”, “yaratıcı potansiyel ve beceri geliştirme” ve “yerel halk ile yakın ilişkiler” gibi benzer vurgular dikkat çekmektedir. Bu tanımlamalar ışığında yaratıcı turizmi genel bir ifadeyle; bir bölgenin özgün kültürel mirasını ve sanatını, bölgede yaşayan insanlarla yakın ilişkiler kurarak ve etkin katılımı deneyimleyerek öğrenme imkânı sunan sürdürülebilir bir turizm şekli olarak tanımlayabiliriz.

Kültürel turizmde yaşanan değişimler, kültürel turizm pazarında da birtakım değişikliklere neden olmaktadır. Richards ve Raymond (2000), bu durumu kültürel turizmden yaratıcı turizme geçiş olarak ifade etmektedir. Kültürel turizmde turistlerin temel motivasyonlarını oluşturan somut tarihi ve kültürel mirasa ek olarak yaratıcı turizmde soyut kültürel öğeler de önemli motivasyon kaynağı olmuşlardır. Ayrıca kültür turizmi faaliyetleri daha çok görselliğe dayalı gerçekleştirilirken, yaratıcı turizm soyut kültürün bir parçası olma yani yaşayarak öğrenme temeline dayalı bir turizm şeklidir (Wurzburger vd. 2008; Akt. Akşın Aşık, 2014). Örneğin yaratıcı turizme katılanların bir bölgedeki; el sanatları, mutfak kültürü, sağlık ve şifa, diller, maneviyat, doğa ve spor dalları gibi çok çeşitli konularda bilgi sahibi olmak isteyebilecekleri belirtilmektedir (Richards ve Raymond, 2000). Bu yeni nesil turizm anlayışında kültürel zenginliğin kolektif tüketiminden, bireyselliği ve deneyimsel pratikleri ön plana çıkaran politikalara dönüşüm söz konusudur. Gülüm (2015) tarafından bu dönüşümün turistleri “bakış koleksiyoncusu” durumundan “deneyim avcısı” konumuna taşıdığı ifade edilir.

Kültürel turizm aktivitelerinin arzını oluşturan somut kültürel içeriklerin yanı sıra yaratıcılık ve deneyime dayalı mekânlar ve uygulamalar ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla bir bölgenin tüm somut ve soyut kültürel zenginliği (tarihi ve doğal sit alanları, müzeler, antik kentler, taşınmaz kültür varlıkları, geleneksel mutfak, el sanatları, görsel ve işitsel sanatlar, performans sanatları, tasarım, dini törenler vb.) yaratıcı turizmin arz unsurları olarak kullanılabilir. Ülkelerin ve bölgelerin sahip oldukları arz unsurlarını kullanmadaki yaratıcılıkları, bu turizm aktivitesine katılmak isteyen turistlerin tercihlerini de etkileyebilecektir. Tüm bu unsurlar yaratıcı

turizm kapsamında değerlendirilebilir fakat yaratıcı turizmin özünü yerel halkın yaşam biçimi oluşturur. Dolayısıyla kültürel turizmde olduğu gibi yalnızca müze ve anıtları ziyaret etmekten ziyade gidilen bölgedeki yaşamın birebir içerisinde olmak ve yaşam tarzını öğrenmek temel amaçtır. Farklı kültürlerin yaşam biçimlerine yönelik ilgi ve farkındalığın artması, turistlerin eğilimlerini ve taleplerini de bu yönde değiştirmektedir. Yaratıcı turizmin gelişimi için sunulan temel ilkeler şöyle sıralanabilir (Richards, 2010; Ajonovic ve Çizel, 2015):

- **Kim olduğunuzu ve nerede olduğunuzu bilmek:** Farklılık, bir yeri diğerlerinden ayıran faktörlerle ilgilidir. Hem maddi (kültürel ve tarihi anıtlar vb.) hem maddi olmayan (atmosfer, ortam, beceri, yaratıcılık vb.) varlıklar bu farklılığı yaratmaktadır. *Mekân/kimlik/kültür ve coğrafya ilişkisi*
- **Yerel kapasiteyi kullanmak:** Yaratıcı turizm, ziyaret edilen yerlerdeki özgünlüğe bağlıdır. Diğer destinasyonlardan daha farklı olmak için, başka yerlerden fikir ve becerileri ithal etmek yerine söz konusu destinasyona özgü özelliklerin kullanılması daha etkilidir. *Özgünlük/bölgesel kalkınma/turizm ve coğrafya ilişkisi*
- **Mevcut tesisleri kullanmak:** Yeni tesisler inşa etmek yerine mevcut tesisler daha yaratıcı kullanılmalıdır. Yenilenmiş bir mağara, bir fabrika ya da bir buz oteli yeni bir beş yıldızlı otelden daha ilginç olabilir. *Sürdürülebilir kalkınma/turizm ve coğrafya ilişkisi*
- **Kaliteyi artırmak:** Yaratıcılık genellikle risk, sürpriz ve doğallık üzerine kurulu olmasına rağmen, kalite ve özgünlüğe odaklanarak bölgenin geleneksel değerlerini yinelemek ve vurgulamak çok önemlidir. *Kimlik/özgünlük/farkındalık ve coğrafya ilişkisi*
- **Yaratıcı kaynakları ilerideki değişimin uyarıcısı olarak kullanmak:** Gelen turistlerin hatıra olarak satın alacakları eşyaların üretimi aşamasında yerel el sanatlarının yaratıcı kullanımı, yenilikçi ve otantik seyahat anıları için temel teşkil edebilecektir. *Sürdürülebilir kalkınma/kırsal alan/turizm ve coğrafya ilişkisi*

Kentlerde yaratıcılık nasıl geliştirilir sorusunun karşılığı hâlâ tartışılmaktadır. Ancak,

bugüne kadar gelen uygulamalarda bazı yaratıcılık formları dikkat çekmektedir. Bunlar; “yaratıcı mekânlar”, “yaratıcı etkinlikler”, “yaratıcı ilişkiler” ve “yaratıcı ağlar”dır. Bu formlar ayrı birer kategori olarak ele alınabileceği gibi aralarında giderek büyüyen bir bütünleşme de söz konusudur (Richards ve Wilson, 2006; Richards, 2014b).

Neden Yaratıcı Turizm?

Yaratıcı turizmde turist; mekân, bölge halkı ve yaşayan kültür ile eğitsel, duygusal, sosyal ve katılımcı bir etkileşim içerisine girer. Böylece turistler âdeta kendilerini yörenin birer vatandaşı gibi hissederler (Akşin Aşık, 2014). Dolayısıyla yaratıcı turizm, kişiye aktif olarak katıldığı kurslarda, yaratıcılık potansiyelini geliştirme ve gittiği yörenin kendine has özelliklerini deneyimleyerek öğrenme fırsatı sunar (Richards ve Raymond, 2000; Gülüm, 2015).

Yaratıcı turizm talebindeki artış, insanların kendilerini ifade etme ve yaratıcı potansiyellerini geliştirme gereksinimini vurgulamaktadır. Bu insanlar, daha fazla tüketmek yerine, yaratıcı bir şey yaparak hayatlarını anlamlandırmak istemektedirler. Richards (2015), günümüzde turistlerin önemli bir bölümünün, standart görülen turistik ürünlerin mevcut sunumlarından hoşnut olmadıklarını belirtmekte ve yaratıcı turizmin, ziyaretçiyi doğrudan yerel kültüre ve yerel insanların yaratıcılığına dâhil ettiğinden, daha çekici ve tatmin edici turizm deneyimleri sağladığını söylemektedir. Dolayısıyla daha ilgi çekici deneyimler yaşamak, turizm tüketiminde yaratıcılığın artan önemi, turizm destinasyonlarının kendilerini ayırt etme ihtiyaçları ve daha fazla ilişkiye dayalı turizm şekillerine olan istek, yaratıcı turizme olan talebi yükseltmektedir (Richards, 2015).

Yaratıcılık, turizme aktivite ve atmosfer sağlarken turizm de yaratıcı faaliyetleri desteklemektedir. Yaratıcılık ve turizm arasındaki bütünleşme, turizmin yaratıcı bir endüstri olarak ele alınmasına kanıttır. Yaratıcılık ve turizm arasında gelişen bu ilişki çağdaş turizmin bazı yönlerini yeniden düşünmeyi gerektirebilir (Richards, 2011). Yaratıcılık turizmde; turizm ürünleri ve deneyimler geliştirme, mevcut ürünleri canlandırma, yaratıcı ve kültürel değerleri canlandırma, yaratıcı deneyimler için yaratıcı

teknikler kullanma gibi çeşitli şekillerde kullanılabilir (Richards, 2014b).

Bazı gruplar yaratıcı deneyimleri daha fazla tüketme eğiliminde olsalar da, Richards (2015) yaratıcı turizmin potansiyel olarak herkes için önemli olduğunu şu şekilde vurgulamaktadır:

- Turistler için daha doyurucu tatil olanakları sağlar.
- Turizme ev sahipliği yapanlar için, destinasyon ile ilgili yetenek ve becerilerin vitrine çıkarılarak yerel yaratıcılık için önemli bir çıkış sağlar.
- Küçük ve orta ölçekli işletmeler için, yenilikçi ve ilgi çekici turizm ürünlerinin geliştirilmesi bakımından önem arz eder.
- Destinasyonlar için, artan rekabet ortamında kendilerini ön plana çıkarmada potansiyel bir araçtır.
- Ziyaretçiler ile yerel halk arasında olumlu ilişkiler geliştirmeye yardımcı olur.

Potansiyel olarak küçük ya da büyük her bölgenin, başarılı yaratıcı turizm ürünleri geliştirebileceği vurgulanır. Dünyanın birçok farklı bölgesindeki destinasyonlar, günümüzde yaratıcı turizm hareketi içerisinde yer almaktadır (Paschinger 2015; akt. Richards, 2015). Benzer şekilde Florida (2012), birçok kentin, daha yaratıcı olmaya ve kendilerini yaratıcı yerler olarak sunmaya çalıştıklarını belirtmiştir. Kentler, yalnızca birlikte yaratmanın mümkün olduğu yerler değil, aynı zamanda yaratıcı ve eğitilmiş insanları (yaratıcı sınıfı) çekecek yerler oluşturmaya çalışmaktadır. Bu yaratıcı sınıfın ilgisini çekmek, onların ziyaret ettikleri kentlerde yaşamalarına da önyak olabileceği, bu da yaratıcı atmosfere katkıda bulunarak yaratıcı üretimi sağlayacağı belirtilmektedir. Yaratıcı turizm, büyük kentlerde geliştirilebileceği gibi kırsal bölgelerde de geniş bir kitleye hitap edebilir.

Yaratıcı turizm farklı şekillerde geliştirilebilir ancak en etkin projeler genellikle ağlar aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu gelişimin başarılabilmesi için en temel adımlar ise, öncelikle yaratıcı kaynakları tanımlamak, yereli ve küreseli birbirine bağlayabilecek insanları bulmak, başka yerlerdeki yaratıcı insanlarla bağlantı kurabilmek

için platformlar ve etkinlikler geliştirmektedir (Richards, 2015).

Yaratıcı turizm aktivitesi, yöre halkına sahip olduğu kültürel mirasın ne kadar değerli olduğunu hatırlatarak, bu mirasın korunması gerekliliği fikrini uyandırır. Bazı bölgelerde unutulmaya başlamış kültürel değerleri yeniden canlandırması, mevsimlik yoğunlaşmanın olmamasına bağlı olarak sürdürülebilirlik sağlaması, bölgedeki gençlerin ve kadınların istihdama katılımlarını sağlaması yaratıcı turizm en temel olumlu etkilerindedir (Akşin-Aşık, 2014).

Günümüzde yaratıcılık, sürdürülebilir turizm yönetimi için stratejik bir faktör olarak görülmekte (Ajanovic ve Çizel, 2015) ve coğrafyanın gerek fiziki coğrafya gerekse beşeri ve iktisadi coğrafya ile ilişkisini artırmaktadır. Bireysel yaratıcılığa, beceri ve yeteneklere bağlı olarak, entelektüel zenginlik ve yeni iş olanakları yaratacak potansiyele sahip çalışma alanları olarak tanımlanan yaratıcı endüstriler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme, istihdam ve toplumsal bütünlüğü yeniden canlandırmak için önemli bir araç konumundadır (Akşin-Aşık, 2014). OECD'nin (2014) raporunda birçok ülkenin ve bölgenin, yaratıcı endüstrileri turizm için önemli bir araç olarak konumlandıkları belirtilmektedir. Büyümeyi sağlamak ve gelişmek için ise kültürün kendisi bir araç olarak kullanılmaktadır. Ajanovic ve Çizel (2014), yaratıcılık kavramı üzerindeki gelişme yardımıyla kentlerin, rekabet ortamında daha çok turist çekecek bir konuma getirilmeye çalışıldığını, faaliyetlerin yeniden tasarlanıp uygulanmasının da yaratıcı bireylere, örgütlere ya da uluslararası programlara dayandığını belirtmektedir.

2004 yılında başlayan “UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı”, yaratıcılık üzerine odaklanan programlardan biridir (Ajanovic ve Çizel, 2014). Yaratıcı turizmin kaynağı olarak yalnızca mevcut somut kültürel mirasın görülmemesi gerektiğini, destinasyonun somut olmayan kültürel özelliklerinin de oldukça değerli olduğunu vurgulamaktadırlar. Örnek olarak Barselona, Berlin, Roma ve Londra gibi kentler verilmiştir. Aynı zamanda Barselona, Berlin ve Roma UNESCO yaratıcı kentler ağına da üye kentlerdir (Tablo 1). Oluşturulan ağ kapsamında tasarım, edebiyat, zanaat-halk sanatları, müzik, gastronomi,

medya sanatları ve sinema-film alanlarında seçilen 54 ülkeden 116 üye kent bulunmaktadır¹

2016 yılı itibarıyla Türkiye'den sadece Gaziantep “Gastronomi” alanında yaratıcı kentler ağına yer almaktadır (Tablo 1). Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, kentin zengin mutfak kültürünün hikâyesini, tarihi dokusunu, yemeklerin tariflerini içeren kapsamlı bir rapor hazırlayarak yaratıcı kentler ağına üye olmak için başvurusunu gerçekleştirmiştir. Gaziantep'in, gastronomi kenti için belirlenen; geleneksel restoran ve şefi bünyesinde bulundurmak, geleneksel mutfakta kullanılan iç kaynaklı malzeme, yerel bilgi ve geleneksel mutfak uygulamaları, doğaya saygı ve sürdürülebilir yerel ürünlerin teşvik edilmesi vb. birçok kıstasa sahip olduğuna karar verilmiş ve 170 ülkenin oylamasıyla 2015 yılında ağa dâhil edilmiştir. Bu üyeliğin ulusal ve uluslararası anlamda Gaziantep'in zengin mutfak kültürünün tanınırlığını artırması, markalaşmanın sağlanmasını ve gastronomi turizmini geliştirmesi beklenmektedir. Nitekim son yıllarda kentte gastronomi turizmi konusunda hareketlilik başlamıştır. Turistlerin, Gaziantep mutfağına yönelik hem bireysel olarak hem de acentelerin düzenlediği turlar aracılığıyla yoğun bir ilgisi söz konusudur. Kentteki birçok kurum ise (belediye, ticaret odası, üniversite ve ilgili dernekler) kentin gastronomi değerlerini tanıtmak, gastronomi turizmine destek vermek, yemek kültürünü gelecek kuşaklara aktarmak vb. amaçlarla çeşitli eğitim programları düzenlemekte, bilinmeyen yerel lezzetleri ortaya çıkararak kayıt altına almakta, kentin yerel yemek kültürünü tanıtmaya ve korumaya çalışmaktadır. Aynı zamanda Gaziantep'in ağa dâhil olan ilk ve tek Türk kenti olması, Türkiye'deki diğer kentler için de bir motivasyon kaynağı olacağı düşünülmektedir.

UNESCO'nun ağ ile ilgili yayınladığı misyon beyanına göre, kaynaklarını ortak bir amaç için birleştirmeye hazır kentlerden oluşan bu ağın temel amaçları arasında “*yaratıcılığı sürdürülebilir kalkınmanın stratejik bir faktörü olarak belirlemiş kentler arasında, uluslararası işbirliğini, dünyanın tüm bölgelerinde kamu sektörü ve özel sektör, meslek örgütleri, topluluklar, sivil toplum ve kültür kurumlarının dâhil olduğu ortaklıklar çerçevesinde geliştirmek*” ve “*Yaratıcı Kentler Ağı yerel yaratıcı*

¹<http://en.unesco.org/creative-cities/home>

endüstrilerin teşvik edilmesi ve sürdürülebilir kaynakların üye kentler arasında paylaşımını kentsel kalkınmanın dünya çapında kolaylaştırmak” yer alır. geliştirilmesinin bir aracı olarak, deneyim, bilgi ve

Tablo 1: UNESCO yaratıcı kentler ağına üye kentlerin temalara göre adları
Table 1: Names of cities in the network of UNESCO creative cities according to themes

TASARIM KENTLERİ	EDEBİYAT KENTLERİ	ZANAAT VE HALK SANATLARI KENTLERİ
BUENOS AIRES (ARJANTİN)	EDINBURGH (BİRLEŞİK KRALLIK)	SANTA FE (ABD)
BERLİN (ALMANYA)	MELBOURNE (AVUSTRALYA)	ASVAN (MISIR)
MONTERAL (KANADA)	NORWICH (BİRLEŞİK KRALLIK)	KANAZAWA (JAPONYA)
NAGOYA (JAPONYA)	DUBLIN (İRLANDA)	ICHEON (KORE)
KOBE (JAPONYA)	REYKJAVİK (İZLANDA)	HANGZHOU (ÇİN)
SHENZHEN (ÇİN)	IOWA CITY (ABD)	FABRIANO (İTALYA)
ŞANGHAY (ÇİN)	KRAKOV (POLONYA)	PADUCAH (ABD)
SEUL (GÜNEY KORE)	DUNEDIN (YENİ ZELANDA)	JACMEL (HAİTİ)
SAINT-ÉTIENNE (FRANSA)	GRANADA (İSPANYA)	JINGDEZHEN (ÇİN)
GRAZ (AVUSTURYA)	HEIDELBERG (ALMANYA)	NASSAU (BAHAMALAR)
PEKİN (ÇİN)	PRAG (ÇEK CUMHURİYETİ)	PEKALONGAN (ENDONEZYA)
BİLBAO (İSPANYA)	MONTOVIDEO (URUGUAY)	SUZHOU (ÇİN)
CURITIBA (BREZİLYA)	NOTTINGHAM (BİRLEŞİK KRALLIK)	JAIPUR (HİNDİSTAN)
DUNDEE (BİRLEŞİK KRALLIK)	ÓBIDOS (PORTEKİZ)	SAN CRİSTÓBAL DE LAS CASAS (MEKSİKA)
HELSİNKİ (FİNLANDIYA)	BARCELONA (İSPANYA)	DURÁN (EKVATOR)
TORİNO (İTALYA)	LJUBLJANA (SLOVENYA)	LUBUMBASHİ (KONGO CUMH.)
DETROİT (ABD)	LVIV (UKRAYNA)	AL-AHSA (SUUDİ ARABİSTAN)
PUEBLA (MEKSİKA)	TARTU (ESTONYA)	İSFAHAN (İRAN)
BUDAPEŞTE (MACARİSTAN)	ULYANOVSK (RUSYA)	BAMYAN (AFGANİSTAN)
KAUNAS (LİTVANYA)	BAĞDAT (IRAK)	SASAYAMA (JAPONYA)
BANDUNG (ENDONEZYA)		
SİNGAPUR (SİNGAPUR)		
MÜZİK KENTLERİ	GASTRONOMİ KENTLERİ	MEDYA SANATLARI KENTLERİ
SEVILLA (İSPANYA)	POPAYÁN (KOLOMBİYA)	LYON (FRANSA)
BOLOGNA (İTALYA)	ÇENGDU (ÇİN)	ENGHIEN-LES-BAİNS (FRANSA)
GLASGOW (BİRLEŞİK KRALLIK)	ÖSTERSUND (İSVEÇ)	SAPPORO (JAPONYA)
GENT (BELÇİKA)	JEONJU (GÜNEY KORE)	DAKAR (SENEGAL)
BOGOTA (KOLOMBİYA)	ZAHLE (LÜBNAN)	GWANGJU (GÜNEY KORE)
BRAZZAVILLE (KONGO CUM.)	FLORIANOPOLİS (BREZİLYA)	LINZ (AVUSTURYA)
HAMAMATSU (JAPONYA)	SHUNDE (ÇİN)	TEL AVIV (İSRAİL)
HANNOVER (ALMANYA)	TSURUOKA (JAPONYA)	YORK (BİRLEŞİK KRALLIK)
MANNHEIM (ALMANYA)	ENSENADA (MEKSİKA)	AUSTIN (ABD)
KINGSTON (JAMAİKA)	TUSCON (ABD)	
MEDELLIN (KOLOMBİYA)	BELÉM (BREZİLYA)	SİNEMA/FİLM KENTLERİ
SALVADOR (BREZİLYA)	BURGOS (İSPANYA)	BRADFORD (BİRLEŞİK KRALLIK)
KİNŞASA (KONGO CUMH.)	DENIA (İSPANYA)	SİDNEY (AVUSTRALYA)
IDANHA-A-NOVA (PORTEKİZ)	BERGEN (NORVEÇ)	BUSAN (KORE)
LIVERPOOL (BİRLEŞİK KRALLIK)	PARMA (İTALYA)	GALWAY (İRLANDA)
KATOWICE (POLONYA)	REŞT (İRAN)	SOFYA (BULGARİSTAN)
VARANASİ (HİNDİSTAN)	PHUKET (TAYLAND)	SANTOS (BREZİLYA)
ADELAIDE (AVUSTURALYA)	GAZİANTEP (TÜRKİYE)	ROMA (İTALYA)
TONGYEONG (GÜNEY KORE)		MANASTIR (MAKEDONYA)

Kaynak: <http://en.unesco.org/creative-cities/home>

Başlıca hedefler ise (1) yerel düzeyde kültürel mal ve hizmetlerin yaratılması, üretilmesi, dağıtım ve yararlanılmasını güçlendirmek, (2) kadınlar ve gençler de dâhil olmak üzere özellikle kırılğan gruplar arasında yaratıcılık ve yaratıcı ifadeleri teşvik etmek, (3) kültürel yaşama ulaşım ve katılımın, kültürel mallardan faydalanılmasının teşvik edilmesi, (4) yerel kalkınma planlarına kültürel ve yaratıcı endüstrilerin dâhil edilmesidir (UNESCO, 2013, UNESCO 2017). Bu amaçlar ve hedefler çerçevesinde dünyanın birçok farklı ülkesinden ağı dâhil olan kentlerin temalara göre dağılımları ve her temaya dâhil olan kent sayısı şu şekildedir (Tablo 1 ve Tablo 2):

Tablo 2: UNESCO yaratıcı kentler ağına üye kentlerin temalara göre dağılımı

Table2: Distribution of the number of cities in the network of UNESCO creative cities according to themes

TEMALAR	ÜYE KENT SAYISI
TASARIM	22
EDEBİYAT	20
ZANAAT VE HALK SANATLARI	20
MÜZİK	19
GASTRONOMİ	18
MEDYA SANATLARI	9
SİNEMA/FİLM	8
TOPLAM	116

Kaynak: <http://en.unesco.org/creative-cities/home>

Yaratıcı Turizm Formları ve Dünyadan Örnekler

Yaratıcı turizm etkinlik örneklerinin bir kısmı, turistleri ve yereli birleştirmeyi amaçlayan ağlar tarafından sağlanmaktadır (Richards ve Marques, 2012). Dünyanın farklı bölgelerinde, yaratıcı turizm kapsamında ziyaretçilere yönelik çalışmalar yapan birçok yaratıcı turizm ağı mevcuttur (Tablo 3).

Avrupa kıtasında, 2005 yılında kurulan ve turistlere Barselona ve çevresini yaratıcı bir şekilde keşfetmeyi, yerelle etkileşimde bulunmayı ve yerel gibi hissetmelerini sağlamayı amaçlayan “Barcelona Creative Tourism” ağı, dünyanın ilk yaratıcı turizm platformu olarak kabul edilir. Slogan olarak “deneyim” ve “otantiklik” kelimelerini seçmişlerdir ve ziyaretçilere mutfak, moda-tasarım, performans sanatları-müzik, geleneksel halk sanatları, görsel sanatlar ve el sanatları gibi çok çeşitli ölçekte yaratıcı

deneyimler sunmaktadır². 2010 yılında başlatılan “Creative Paris” projesi de bütün sanatsal yaratıcılık alanlarının yer aldığı 34.000’den fazla atölye çalışmasını içeren sekiz kategoriden oluşmaktadır³. Bu yaratıcı turizm etkinlikleri sonraki dönemde Fransa’nın geneline yayılmıştır⁴. Benzer alanlarda turistlere yaratıcı deneyimler sunan “Creative Tourism Austria”⁵, ek olarak oteller ve kaplıcalar dâhil olmak üzere, ticari ortaklarla ilişkiler geliştirmeye dayalı bir modele sahiptir (Richards ve Marques, 2012). Bu platform, kültüre yüksek ilgi gösteren hedef kitlelere odaklanan, Avusturya’nın bazı kentlerinin ve bölgelerinin pazarlanmasını destekleyen bir iletişim platformudur. “Creative Austria”⁶ ise özellikle mimarlık, sokak sanatları, çağdaş müzik, moda, tasarım, film vb. gibi çağdaş ve yaratıcı endüstriler arasındaki geçiş bölgesinde yer alan konularla ilgilenir (OECD, 2014).

Tablo 3: Yaratıcı turizm ağları
Table 3: Examples of creative tourism networks

TURİZM AĞI	ÜLKE
BARCELONA CREATIVE TOURISM	İSPANYA
CREATIVE FRANCE	FRANSA
IBIZA CREATIVA	İSPANYA
CREATIVE TOURISM THAILAND	TAYLAND
SANTA FE CREATIVE TOURISM	ABD
CREATIVE TOURISM AUSTRIA	AVUSTURYA
PORTO ALEGRO TURISMO CRIATIVO	BREZİLYA
CREATIVE TOURSİM COSTA DEL SOL	İSPANYA

Rusya (St. Petersburg), Brezilya (Porto Alegre Turismo Criativo), ABD (Santa Fe Creative Tourism), Çin, Güney Kore, Tayland ve Japonya da yaratıcı turizm çalışmalarının görüldüğü yerlerdendir. Rusya’da turizm, iş dünyasının ve kültürün etkileşimde bulunduğu önemli bir alan olduğundan, kültürel ve yaratıcı turizm çalışmaları (özellikle St. Petersburg için) oldukça önemlidir. Gordin ve Matetskaya’ya (2012) göre St. Petersburg, daima özgün fikirlerin ortaya çıktığı ve bu fikirlerin yayıldığı bir kent olmuştur. Aynı zamanda teknoloji, bilim, eğitim, kültür ve sanat alanlarında fikir alışverişinde bulunulabilecek önemli bir mekândır, bu sebeple

2 <http://www.barcelonacreativa.info>

3 <http://www.creativeparis.info/en/>

4 <http://www.creativefrance.fr/en>

5 <http://www.kreativreisen.at/en>

6 <http://www.creativeaustria.at/>

kent yaratıcı turizmin önemli bir merkezi olmuştur. Dolayısıyla birçok Rus kentinde olduğu gibi St. Petersburg'da da yaratıcı endüstrilerin ve ağların geliştirilmesi önemli bir gerekliliktir. St. Petersburg turizminin sezonluk olmasından dolayı (gelen ziyaretçilerin %75'inin Mayıs – Eylül ayları arasında geldiği belirtilmektedir) önemli kültür ve sanat organizasyonları, düşük sezonda turistleri şehre çekebilmek için yaratıcı ürünler kullanmaya başvurmaktadır. Kültürel organizasyonlar tarafından geliştirilen yaratıcı ürünlerin ve etkinliklerin sunulması için yeni mekânlar (müzeler, tiyatro ve konser salonları vb.) açılmakta ve bu etkinliklerin önemli bir bölümü etkileşimi göz önünde bulunduran genç turistlere hitap etmektedir.

ABD'nin New Mexico eyaletinde yer alan Santa Fe kenti, yeni bir deneyim ve çevre arayan insanların uzun süredir ziyaret ettikleri bir kenttir. Florida'ya (2012) göre ABD'deki diğer kentlere göre daha fazla kültürel varlığa sahip olan Santa Fe kenti, sahip olduğu benzersiz tarih, kültür ve sanat özellikleri ile yaratıcı bireyleri cezbetmiştir. Sanatsal ve kültürel endüstriler Santa Fe'nin ekonomisinde, iş sahası oluşturması, yatırımları çekmesi ve genel olarak toplumun yaşam kalitesini yükseltmesi bakımından oldukça önemlidir. Kentin özgün karakteri korunurken, yaratıcı insanları çekmesinde ve ekonomik bir büyüme göstermesinde, kentteki yaratıcı turizm politikalarının etkisi büyüktür. UNESCO'nun 2004 yılında başlattığı yaratıcı kentler ağına ABD'den kabul edilen ilk kent Santa Fe olmuştur aynı zamanda ağa seçilen ikinci kenttir. Bu ağa üyelik, Santa Fe'yi yaratıcı turizm kavramının gelişmesinde öncü olmasını sağlamıştır (OECD, 2004). 2008 yılında Santa Fe, 16 ülkeden 200'ün üzerinde temsilcinin katıldığı uluslararası yaratıcı turizm konferansına ev sahipliği yapmıştır ve ilerleyen zamanlarda kent, sanatçıları ve turistleri buluşturmaya amaçlayan turistik faaliyetlere ağırlık vermiştir. İlk olarak sanat komisyonu aracılığıyla Santa Fe yaratıcı turizm internet sitesini kurmuşlardır⁷. 2011 yılında ise yerel sanatçıların, evlerinde ve stüdyolarında ziyaretçilerin de katılabildikleri atölye çalışmaları düzenledikleri “DIY Santa Fe Art Month” (DIY – do-it-yourself / kendin yap) adlı sanat ayı başlatılmıştır.

7 <https://santafe.org/>

OECD'nin 2014 yılında yayınladığı “Tourism and Creative Economy” raporuna göre, Çin'de her yıl yaklaşık yedi milyon ziyaretçi, yaratıcı kümeleri ziyaret etmekte ve bu sayı hızla artmaya devam etmektedir (OECD, 2014; Richards, 2016). Bu kümeler, çeşitli yaratıcılık ve tüketim temelli deneyimler sunan galeriler, yaratıcı işletmeler, restoranlar ve butiklerden oluşan bir karışım sunmaktadır (Richards, 2016.) Çin'de yönetim hem turizme hem de kültürel ve yaratıcı endüstrilere büyük yatırımlar yapmıştır. Yapılan yatırımlar, kültürel mirasın ve çevrenin korunması Çin'de “Hangzhou” kentinin turistler için cazip bir yer olması sonucunu doğurmuştur.

Richards (2016), Güney Kore ve Tayland'da da konuyla ilgili çalışmaların olduğunu belirtmiştir. Güney Kore'de yaratıcı endüstriler, Kore kültürünü Güneydoğu Asya'nın büyük bölümünde popüler hâle getiren, “Kore Dalgası” (Hallyu) temelinde kullanılmaktadır. Kore kültürüne ait müzik, medya, moda ve yemek gibi sektörler teşvik edilmiş bu sayede özellikle gençler için Kore bir destinasyon olarak profilini yükseltmiştir. Güney Kore'de 2008 yılında yaklaşık 23 milyar dolar olan yaratıcı sektörün değeri, 2012 yılında yaklaşık 46 milyar dolara yükselmiştir. Kore pop kültürüne yönelik seyahatler olan “Hallyu Turizm” in ekonomik değeri 2012 yılında 6,4 milyar dolarken, 2020'ye kadar 20 milyar dolara yükseleceği tahmin edilmektedir (Richards, 2016). Bu durum, yaratıcı turizm endüstrisinin ekonomik değerindeki artışın boyutlarını göstermesi adına dikkat çekici bir örnektir. Aynı zamanda Kore kültürünün ve yaratıcılığının tanıtımının iyi yapılması, ziyaretçileri ülkeye çekmenin yanında müzik, moda ve Kore mutfağına ait ürünlerin de ihracatına olumlu bir etki yapmıştır. Wattanacharoensil ve Schuckert (2014), son yıllarda Tayland'ın, turistik destinasyonları desteklemek ve sezon dışı dönemlerde daha fazla turist çekmek için yaratıcı turizm kavramını kullanmaya başladığını belirtmektedir. Tayland'da yaratıcı turizmin gelişmesi Tayland ekonomisinin temelini oluşturan turizme değer katması fikri ile bağlantılı olmuştur. Geleneksel turizmin getirilerinin zamanla azaldığının farkında olan Tayland, seri üretimden kaçınarak, Tayland kültürünün özgünlüğüne bağlı yeni modeller belirlemeye çalışmaktadır (Richards, 2016).

Asya ülkelerine ait yaratıcı turizmin gelişmesine dair örnekler, yaratıcı turizmin gelişme biçiminde bazı tezatlıklar sunabilmektedir. Bu durumu Richards (2016) şu şekilde açıklamaktadır; Çin’de büyük kentlerdeki kümeler, yaratıcı tüketim fırsatları arayan kültürlere uygundur ve bu muhtemelen yabancı ziyaretçilerden ziyade daha çok Çin pazarına yöneliktir fakat yaratıcı fikirli turistler tarafından artan talebi de karşılamaktadır. Kore’de yaratıcı turizm endüstrilerinin kapsamını hem daha geleneksel yollarla hem de turizm aracılığıyla ihraç etmeye yönelik bir vurgu söz konusudur. Bununla birlikte, müzik ve moda gibi ilginin hızla değişebildiği sektörler temelli olması, tüketicilerin taleplerindeki değişimlere karşı bir savunmasızlık yaratmaktadır. Tayland’daki yaklaşım ise daha çok küçük ölçeklidir fakat bu durum kırsal topluluklarda önemli etkilere neden olabilir.

SONUÇ

Bu makale yaratıcı turizme kavramsal yaklaşımlarda bulunmak, yaratıcı turizmin coğrafya ve turizm coğrafyası ile ilişkilerini kavramak için planlanmıştır. Araştırmanın bir diğer amacı da uygulama örnekleri ve deneyimlerini paylaşarak akademik ve pratik olarak ilgililerin dikkatini çekerek, olası hataların ve yanlış anlamaların önüne geçmeye yardımcı olmaktır. Bu nedenle öncelikle yaratıcı turizme teorik olarak yaklaşmış ardından uygulama örnekleri ve çalışmaları incelenerek birtakım sonuçlara ve ilişkilere ulaşılmıştır.

Yaratıcı turizm; coğrafya ve turizm coğrafyası ile ilişkilidir: Mekân üretimi, mekânı şekillendiren faktörler ve mekânsal organizasyonlar coğrafyacıların üzerinde çalıştığı alanlardır. Bugün turizm araştırmaları, mekân üretimi ve tüketiminin ötesinde turist ve yerel halk arasındaki ilişkileri daha fazla ele almaya, ekonomik, kültürel ve çevresel değişimi daha iyi anlamaya çalışmaktadırlar. Bu değişimlerin yeni alanlara kaymasında rol oynayan dinamiklerin analizi, turizmde yeni mekânların tartışılmasını gündeme getirmekte ve turizmde yaratıcılığın gelişmesine katkıda bulunmakta böylece coğrafyanın ve turizm coğrafyasının önemi daha çok konuşulmaktadır.

Yaratıcı turizm klasik turizmden gelişim süreci ve ilişkileri açısından farklılıklar

sunmaktadır: Turizm; İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra hızla gelişmiş, deniz-kum-güneşe dayalı klasik turizm endüstrisi olarak standartlaştırılmış seri üretim ile bugüne ulaşmıştır. 1970’lerden sonra sürdürülebilir kalkınma çabalarına paralel olarak sürdürülebilirlik paradigması ile yeni arayışlar içine giren turizm, alternatif turizm paradigması ile gelişerek, turizmi zamana ve mekâna yayma çabaları, turizm pastasından daha fazla pay almak isteyen ülkelerin temel uğraşı alanı haline gelmiştir. Geleneksel deniz-kum-güneş Akdeniz havzasına, tarih-kültür ile Avrupa kentlerine sıkışan turizm, 1990’lardan sonra özellikle küreselleşme ile birlikte rekabet ve pazar olanaklarının çeşitlenmesi sonucunda farklılaşmıştır. 2000’li yıllarla turizmin potansiyel olumsuz etkilerine artan farkındalık, turizmi zamana ve mekâna yayma çabalarının sonuç vermesi, bilgi ve iletişim-ulaşım teknolojilerindeki gelişme, bütçe, seyahat, psikolojik ihtiyaçları içine alan daha bütüncül daha yaratıcı turizm şekillerinin yükselişi ile bireyselleştirilmiş üretim ve tüketim artışıyla hızla gelişmeye devam eden turizm, postmodern turizm paradigması ve post-Fordist üretim anlayışının da etkisiyle, turizm işletmeleri tarafından turistlerin bireysel görüş ve beklentilerini yansıtan, onların isteklerini ve duyarlılıklarını yanıtlayan turistik ürünlerin üretildiği bir dönem yaşamaktadır. Modern dönemde standart ve kitlesel talebin yerini, postmodern dönemde, bireyci düşünce ve davranış tarzlarına göre yeniden şekillenen turistler ve turizm yaklaşımları doğrultusunda önem kazanan yaratıcı turizm, doğrudan kültürel uğraşı ve otantik tecrübelerle seyahat ederek, farklı bölgelerin kültür mirasına, sanatına, günlük yaşantı ve uğraşlarına tanık olmak, katılmaktır.

Yaratıcı turizmin geleneksel kültürel turizmden teorik ve uygulama biçimleri açısından farklılıklar göstermektedir: Yaratıcı turizmde kültürel değerler ve farklı kültürel eylemler ilgi çekmektedir. Yaratıcı turizm kültürel turizm ile yakından ilişkili olup, ulusal ve uluslararası düzeyde farklı deneyimler yaşamak isteyenler için, tarım turizmi, ekoturizm, gastronomi, mutfak sanatları, tiyatro, dans, müzik, el sanatları gibi pek çok yaratıcı faaliyeti içermektedir. Geleneksel mutfak kültürü, müzik, dans türleri, günlük ve dinî ritüeller, el sanatları, sözlü anlatım ve gelenekler, doğa ile ilgili uygulamalar, yörenin otantikliğini ve kültür

mirasını yansıtan, nostaljik duygular sunan her türlü ürün, mekân ve deneyimler kültür ve yaratıcılığın kesişim kümesini oluşturmaktadır. Başka bir anlatımla yaratıcı turizm bir kültürün eylemlerini bilmek ve görmekten daha çok o kültürün eylemlerinin içinde bulunmak, turistin bir özne konumunda olması demektir. Turizmin hizmetine sunulan yerel kültürel ortamlar, doğal çevrenin, çeşitli geleneksel pratiklerin ve kültürel belleğin eş zamanlı olarak tüketilmesine olanak sağladığından temelde turizm sektörü ile halk kültürünün kesiştiği alanlardır. Bu bağlamda yaratıcı turizm, kültür turizminden turistin mekânı tüketme şekli bakımından farklılıklar gösterir. Geleneksel kültür turizmi görme, izleme, seyretme etkinliklerini içerirken, yaratıcı turizm deneyimleme, aktif katılım ve öğrenmeye dayalıdır.

Yaratıcı turizmin sürdürülebilirlik açısından işlevi önemlidir: Yaratıcı turizm; doğal ve kültürel çevreye ilişkin bilinç oluşturmaya, var olan ürünlerin canlandırılmasını ve daha aktif kullanılmasını sağlamaya, kültürel ve yaratıcı varlıklara ilişkin farkındalık yaratmaya, ekonomik değer oluşturmaya, yaratıcı teknikler geliştirilmesine, istihdam yaratmaya ve yerel halkı önemsemeye açısından sürdürülebilir turizmin önemli araçlarından biri olarak görülebilir. Yaratıcı turizm, turistin farklı kültürleri tanıması, yerel kültürel değerleri keşfetmesi ve bazı kültürel pratikleri bizzat deneyimlemesine olanak sağlayan kültür, eğlence ve seyahati bir arada sunması nedeniyle sürdürülebilirliğe hizmet etmektedir.

Farklı ülkelerde kullanılan yaratıcı turizm örnekleri konunun önemi hakkında fikir vermektedir:

Günümüzde dünyanın farklı bölgelerinden birçok ülke ve kent, turistleri çekebilme ve turizmin getirilerinden daha fazla pay alabilme için, yeni eğilimlerin yakın takipçisi durumundadır. Bu kapsamda önemi giderek artan yaratıcılık ve yaratıcı turizm kavramına yönelik çalışmaların sayısı da artış göstermektedir. 2004 yılında başlayan “UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı”, yaratıcılık üzerine odaklanan programlardan biridir. 2016 yılı itibarıyla tasarım, edebiyat, zanaat-halk sanatları, müzik, gastronomi, medya sanatları ve sinema-film alanlarında ağa seçilen 54 ülkeden 116 üye kent bulunmaktadır. Aynı zamanda yaratıcı turizm kapsamında ziyaretçilere yönelik çalışmalar yapan birçok yaratıcı turizm ağı mevcuttur. 2005 yılında kurulan “Barcelona Creative Tourism” ağı, dünyanın ilk yaratıcı turizm platformu olarak kabul edilir. Sonraki dönemlerde ise birçok ülke (Fransa, Avusturya, Rusya, Brezilya, ABD, Çin, Güney Kore, Tayland, Japonya) yaratıcı turizm formlarını kullanmaya başlamışlar ve yaratıcı turizme ilgi duyan turistlerin ilgisini daha fazla çekmişlerdir. Sonuç olarak, yaratıcı turizmin geliştirilmesi için doğal-kültürel varlıklara ve ekonomik değerlerine ilişkin farkındalık ve envanter oluşturmak, arz olanaklarını geliştirmek, talep özelliklerini, piyasa koşullarını iyi okumak, rekabet ve pazar analizlerini yapmak iyi bir yol haritası için yapılması gereken ilk adımları oluşturmaktadır. Bu yol haritasının oluşturulmasında coğrafyacılar büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir.

REFERANSLAR

- Ajanovic, E., Çizel, B. 2015. 'UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı ile Antalya Kentinin Değerlendirilmesi'. *Mediterranean Journal of Humanities*, **1**: 1-16.
- Akoğlan Kozak, M., Evren, S. ve Çakır, O. 2013. 'Tarihsel Süreç İçinde Turizm Paradigması' *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, **24**(1): 7-22.
- Akşit Aşık, N. 2014. 'Yaratıcı (kreatif) turizm'. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. **7** (31): 786-195.
- Ateljevic, I. ve Doorne, S. 2000. 'Staying Within the Fence: Lifestyle Entrepreneurship in Tourism', *Journal of Sustainable Tourism*, **8**(5): 378-392.
- Florida, R. 2012. *The rise of the creative class, revisited*. Basic Book, New York.
- Gordin, V., Matetskaya, M. 2012. 'Creative tourism in Saint Petersburg: The state of the art'. *Journal of Tourism Consumption and Practice*, **4**(2): 55-77.
- Gülüm, E. 2015. 'Yaratıcı Turizm-Halk Kültürü İlişkisi ve Yerelin Popülerleşmesi'. *Milli Folklor*, **27** (105): 87-98
- Lazzeretti, L., Capone, F., Seçilmiş, İ.E. 2014. 'Türkiye'de Yaratıcı ve Kültürel Sektörlerin Yapısı'. *Maliye Dergisi*, **166**: 195-220.
- Lim, W.M. 2016. 'Creativity and sustainability in hospitality and tourism'. *Tourism Management Perspectives*, **18**: 161-167.
- Lindroth, K., Ritalahti, J., Soisalon-Soininen, T. 2007. 'Creative tourism in destination development'. *Tourism Review*, **62** ¾: 53-58.
- OECD, 2014. 'Tourism and the Creative Economy'. OECD Studies on Tourism, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264207875-en>. Erişim tarihi: 23.03.2017
- Özgüç, N. 2011. *Turizm Coğrafyası: Özellikler ve Bölgeler*. Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Paschinger, E. 2015. *The Creative Traveler's Handbook*. Full Flight Press
- Pearce, D. G., Butler, R. W. 1993. *Tourism research: Critiques and challenges*. Routledge, London.
- Raymond, C. 2007. 'Creative Tourism New Zealand: The Practical Challenges Of Developing Creative Tourism'. içinde Richards G., Wilson J. (eds.), *Tourism, creativity and development*, Routledge, London: 145- 157.
- Reisinger, Y. 2009. *International Tourism: Cultures and Behavior*. Butterworth Heinemann Elsevier.
- Richards, G., Raymond, C. 2000. 'Creative Tourism'. *ATLAS News*, **23**: 16-20.
- Richards, G., Wilson J. 2006. 'Developing creativity in tourist experiences: A solution to the serial reproduction of culture?'. *Tourism Management*, **27**(6): 1209-1223.
- Richards, G. 2010. 'Tourism Development Trajectories-From Culture to Creativity'. *Tourism and Management Studies*, **6**: 9-15.
- Richards, G. 2011. 'Creativity and tourism. The state of the Art'. *Annals of Tourism Research*, **38**(4): 1225-1253.
- Richards, G., Marques, L. 2012. 'Exploring Creative Tourism: Editors Introduction'. *Journal of Tourism Consumption and Practice*, **4**(2): 1-11.

- Richards, G. 2014a. 'The New Geographies of Tourism: Space, place and locality', Paper presented at the Wageningen Geography Lectures, 13th January 2014.
- Richards, G. 2014b. 'Creativity and tourism in the city'. *Current Issues in Tourism*, **17**(2): 119–144.
- Richards, G. 2015. 'Creative Tourism: New Opportunities for Destinations Worldwide?' Presentation at the World Travel Market Conference on 'Creative Tourism: All that you need to know about this growing sector', https://www.academia.edu/17835707/Creative_Tourism_New_Opportunities_for_Destinations_Worldwide (Erişim tarihi: 23.03.2017)
- Richards, G. 2016. 'The development of creative tourism in Asia'. Paper presented at the Artepolis VI. International Seminar in Bandung, Indonesia, https://www.academia.edu/27868230/The_development_of_creative_tourism_in_Asia (Erişim tarihi: 23.03.2017)
- Rogerson, C.M. 2006. 'Creative Industries and Urban Tourism: South African Perspectives'. *Urban Forum*, **17**(2): 149-166.
- Roney, S.A. 2011. *Turizm: Bir Sistemin Analizi*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Tan, Siow-Kian, Kung, Shiann-Far ve Luh, Ding-Bang. 2013. "A Model of 'Creative Experience' in Creative Tourism". *Annals of Tourism Research*, **41**: 153-174.
- UNESCO, 2006. Towards Sustainable Strategies for Creative Tourism. Discussion Report of the Planning Meeting for 2008, International Conference on Creative Tourism, Santa Fe, <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001598/159811e.pdf>.
- UNESCO, 2013. *Creative Cities Network Mission Statement*, http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/pdf/Mission_statement_Bologna_creative_cities_meeting.pdf
- UNESCO TÜRKİYE MİLLİ KOMİSYONU. 2017. *UNESCO Yarattıcı Şehirler Ağı*. http://unesco.org.tr/dokumanlar/duyurular/ia_sunum.pdf (Erişim tarihi: 14.07.2017)
- Urry, J. 2009. *Turist Bakışı*, (Çev. E. Tataroğlu, İ. Yıldız), Bilgesu Yayıncılık, İstanbul, (Orijinal Basım Tarihi 2002).
- Wattanacharoensil, W. ve Schuckert, M. 2014. 'Reviewing Thailand's master plans and policies: implications for creative tourism?' *Current Issues in Tourism*, **19**(10): 1045-1070.
- Wurzburger, R.; Aageson, T., Pattakos, A. Ve Pratt, S. (eds.) 2008. *Creative Tourism, A Global Conversation*. Sunstone Press, Santa Fe.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://www.barcelonacreativa.info/>
<http://www.creativeaustria.at/>
<http://www.creativefrance.fr/en>
<http://www.creativeparis.info/en/>
<http://en.unesco.org/creative-cities/home>
<http://www.kreativreisen.at/en>
<https://santafe.org/>
http://unesco.org.tr/dokumanlar/duyurular/ia_sunum.pdf

Ege Coğrafya Dergisi, 26/1 (2017), 35-46, İzmir
Aegean Geographical Journal, 26/1 (2017), 35-46, Izmir - TURKEY

EKSTREM YAĞIŞ OLAYLARININ FIRAT HAVZASI'NDAKİ HİDROLOJİK BİLEŞENLERİN YILLAR ARASI DEĞİŞİMİ ÜZERİNE ETKİSİ

*The Influence of Extreme Precipitation Events on Interannual Variation of the
Hydrologic Components in The Euphrates Basin*

Orkan ÖZCAN

*İstanbul Teknik Üniversitesi Avrasya Yer Bilimleri Enstitüsü
ozcanork@itu.edu.tr*

Bodo BOOKHAGEN

*University of Potsdam Institute of Earth and Environment Science
Bodo.Bookhagen@uni-potsdam.de*

Nebiye MUSAOĞLU

*İstanbul Teknik Üniversitesi
musaoglun@itu.edu.tr*

Abstract

In the study, daily gauge measurements of river discharge (Q) and suspended sediment concentrations (SSC) from seven sites along Euphrates River have been used for 30 years in average. As a remote sensing dataset, within the period of 1997-2011, the Tropical Rainfall Measurement Mission (TRMM) product 3B42 has been achieved in order to characterize rainfall variability in the region. In conjunction with satellite data depicting rainfall, climatic evaluation of extreme precipitation events, where the SSC events reached the highest value, have been carried out. According to the preliminary results, in all stations of the study area, the SSC at the 90th percentile accounts for more than 55% of the total suspended sediment flux. In a similar manner, the discharge at the 90th percentile accounts for maximum 50% of the total discharge flux. Besides, extreme precipitation events which rainfall exceeds the 99th percentile of rainfall data set within each station and peak SSC days as days in which the SSC exceeds the 99th percentile of the entire SSC data set from each station have been defined.

Keywords: Extreme precipitation, TRMM, sediment deposition, erosion, discharge

Öz

Çalışmada, Fırat Nehri boyunca 7 adet sediment ve akım gözlem istasyonundan alınan ortalama 30 yıllık günlük nehir debileri (Q) ve askıda katı madde (AKM) konsantrasyonları kullanılmıştır. Uzaktan algılama veri seti olarak, 1997-2011 dönemi içerisinde, Tropik Yağmur Ölçüm Misiyonu (TRMM) 3B42 ürünü bölgedeki yağış değişkenliğini karakterize etmek amacıyla temin edilmiştir. Uydu verileri ile elde edilen yağış verilerinin kullanılmasıyla AKM konsantrasyonunun en yüksek değere ulaştığı ekstrem yağış olayların iklimsel değerlendirmesi yapılmıştır. Ön sonuçlara göre, çalışma alanındaki tüm gözlem istasyonlarında, askıda katı madde konsantrasyonunun 90. yüzdendirlik değerleri toplam AKM akısının %55'ine tekabül etmektedir. Benzer şekilde, nehir debilerinin 90. yüzdendirlik değerleri de toplam debi akısının maksimum %50'sine tekabül etmektedir. Bunun yanı sıra; her istasyondaki günlük yağış verilerinin 99. yüzdendirlik değerleri ile her bir istasyondaki askıda katı madde konsantrasyonunun en yüksek değere ulaştığı tüm AKM konsantrasyonu veri setinin 99. yüzdendirlik değerlerini aşan günler tayin edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Ekstrem yağış, TRMM, sediment birikimi, erozyon, debi

1. GİRİŞ

Son yıllarda dünyanın çeşitli yerlerinde yapılan araştırmalar su havzalarındaki hidrolojik bileşenlerde önemli değişimler olduğunu göstermiştir. Değişen iklime karşı başa çıkma toplumda da en ciddi zorluklar arasındadır. İklim değişiminin, çeşitli bölgelere düşen yağışı, ekstrem olayların zamanını ve büyüklüğünü ne şekilde etkileyeceği belirsizliğini korurken bu olaylara karşı alınacak önlemler açısından çalışmalar devam etmektedir. Özellikle ekstrem yağış olaylarında, akarsularda çok kısa zaman aralıklarında çok büyük miktarlarda sediment taşındığından, taşınan madde miktarının yüksek doğrulukta bilinmesi gerekmektedir. Akarsu morfolojisinin anlaşılmasında, barajların projelendirilmesinde ve havza yönetimi çalışmalarında nehir sediment yükünün doğru tahmini önem taşımaktadır. Barajlardaki sediment birikimi, kapasiteyi düşürerek, tarım, evsel ve endüstriyel kullanım ve elektrik üretimi için gereken su teminini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle, nehir havzalarındaki erozyon ve sediment konsantrasyonu ile ilgili çalışmalar önem taşımaktadır.

Erozyon, katı madde taneciklerinin rüzgâr, yağış ve akış gibi etmenlerin etkisi ile yerinden ayrılarak taşınması olarak tanımlanır (Foster ve Meyer, 1972). Erozyonu etkileyen faktörlerden en önemlisi yağış olup, yağışın da şekli, şiddeti, süresi ve rejimi erozyona farklı etkiler yapmaktadır. Ülkemizde erozyon, % 14'ü hafif, % 20'si orta ve % 63'ü ise şiddetli ve çok şiddetli derecede olmak üzere %99'u su erozyonu olarak görülmektedir

(Doğan, 2011). Toprak parçacıklarının yağış ve yüzey akış tarafından parçalanarak taşınması olarak tanımlanan su erozyonu; toprak, yağış, topografya ve tarım şekline bağlıdır (Meyer and McCune, 1958; Meyer, 1971; Wischmeier ve Smith, 1965). Türkiye'de toplam taşınan sediment/toprak miktarı yaklaşık 346 milyon ton/yıldır olmak üzere en fazla Fırat - Dicle ve Yeşilirmak Havzalarında görülmektedir. Ancak, ölçümlerde yer almayan ve yatak yükü olarak ifade edilen kum ve çakıl gibi materyaller ile yamaçlardan akararak inen ve akarsulara ulaşmayan topraklar da dikkate alındığında Türkiye'deki erozyonun 500 milyon tona hatta bazı yazarların değerlendirmelerine göre de 1 milyar tona ulaştığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte tarımsal alanlar, tarım yapılan arazinin eğimi ve uzunluğundaki artış oranında erozyona maruz kalabilmekte yani normal erozyon hızlandırılmış erozyona dönüşebilmektedir (Lal, 1995). Türkiye'de bu değerlendirmelere göre yapılmış olan hesaplarda arazi kullanımından kaynaklanan hızlandırılmış erozyonun doğal erozyondan 18-20 kat fazla olduğu belirtilmektedir (AGM, 2001).

Günümüzde, akarsularda sediment ve su kalitesi ölçümleri hidrometrik ölçüm ağı ile periyodik olarak DSİ tarafından yapılmaktadır. Ancak, pek çok yazıcı ölçekli istasyonlarda kaydedilen yağışların güvenilirliğinden şüphe edilmekte ve önemli ekstrem veriler kaydedilememektedir (Özcan vd., 2013). Son 15 yılda daha geniş alanların kapsanması ve daha doğru yağış tahminlerinin sağlanması için çeşitli mekânsal ölçek ve çözünürlüğe sahip uydu bazlı yağmur sensörleri kullanılmaktadır. NASA ve

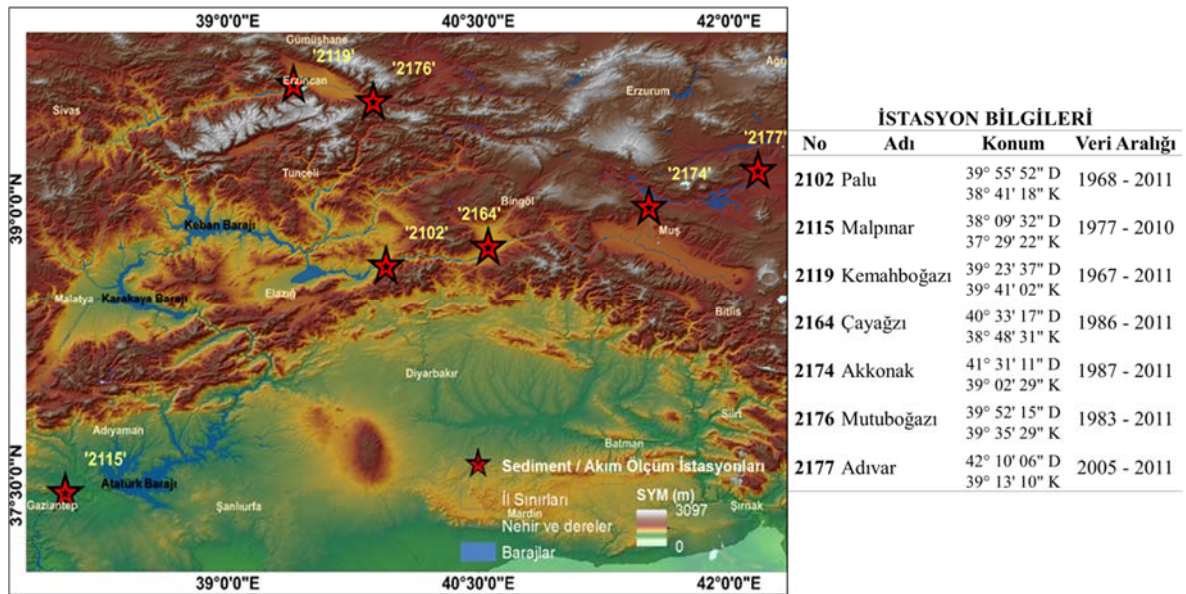

Japon Uzay Araştırma Ajansı arasında yapılan ortak bir proje ile kurulan Tropik Yağmur Ölçüm Misyonu (The Tropical Rainfall Measurement Mission - TRMM); tropik ve alt-tropiklerdeki yağışları gerçek zamanlı ölçmek için geliştirilmiştir (Wilheit, 2003). Meteorolojik istasyonlar ile diğer yağmur ölçerler, uydu verilerinden sağlanan yağış verilerinin doğrulanması çalışmalarında tamamlayıcı unsurları olup, uzaktan algılama tabanlı yağış tahminlerinin hem oluşturulması hem de doğrulanmasında önemli rol oynamaktadır (Wolff vd., 2005). 1997 yılından beri TRMM uydu verisinin pasif mikrodalga radyometresi ile birleştirilmiş olan TRMM 3B42 ürünü $\pm 50^\circ$ enlemler arasını kapsayarak yağışın dikey dağılımını 3 saatlik veriler halinde ölçerek günlük çevrimini tamamlamaktadır (Okamoto, 2003). Üzerinde ölçüm istasyonu olmayan havzalarda yakın bölgelerdeki yağış gözlem istasyonları ile birlikte bölgesel karakteristikler kullanılarak yapılan yağış tahminlerinin yanı sıra, gelişen teknoloji ile uydu verilerinden elde edilen yağış verilerinin doğrulanması ile daha doğru sonuçlara ulaşılmıştır. (Hosking ve Wallis, 1993; Hosking ve Wallis, 1997; Bookhagen ve Strecker, 2008; Özcan, 2014). Her ne kadar noktasal yağış ölçümleri bölgesel analiz çalışmalarında birincil veri kaynağı olsa da, en iyi ölçüm bile sadece sınırlı bir alanı

temsil etmektedir. Ayrıca yağış ve yağış şekillerinin toprak erozyonu ve sediment üretimi üzerine önemli ölçüde potansiyel etkisi bulunmaktadır (IPCC, 2007). Özellikle yarı kurak ve kurak bölgelerdeki hidrolojik süreçlerin ve kara - atmosfer etkileşimlerinin anlaşılması açısından; topoğrafya ve yüzey karakteristikleri ile birlikte yağışın zamansal ve mekânsal değişkenliği büyük önem taşımaktadır. Bu bölgelerdeki hidrolojik olayların sıklıkla ekstrem yağış veya taşkın olayları ile ilişkili olduğu bilinmektedir (Bookhagen vd., 2005; Boers vd., 2013; Wulf vd., 2010; Wulf vd., 2012, Özcan, 2014 ve 2017). İklimsel faktörlere göre; Güneydoğu Anadolu ve Türkiye'nin iç kısımları çölleşmeye eğilimli kurak, yarı-kurak bölgelerdir. Son yıllarda doğal yollardan ve insan ilişkili ekstrem olayların her ikisinin de artmasının zamansal ve mekânsal tespiti tüm dünyada gözlenmektedir.

Çalışma Alanı

Fırat-Dicle havzası yaklaşık 185.000 km²'lik yağış alanı ile ülkemizin %23.7'sini kapsamakla birlikte Türkiye toplam su potansiyelinin yaklaşık %28.5'i ile en yüksek yüzdeye sahip havzadır (OSİB, 2013). Çalışma alanı, Fırat Nehri havzası üzerinde bulunan sediment ölçüm istasyonlarından en uzun günlük veriye sahip olan 7 adet istasyonun bulunduğu bölge olarak tanımlanmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Çalışma alanı ve kullanılan sediment/akım ölçüm istasyon konumları ile veri aralıkları.

Figure 1. The study area and sediment/discharge gauge stations with data ranges.

Çalışmada kullanılan istasyonların yağış rejim bölgelerindeki alansal dağılışı göre; Karasal Akdeniz (KAKD) ve Karasal Doğu Anadolu (KDAN) yağış rejimi bölgelerinde bulunmaktadır (Türkeş, 1996, 1998). KAKD yağış rejimi bölgesi; orta yağışlı bir kış/ilkbahar ve çok sıcak kurak bir yaz mevsimi ile birlikte oldukça mevsimsel yarı kurak ve kurak-yarı nemli subtropikal özelliklerine sahiptir. KDAN yağış rejimi bölgesi ise; orta yağışlı bir ilkbahar/ilk yaz ve kar yağışlı çok soğuk bir kış mevsimi ile birlikte kurak-yarı nemli ve yarı nemli bozkır ve yüksek arazi özelliklerine sahiptir. Çalışma bölgesindeki 2115 numaralı Gökusu Nehri – Malpınar istasyonu, KAKD yağış rejimi bölgesinde diğer istasyonlardan (2174, 2177, 2176 ve 2119 numaralı istasyonlar) KDAN yağış rejimi bölgesinde, 2102 ve 2164 numaralı istasyonlar ise bu iki yağış rejimi arasındaki geçiş bölgesinde bulunmaktadır. Yağışın en çok ilkbaharda düştüğü KDAN bölgesinde Haziran ve Ekim ayları arasında yağış miktarı ortalama 20 mm'nin altındadır (Türkeş ve Tatlı, 2008). KDAN yağış rejimi bölgelerinde ilkbahar ve yaz yağışları ile yıllık kuraklık indislerinde artış görülmüştür (Türkeş, 1998; 1999). Benzer şekilde, Güneydoğu Anadolu'daki yaz ve kısmen sonbahar yağışlarında da bir artış eğilimi ile daha nemli koşullara geçiş olduğu belirlenmiştir (Türkeş ve Erlat, 2005). Ancak; KDAN yağış rejimi bölgesi dışında Türkiye'de kış yağışlarının toplam yağışlar içerisindeki miktarı artmıştır. Bu durum, Türkiye'de yıllık toplam yağışların önemli bir bölümünü oluşturan kış yağışlarındaki azalmanın daha büyük ve hızlı olması da dikkate alındığında, ilkbahar, yaz ve sonbahar mevsimlerinde kaydedilen yağışların toplam yağış içindeki paylarının da artması anlamına gelmektedir (Türkeş vd., 2007).

Türkiye yağışlarındaki uzun süreli eğilimler ve değişimlerin incelendiği bir çalışmada (Türkeş, 2012), son 40 yılda genel olarak kış ve ilkbahar yağış toplamalarında Güneydoğu Anadolu bölgesi ile Doğu Anadolu bölgelerinin iç ve güney bölümlerinde belirgin bir azalma eğiliminin (kuraklaşma) olduğu ifade edilmektedir. Özellikle Türkiye'nin güney ve karasal iç-güney bölgelerinde gözlenen kuraklaşma eğiliminin, bu bölgelerde 2008 - 2009 ile 2009 - 2010 dönemlerinde egemen olan ortalamadan daha yağışlı (nemli) koşulların varlığına karşın sürdürüldüğü belirtilmektedir. Yaz mevsimi için ise, birkaçı

istatistiksel olarak önemli olmak üzere, hem artış hem de azalış eğilimlerinin egemen olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte, Fırat Havzası'nın kuzeyinde kalan istasyonlarda yaz yağışlarında % 5 anlamlılık düzeyinde azalma, güneyinde ise artış eğilimi olduğu belirtilmiştir. Yarı kurak ve seyrek bitki örtüsüne sahip bu bölgede yağış miktarının artmasıyla gelen ani taşkınlar, daha yıkıcı toprak erozyonun ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Fırat Nehri'nin ortalama yıllık akımı yaklaşık olarak 32 milyar metreküp civarında olup bu miktarın %80'i Keban Barajı'nın kuzeyindeki yukarı havzada yer almaktadır. Nisan ve Mayıs aylarındaki maksimum akımı toplam yıllık akımının %42'sine denk gelmektedir. Fırat Nehri havzasında akım değerleri değişkenlik göstermektedir. Kış aylarında yağışın kar şeklinde olmasından dolayı akım 200 m³/s iken, bu rakam ilkbaharda yağmur ve kar erimeleri ile 2000 m³/s'ye kadar çıkmaktadır. Temmuz ayında hızla azalan akım, Eylül-Ekim aylarında en az seviyeye inmektedir (Yıldırım, 2006). Ayrıca; Yukarı Fırat havzasında, 1937-1964 yılları arasında tutulan akım kayıtlarında 1961 yılında akım değeri 16.871 milyar m³'e düşerken, 1963 yılında ise 43,457 milyar m³'e yükseldiği kaydedilmiştir. 1969 yılı kayıtları suyun en fazla olduğu dönemi göstermektedir (Maden ve Kılıç, 2012). Ülkemizde erozyon sonucu akarsu yataklarında taşınan katı madde miktarı yılda 600 milyon ton civarındadır. En fazla sediment yılda 39,9 milyon ton ile Fırat Nehri tarafından taşınmaktadır. Akarsuların taşıdığı katı malzeme barajlar için bir tehdit oluşturmaktadır. Erozyon, özellikle Keban, Karakaya ve Atatürk gibi çevresi eğimli ve bitki örtüsü zayıf arazilerle kaplı barajlar için tehlike arz etmektedir (Burak vd., 1997). Örneğin, Fırat Nehri üzerinde tesis edilen Keban Barajı'na her yıl en az 32 milyon ton toprak taşınmış ve tesis tarihi olan 1974 yılından bugüne kadar toplam bir milyar ton toprak baraj tabanında yığılmıştır (Doğan, 2011). Çalışmada da kullanılan Murat Nehri üzerindeki Akkonak ve Palu istasyonlarından 1990 - 2011 yılları arasındaki taşınan sediment miktarının zaman serisi analizi ile yapılan bir çalışmada; toplam taşınan sediment miktarının Türkiye ortalamasının yaklaşık 1.6 katı daha fazla olduğu (yaklaşık 27 000 ton/gün), bunun da özellikle Bingöl ve Muş ovalarında verimsiz toprak tabakasının oluşumuna sebep olacağı ve yılda yaklaşık 10 milyon ton toprağın Keban Barajı'na

taşınmasının da barajın ekonomik ömrünü kısaltacağı belirtilmiştir (Doğan ve Demir, 2016).

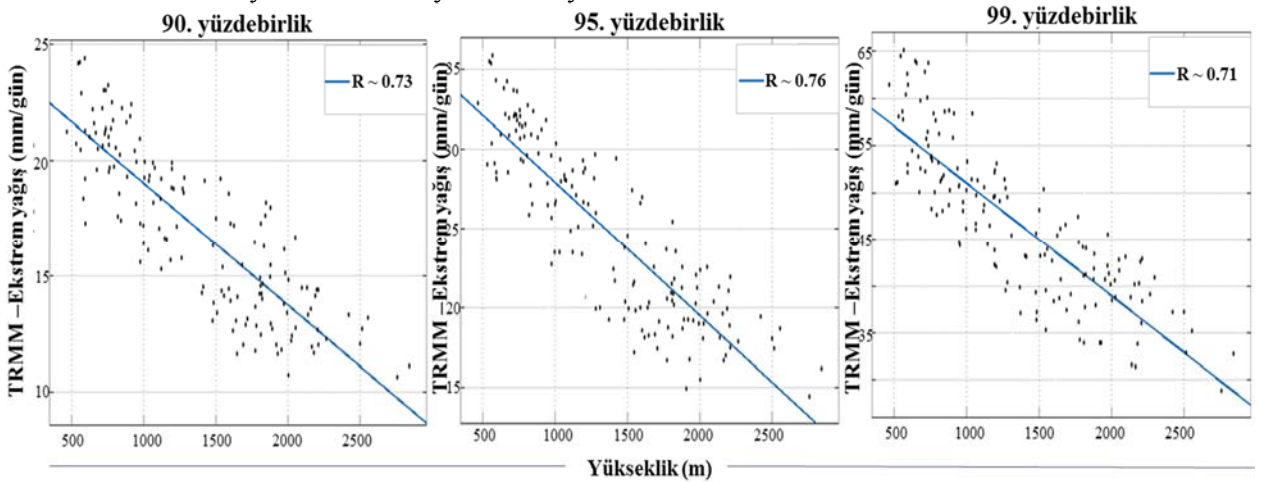
Bu çalışmanın amacı, Fırat Nehri üzerinde ve önemli kollarında bulunan 7 adet hidrometrik gözlem istasyonundan elde edilen taşınan sediment miktarlarının ve akım değerlerinin, uzaktan algılama veri seti olan Tropik Yağmur Ölçüm Misyonu (TRMM) 3B42 ürünü ile sağlanan yağış değerleri ile birlikte değerlendirilmesi ve farklı yağış havzalarındaki ekstrem yağış olaylarının etkilerinin belirlenmesidir. Çalışmada; 1967 – 2011 yılları arasında Fırat Nehri boyunca sediment/akım gözlem istasyonlarından elde edilen veriler doğrultusunda, bölgede taşınan sediment miktarının kapsamlı analizi ile ekstrem yağış olaylarının hidrolojik bileşenlere etkileri değerlendirilmiştir. Bu amaçla, sediment ve akım gözlemleri uzaktan algılama veri seti ile birleştirilerek, havzada taşınan sediment miktarının ekstrem değerlere ulaştığı günler (>99. yüzdendirlik) ile günlük ekstrem yağış arasındaki ilişkisi ve bunun taşınan sediment bütçesine etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

2. YÖNTEM

2.1 Ekstrem Değerlerin Analizi

Bir yüzdendirlik, sıralanmış bir veri serisini yüz eşit parçaya bölen ve böylece her bir bölünen parçanın ana kütle veya örneklem verilerinin 1/100'ini kapsadığı, 99 tane özetleme değerini belirtmektedir. Çalışmada, ekstrem değerlerin belirlenmesinde bir yöntem olarak yersel istasyon

ve uzaktan algılama uzun yıllar zaman serilerine ait günlük yağış, sediment ve akım verilerinin 90, 95 ve 99. yüzdendirlik değerleri belirlenmiştir. TRMM ve yersel istasyon verileri ile önceden yapılan doğrulama çalışmalarında ekstrem değerler arasında bölgesel olarak yüksek farklar olduğu belirtilmiştir (Özcan, 2014). Bölgesel olarak 500 m yüksekliğe kadar yağış-yükseklik ilişkisi pozitif yönde eğilim gösterirken, bu yükseklikten sonra negatif eğilim göstermektedir. Bu farkın, TRMM 3B42 verisinin temsil ettiği yaklaşık 30km x 30km'lik piksel alanının yükseklik ortalaması ile meteorolojik istasyonlarının bulunduğu yükseklik arasındaki farktan kaynaklandığının belirlenmesi, çalışılan bölge için ekstrem değerler ile yükseklik arasındaki ilişkiyi tanımlamayı gerekli kılmıştır. Şekil 4'de tüm istasyon konumlarını kapsayan alan için TRMM uydu verisinden elde edilen yağış verilerine ait sırasıyla 90., 95. ve 99. yüzdendirlik değerleri ile her bir TRMM pikselinin temsil ettiği yaklaşık 30km x 30km'lik alanların yükseklik ortalamaları arasındaki ilişkiler gösterilmiştir. Günlük yağış verilerinin 90, 95 ve 99. yüzdendirlik değerleri hesaplanarak bölgesel olarak TRMM-3B42 verisinden bölgenin daha yüksek kesimlerini de kapsayacak şekilde alınan yağış verilerinin ekstrem değer analizleri yapılmış ve bölgedeki ekstrem değer – yükseklik ilişkisi tanımlanmıştır (Şekil 2). Buna göre; yağış verilerinin 90., 95. ve 99. yüzdendirlik değerleri ile yükseklik arasındaki doğrusal ilişki görülmektedir.

Şekil 2. Çalışma alanına ait TRMM -3B42 verisinden elde edilen ekstrem yağış değerleri ile yükseklik arasındaki ilişki.

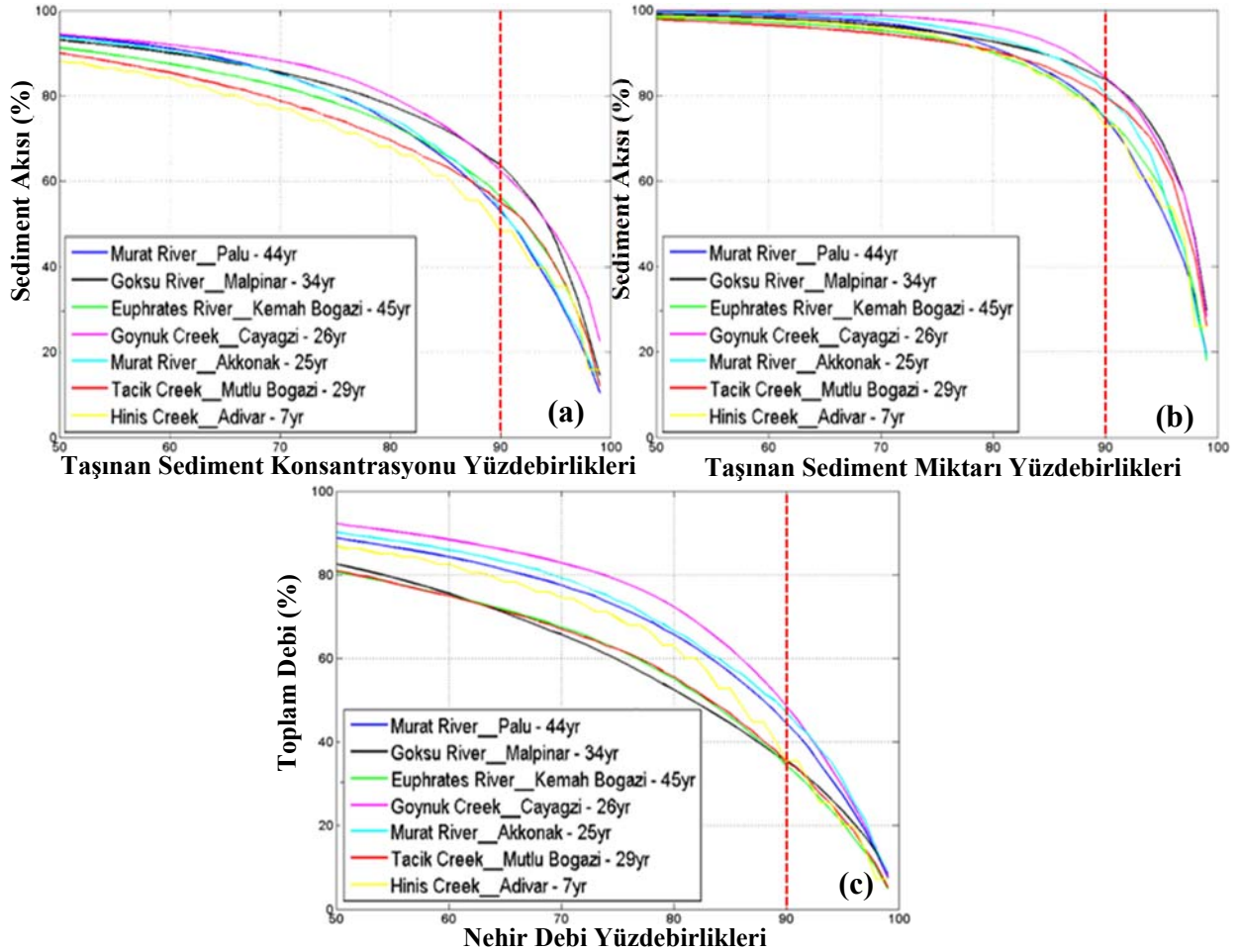
Figure 2. Relationship between elevation and TRMM-3B42 derived extreme precipitation values of the study area.

Her bir istasyon için uzun yıllar taşınan sediment ve akım verilerine ait toplam yüzdelerle

karşılık gelen iklimik ekstrem olayların yüzdendirlik değerleri Şekil 3'de gösterilmiştir.

Farklı veri aralıklarına sahip istasyonlardaki hem taşınan sediment konsantrasyonu ve miktarı hem de debilerinin ekstrem değerlere sahip olduğu 90. yüzdendirlik değerleri belirlenerek, bu değerlerin uzun yıllar toplam veri yüzdesinin ne kadarına denk düştüğü incelenmiştir. Buna göre, toplam taşınan sediment ile toplam debi akıları karşılaştırıldığında benzer sonuçlarla

karşılaşılmıştır. Şekil 3a'da, tüm istasyonlardaki taşınan sediment konsantrasyonlarının ekstrem değerleri olan 90. yüzdendirlik değerleri, toplam sediment akısı yüzdesinin %55 - 60'ına denk geldiği görülmektedir. Bununla birlikte taşınan sediment miktarlarının ekstrem değerleri de toplam sediment akısı yüzdesinin %70 - 85 aralığında olduğu belirlenmiştir (Şekil 3b).

Şekil 3. Uzun yıllar sediment ve akım verilerine ait ekstrem değerlerin yüzdesi. (Lejant, istasyon isimleri ile kullanılan veri aralıklarını belirtmektedir).

Figure 3. Long-term percentage of extremes of sediment and discharge data. (Legend specifies the station names with data ranges).

Bunun yanı sıra; nehir debileri ekstrem değerleri ile toplam debi yüzdesi arasındaki ilişki de %35 - 50 arasında bir değişim görülmektedir (Şekil 3c). Bu değerler, özellikle

Göynük Deresi ile Göksu Deresi'nde ekstrem olarak taşınan sediment miktarının toplam sediment akısının yaklaşık %85'ine tekabül etmesi ile Fırat Nehri üzerinde ve diğer kolları arasında en

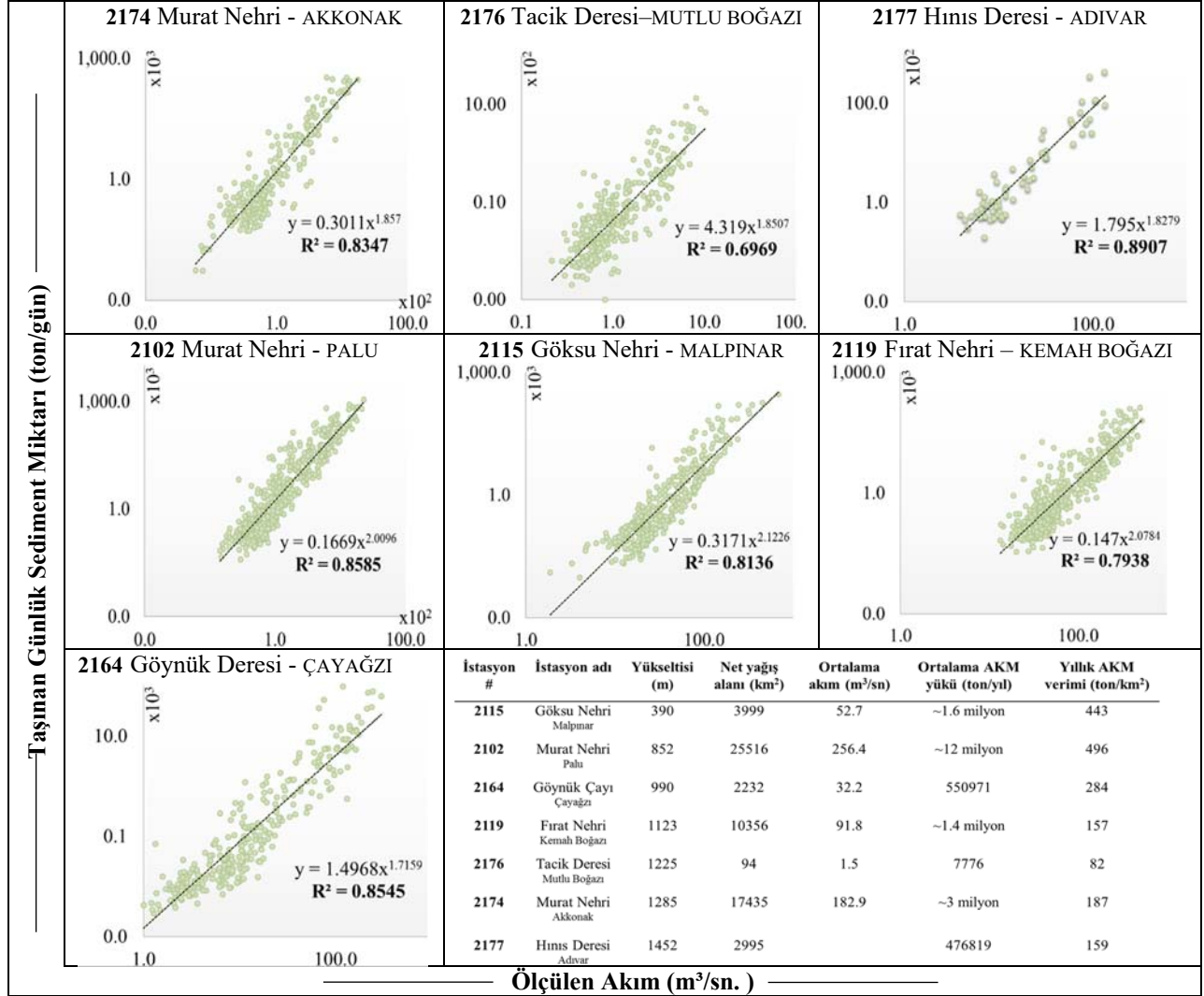

büyük değere sahip olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde, Fırat Nehri ve kollarındaki ekstrem nehir debileri ile toplam debi yüzdebirlik değerlerine göre, bu iki derenin ekstrem debileri, toplam debinin %50'sine denk gelmekte olup diğer verilere göre en yüksek değere sahiptir.

3. BULGULAR

Sediment gözlem istasyonlarından yapılan doğrudan ölçümler askıda katı madde miktarının

belirlenmesinde en güvenilir yol olmasına rağmen oldukça zaman alan ve maliyetli bir yöntemdir. Bu nedenle, askıda katı madde yükünün tahmininde kullanılan diğer bir yöntem sediment anahtar eğrisidir. Çalışmada kullanılan ortalama 30 yıllık veri aralığına sahip istasyonlara ait sediment anahtar eğrileri ile bu istasyonlara ait genel bilgiler Şekil 4'de gösterilmiştir.

Şekil 4. Çalışmada kullanılan istasyonlara ait taşınan sediment miktarları ile akım verileri arasındaki korelasyon ve hidrometrik bilgileri içeren sediment anahtar eğrileri.

Figure 4. Correlation between suspended sediment amount and discharge, and sediment rating curves with hydrometric information of the stations used in the study.

Debi arttıkça sediment konsantrasyonu da artması beklenmektedir. Akım-sediment yükü arasındaki bu pozitif ilişki önceden yapılan çalışmalarda belirtilmiştir (Çelebi vd., 1997;

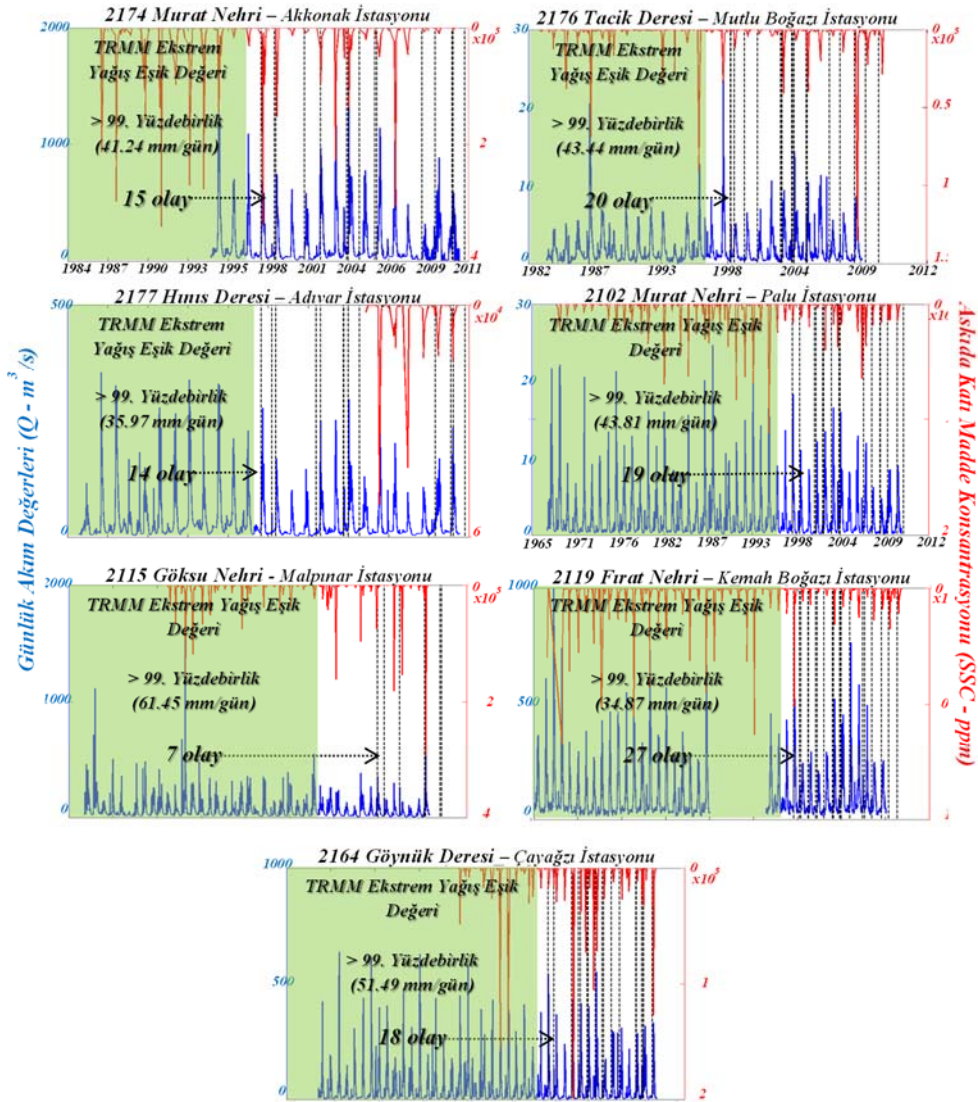
Shugar vd., 2010; Koralay vd., 2014; Doğan ve Demir, 2016). Ancak, akarsu debisinin fazla olduğu durumlarda, yöntemin askıda katı madde miktarını tahmin etmekte çok başarılı olmadığı

bilinmektedir (Walling ve Webb, 1998; Ülke vd., 2008). Tüm istasyonlara ait veriler, günlük akım verileri ile günlük taşınan sediment miktarları arasında pozitif bir korelasyon vermektedir. Bu korelasyon; debinin artması ile nehir boyunca geçici olarak depolanan sedimentin artan taşınımını göstermektedir.

Çalışmada, her bir istasyonun bulunduğu konumu temsil eden 14 yıllık TRMM yağış verisinden elde edilen yağışlı günlerin (günlük 0.1mm'den fazla yağış) 99. yüzdebirlik değerleri kapsayan ekstrem günlük yağış değerleri ve TRMM - 3B42 ekstrem yağış eşik değerleri belirlenerek her bir istasyon için taşınan sediment konsantrasyonunun ekstrem değere ulaştığı (99. yüzdebirlik değerlerini aştığı) günler tanımlanmıştır (Şekil 5). İstasyonlarda ölçülen askıda katı madde konsantrasyonu ve akım miktarlarının, TRMM yağış veri aralığı başlangıcı olan 1997 senesinden itibaren yıllık değişiminin gösterildiği değerler incelenerek; yağış havzalarından nehirlere taşınan askıda katı madde konsantrasyonunun ve akımların maksimum düzeye ulaştığı yıllar ile TRMM ekstrem yağış eşik değerini aşan (>99.yüzdebirlik) yıllar belirlenmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde; Murat Nehri üzerindeki Akkonak ve Palu istasyon verilerine göre, taşınan sediment miktarları 2003 ve 2006 yıllarında sırasıyla yaklaşık 200,000 – 300,000 ppm ile maksimum seviyeye ulaştığı belirlenmiştir. Doğan ve Demir; 2000 – 2011 yılları arasındaki yağış ortalaması ile gözlem istasyonlarında ölçülen ortalama sediment miktarlarını incelemiş ve yıllık maksimum yağışın Mart- Nisan aylarında meydana gelmesine bağlı olarak taşınan sediment miktarının da bu aylarda arttığını belirtmişlerdir (Doğan ve Demir, 2016). Şekil 5'de bu istasyonlardaki taşınan sediment ve akım miktarı ile istasyonların bulunduğu bölgeyi temsil eden (TRMM'den elde edilen) yağış verisi arasında pozitif bir ilişkinin olduğu; ancak ekstrem yağış verileri analizinde yağış süresi ve şiddetinin de çok önemli unsurlar olduğu belirlenmiştir. Tacik Deresi üzerindeki Mutlu Boğazı istasyonu verileri, özellikle 2009 yılında taşınan sedimentin uzun yıllar verilerine göre yaklaşık 150,000 ppm ile maksimum düzeye ulaştığını göstermektedir. Akım verisinin yaklaşık olarak 10 m³/s ile ortalama değerde olduğu 2009 yılında TRMM yağış eşik değeri olan 43.44 mm/gün değerinin üzerinde bir yağış gerçekleşmesi, bu ekstrem günlük yağış olayının sediment taşınımını tetiklediği düşüncesini kuvvetlendirmektedir.

Hınıs Deresi Adıvar istasyonu veri aralığı diğer istasyonlara göre çok kısadır. 7 senelik bir dönem için bu bölgede genel bir değerlendirme yapmayı zorlaştırmaktadır. Ancak 2010 yılında art arda gelen ekstrem günlük yağış olaylarının bu bölgedeki akım miktarını ve sediment taşınımını arttırdığını göstermektedir. Çalışmada kullanılan istasyon bölgelerini içeren TRMM yağış verilerine göre Göksu Nehri Malpınar istasyonunun bulunduğu bölgede en az ekstrem yağış olayının gerçekleştiği (7 olay) belirlenmiştir. Buna karşın bu istasyonun temsil edildiği bölge 61.45 mm/gün ile en büyük ekstrem yağış eşik değerine sahiptir. Göksu Nehri Malpınar istasyonu için yapılan analizlere göre uzun yıllar ortalaması yaklaşık 150,000 ppm olan sediment konsantrasyonu 2009 yılında yaklaşık 2 kat artarak 300,000 ppm seviyesine ulaşmıştır. Bununla birlikte bu bölgeyi temsil eden TRMM ekstrem yağış eşik değeri olan 61.45 mm/gün değerinin üzerinde gerçekleşen ekstrem yağışların da ortalaması yaklaşık 100m³/s olan akım miktarını 5 kat arttırdığı ve sediment taşınımını uzun yıllar verisine göre maksimum seviyeye çıkarttığı belirlenmiştir.

İnceleme yapılan yıllar arasında havzalardan taşınan sediment miktarına bakıldığında, özellikle Kemah Boğazı istasyonu verilerine göre Fırat Nehri'ne taşınan sediment miktarının 1998 yılı itibariyle bir azalma gösterdiği belirlenmiştir. Bununla birlikte; TRMM ekstrem yağış eşik değeri üzerinde en fazla ekstrem yağış olayı tespit edilen Kemah Boğazı istasyonunun bulunduğu bu bölge neredeyse her yıl 2 defa ekstrem yağışa maruz kalması akım miktarlarında özellikle 2003 yılı sonrasındaki 5 senelik dönemde ortalama akımın üzerinde bir artışa neden olduğunu göstermektedir. Taşınan sediment miktarının en fazla değişim gösterdiği Göynük Deresi Çayağzı istasyonu verilerinde yapılan analizler sonucu, 1993 yılından sonra özellikle 2001 - 2010 yılları arasında sediment taşınımında artış meydana gelmiş ve 2001, 2004 ve 2010 yıllarında sediment konsantrasyonlarının sırasıyla 200,000, 100,000 ve 120,000 ppm seviyelerine ulaştığı belirlenmiştir. Sediment taşınımında artan eğilimin görüldüğü bu dönemde akım miktarının uzun yıllar periyodunu koruduğu ancak 18 olay olarak belirtilen TRMM ekstrem yağış eşik değeri olan 51.49 mm/gün değerinden büyük değerlerin elde edilmesi, ekstrem yağışların neredeyse her yıl meydana geldiğini göstermektedir.

Şekil 5. İstasyon bazında ekstrem yağış olayları ile uzun yıllar sediment ve akım verileri analizi.
(TRMM yağış veri aralığı başlangıcı olan 1997 yılı ve sonrası dikkate alınmıştır).

Figure 5. Analysis of station-based long-term sediment and discharge data with extreme precipitation events.
(After 1997 was taken into account which is the beginning of TRMM data range).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ekstrem günlük yağış değerleri ile yükseklik arasındaki doğrusal ilişki her ne kadar istasyonlardaki veri aralıkları farklılık gösterse de uyumluluk göstermektedir. İstasyonların bulunduğu noktaların temsil ettiği yağış alanındaki yüksekliğin artmasıyla günlük ekstrem yağış değerleri düşmektedir. Elde edilen ekstrem yağış

değerleri ile zaman serisi boyunca 99. yüzdebirlik TRMM ekstrem yağış eşik değerini aşan olaylar ile sediment taşınımı ve nehir akımları ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Akım ve sediment gözlem istasyonlarından, her bir istasyon veri aralığı doğrultusunda yıllar arası ölçüm değerleri incelenmiş ve yıllara göre zamansal değişimi belirlenmiştir. Taşınan günlük sediment miktarı ile

akım değerleri arasındaki ilişkide bazı günler olağandışı yüksek taşınan sediment değerler ile karakterize edilmesi bu değerlerin mevsimsel ortalamasının üzerinde zaman zaman 1-2 kat değişen büyüklüklerde olup akım-taşınım ilişkisine uyumlu olmayan sapmaları göstermektedir. İstasyonların bulunduğu bölgeyi temsil eden günlük yağış verilerinin 99. yüzdendirlik değerleri ile her bir istasyondaki askıda katı madde konsantrasyonunun en yüksek değere ulaştığı tüm AKM konsantrasyonu veri setinin 99. yüzdendirlik değerlerini aşan günler ile zaman serisi boyunca iklimik ekstrem olaylar tayin edilmiştir. Çalışmada yapılan ön analiz sonuçlarına göre, tüm gözlem istasyonlarındaki askıda katı madde konsantrasyonunun 90. yüzdendirlik değerleri toplam AKM akısının %55'ine tekabül etmektedir. Benzer şekilde, nehir debilerinin 90. yüzdendirlik değerleri de toplam debi akısının maksimum %50'sine tekabül etmektedir.

Çalışmada kullanılan istasyonlar bazında yapılan değerlendirmeler neticesinde; 1997 – 2011 yılları arası TRMM ekstrem yağış eşik değerlerinin, KAKD yağış rejimi tipinin hakim olduğu en güneydeki Göksu Nehri Malpınar istasyonundan KDAN yağış rejimi tipine sahip bölgede bulunan kuzeydeki Fırat Nehri Kemah Boğazı ile Tacik Deresi Mutlu Boğazı istasyonları doğrultusunda azaldığı belirlenmiştir. Benzer şekilde, geçiş bölgesinde bulunan Murat Nehri Palu ile Göynük Deresi Çayağzı istasyonlarından, KDAN yağış rejimi tipine sahip bölgedeki Murat Nehri Akkonak ve Hıms Deresi Adıvar istasyonlarına doğru da batıdan doğuya doğru ekstrem yağış eşik değerlerinin düştüğü tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, güneyden kuzeye ve doğudan batıya doğru ise TRMM ekstrem yağış eşik değerlerini aşan ekstrem yağış olayları sayıları artmıştır. Tüm istasyonlara ait taşınan sediment miktarı, akım ve TRMM yağış verileri bütünlük analiz sonuçlarına göre; taşınan sediment konsantrasyonunun ekstrem değere ulaştığı günler tüm veri setinin en üstündeki %1 büyüklüğüne

karşılık gelmektedir. İstasyonlara ait uzun yıllar akım verilerinden elde edilen sonuçlara göre, doğu-batı doğrultusundaki istasyonlardaki akım verilerinin genel olarak 2003-2006 yılları arasında maksimum seviyeye ulaştığı, yıllar arası taşınan sediment miktarlarındaki en fazla değişimin ise Göynük Deresi Çayağzı istasyonunda olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, taşınan sediment konsantrasyonunun birbirini izleyen günlerde ekstrem değerlere ulaşmasını bir tetik mekanizmasının sonucu olduğunu öngörebiliriz.

Sonuç olarak, Fırat Havzası'nda geçmiş yıllara ait sediment ve akım değerleri ile ekstrem günlük yağış değerlerinin yanı sıra yağış süresi ve şiddetindeki değişimlerin belirlenmesi ile bu konuda daha kapsamlı değerlendirmeler yapılarak erozyona sebep olan etkenler etki derecesine göre incelenmeli ve bu doğrultuda eylem planları hazırlanmalıdır. Özellikle art arda gelen ekstrem günlük yağış olayları ile yüzeyden taşınan sediment miktarları ile sebep olduğu morfolojik değişim de dikkate alınmalıdır. Tarımsal üretim açısından çok önemli olan üst katmanın ekstrem yağışlar ile erozyona maruz kalması ve topraktaki besin elementlerini topraktan uzaklaştırması, taşınan sediment miktarının artmasına ve bu artışın da özellikle barajların ekonomik ömrünün kısalmasına neden olmaktadır. Uzaktan algılama veri setleri kullanılarak özellikle geniş alanlarda elde edilecek yağış verileri ile noktasal verilere alternatif olarak alansal ortalamaların kullanılması, bölgedeki yağış karakteristiğinin ortaya konmasında önemli bir rol oynamaktadır. Uzaktan algılama teknikleri ve coğrafi bilgi sistemleri yardımıyla bölgedeki sediment yükünün zamansal ve mekânsal dağılımı belirlenebilmektedir. Uydu veri setleri ve coğrafi bilgi sistemi çıktıları, oluşturulacak olan risk analizleri ile nehirlerden taşınan sediment modelleri için girdi parametresi olarak kullanılabilir. Bu modeller yardımıyla da bölge için potansiyel erozyon haritaları oluşturulabilecek ve yıllık toprak kaybı ile ekstrem yağış olaylarının etkileri belirlenebilecektir.

REFERANSLAR

- AGM, 2001. (Ağaçlandırma Genel Müdürlüğü) <http://www.agm.gov.tr/erozyon/boyutu.htm>
- Boers, N., Bookhagen, B., Marwan, N., Kurths, J., Marengo, J. 2013. 'Complex networks identify spatial patterns of extreme rainfall events of the South American Monsoon System'. *Geophys. Res. Lett.*, **40**, 10.1002/grl.50681.
- Bookhagen, B., Thiede, R.C., Strecker, M.R. 2005. 'Abnormal Monsoon years and their control on erosion and sediment flux in the high, arid northwest Himalaya'. *Earth and Planetary Science Letters*, **231**, 131-146.
- Bookhagen, B., Strecker, M.R. 2008. 'Orographic barriers, high-resolution TRMM rainfall and relief variations along the eastern Andes'. *Geophysical Research Letters*, **35**, L06403.
- Burak, S., Duranyıldız, İ., Yetiş, Ü. 1997. *Ulusal Çevre Eylem Planı: Su kaynaklarının Yönetimi*. Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara.
- Çelebi, H., Utlu, F., Peker, İ. 1997. 'Murat Nehrinin Hidrojeokimyasal Özellikleri'. *Çevre Dergisi*, **22**: 14-20.
- Doğan, A., Demir, Y. 2016. 'Murat Nehri Palu yağış havzasından taşınan süspansediment miktarının zamansal değişiminin değerlendirilmesi'. *İğdır Uni. Fen Bilimleri Enst. Der.*, **6(2)**: 71-78.
- Doğan, O. 2011. *Türkiye'de Erozyon Sorunu Nedenleri ve Çözüm Önerileri*, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim, 134:62-69.
- Foster, G.R., Meyer, L.D. 1972. 'A closed-form soil erosion equation for upland areas'. *Sedimentation Symposium in honor Prof. H.A. Einstein*, Fort Collins, CO, Colorado State University, Fort Collins, CO, USA, June 17-19.
- Hosking, J.R.M., Wallis, J.R. 1993. 'Some statistics useful in regional frequency analysis'. *Water Resources Research*, **29**, 271-81.
- Hosking, J.R.M., and Wallis, J.R. 1997. *Regional Frequency Analysis: An Approach Based on L-Moments*. Cambridge University Press, Cambridge, UK. 224p.
- IPCC, 2007. Fourth Assessment Report, Climate Change the Physical Science Basis, Cambridge University Press, New York-USA.
- Koralay, N., Kara, Ö., Kezik, U. 2014. 'Solaklı deresinde askıda katı madde düzeyinin zamansal değişimi'. *1.Ulusal Havza Yönetimi Sempozyumu*, 10-12 Eylül 2014, Çankırı.
- Lal, R. 1995. 'Biophysical factors in the choice of tillage systems for sloping lands'. In: *El Uso Sostenible del Suelo en Zonas de Ladera: El Papel Esencial de los Sistemas de Labranza Conservacionista*. RELACO, III Reunión Bienal de la Red Latinoamericana de Labranza Conservacionista, Diciembre 4-8, 1995, San Jose, Costa Rica, 52-58.
- Maden, T.E., Kılıç, S. 2012. 'Irak'ta su kaynakları sorunu ve yönetimi'. *Ortadoğu Analiz*, **4(43)**, 84-97.
- Meyer, L.D. 1971. 'Soil erosion by water on upland areas'. *River Mechanics*, **2**, ed. H. W. Shen, pp. 27.1-27.5. Privately published, Fort Collins, Colorado.
- Meyer, L.D., McCune D.L. 1958. 'Rainfall simulator for runoff plots'. *Agr. Er.gr.*, **39**: 644-648.
- Okamoto, K. 2003. 'A short history of the TRMM precipitation radar, in Cloud Systems, Hurricanes, and the Tropical Rainfall Measuring Mission (TRMM)'. *Meteorol. Soc. Monogr.*, **29**, pp. 187-195, Am. Meteorol. Soc., Boston, Mass.
- OSİB, 2013. *Yukarı Havza Sel Kontrolü Eylem Planı (2013-2017)*. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Özcan, O. 2014. 'Başlıca iklim parametrelerinin bitki su tüketimine etkilerinin uzaktan algılama yöntemleri ile araştırılması'. *Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, 156 sayfa.

- Özcan, O. 2017. 'Taşkın tespitinin farklı yöntemlerle değerlendirilmesi; Ayamama Deresi örneği'. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, **3** (1), 9-27. DOI: 10.21324/dacd.267200.
- Özcan, O., Musaoğlu, N., Bookhagen, B., Örmeci, C. 2013. 'Uydu ve yersel yağış verilerinin noktasal frekans analizi ile mekânsal değerlendirmesi'. *TMMOB - Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi*, 11- 13 Kasım 2013, Ankara.
- Shugar, D.H., Kostaschuk, R., Best, J.L., Parsons, D.R., Lane, S.N., Orfeo, O., Hardy, R.J. 2010. 'On the relationship between flow and suspended sediment transport over the crest of a sand dune, Río Paraná'. *Argentina.Sedimentology*, **57**(1): 252-272.
- Türkeş, M. 1996. 'Spatial and temporal analysis of annual rainfall variations in Turkey'. *International Journal of Climatology*, **16**, 1057-1076.
- Türkeş, M. 1998. 'Influence of geopotential heights, cyclone frequency and Southern Oscillation on rainfall variations in Turkey'. *International Journal of Climatology*, **18**, 649-680.
- Türkeş, M. 1999. 'Vulnerability of Turkey to desertification with respect to precipitation and aridity conditions'. *Turkish Journal of Engineering and Environmental Sciences*, **23**, 363-380.
- Türkeş, M.; Erlat, E. 2005. 'Climatological responses of winter precipitation in Turkey to variability of the North Atlantic Oscillation during the period 1930-2001', *Theoretical and Applied Climatology*, **81**, 45-69.
- Türkeş, M., Koç, T., Sarıç, F. 2007. 'Türkiye'nin yağış toplamı ve yoğunluğu dizilerindeki değişikliklerin ve eğilimlerin zamansal ve alansal çözümlemesi'. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, **5**, 57-74.
- Türkeş, M., Tatlı, H. 2008. 'Türkiye'de kuraklık olasılıklarının standartlaştırılmış yağış indisi (SPI) açısından değerlendirilmesi'. *Küresel İklim Değişimi ve Su Sorunlarının Çözümünde Ormanlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (Ed., Ünal Akkemik), 55-62. İÜ Orman Fak, 13-14 Aralık 2007, Bahçeköy – İstanbul.
- Türkeş, M. 2012. 'Türkiye'de gözlenen ve öngörülen iklim değişikliği, kuraklık ve çölleşme'. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, **4** (2):1-32.
- Türkeş, M., Sümer, U.M., Yıldırım, Y.E. 2005. 'GAP Bölgesi'nde gözlenen uzun süreli iklimsel değişimlerin ve eğilimlerin zaman dizisi çözümlemeleri'. *Ulusal Coğrafya Kongresi 2005*, (Prof. Dr. İsmail Yalçınlar Anısına), 29-30 Eylül 2005, Bildiriler Kitabı, 373-384. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Beyazıt, İstanbul.
- Ülke, A., Özkul, S., Doğan, E., Tayfur, G. 2008. 'Soft computational methods to estimate suspended sediment load in the Gediz River'. *River Flow, International Conference on Fluvial Hydraulics*, Çeşme, İzmir, Turkey, 1039-1047.
- Walling, D.E., Webb, B.W. 1998. 'The reliability of rating curve estimates of suspended sediment yield: some further comments'. *Sediment Budgets (Proceedings of the Porto alegre Symposium, December 1988)*. IAHS Publ. No. 174, 337-350, 1988.
- Wilheit, T., 2003. 'The TRMM measuring concept, in Cloud Systems, Hurricanes, and the TRMM'. *Meteorol. Soc. Monogr.*, **29**, pp. 197-200, Am. Meteorol. Soc., Boston, Mass.
- Wischmeier W.H., Smith D.D. 1965. *Predicting Rainfall-Erosion Losses from Cropland East of the Rocky Mountains*. U.S. Department of Agriculture, Agricultural Handbook 282, U.S. Government Printing Office, Washington, DC, 47 pp.
- Wulf, H., Bookhagen, B., Scherler, D. 2010. 'Seasonal precipitation gradients and their impacts on fluvial sediment flux in the Northwest Himalaya'. *Geomorphology*, **118**, 13-21.
- Wulf, H., Bookhagen, B., Scherler, D. 2012. 'Climatic and geologic controls on suspended sediment flux in the Sutlej River Valley, Western Himalaya'. *HESS*, **16**, 2193 - 2217.
- Yıldırım, A. 2006. 'Karakaya Barajı ve doğal çevre etkileri'. *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, **6**: 32-39.

YAYIN VE YAZIM İLKELERİ

1. Ege Coğrafya Dergisi, yılda iki kez yayımlanan (Haziran ve Aralık) hakemli bir dergidir. Derginin yayın dili Türkçe ve İngilizcedir.
2. Dergiye gönderilen yazılar, daha önce yayınlanmamış ve aynı anda başka bir yere gönderilmemiş olmalıdır. Ancak yurt dışında yabancı bir dilde yayınlanmış olmakla birlikte, Türkiye’de daha fazla okuyucuya ulaşmasında yarar görülen ve Türk coğrafyasına katkı sağlayacağı düşünülen makaleler, yayın kurulu kararıyla Türkçe yayımlanabilir.
3. Yazarlar, yazılarının hazırlanmasında, derginin yazım kurallarına uymalıdır. Editörler, bu kurallara uymayan yazıları geri gönderebilir.
4. Teslim edilen yazının çok yazarlı olması durumunda, aksi belirtilmediği sürece, yazışmalar ilk yazara gönderilir. Diğer yazarların yayın aşamalarından bilgilendirilmesi bu yazarın sorumluluğundadır.
5. Baş editör, yazıları yeniden gözden geçirecek ve ön kabulün yapılıp yapılmamasına karar verecek olan yardımcı editörlere dağıtır. Baş editör, içerik olarak uygun bulmadığı bir yazıyı, yeniden gözden geçirilmeksizin geri gönderme hakkını saklı tutar.
6. Baş editörün, yazının yayına uygunluğu konusunda vereceği karar kesindir.
7. Gönderilen yazılar ve şekiller, CD kayıtları ile birlikte, A4 boyutundaki 3 basılı kopya halinde baş editöre gönderilir.
8. Gönderilen yazılar, çok özel durumlar dışında 20 sayfayı geçmemelidir. Fazlasıyla uzun makaleler, hakemlere gönderilmeden önce kısaltılması için geri gönderilecektir.
9. Editörlerin yeniden gözden geçirdiği yazılar, en az iki hakeme gönderilir.

EDITORIAL AND PUBLICATION POLICIES

1. Aegean Geographical Journal is published two issues/annum in June and December. Official languages of the Journal are Turkish and English.
2. Manuscripts submitted to this journal should not have been published or simultaneously submitted, elsewhere.
3. Authors should consult the journal’s editorial and publication policies. Editors may return manuscripts that are grossly inconsistent with these policies.
4. Where the submitted manuscript is multi-authored, correspondence will be sent to first-named author, unless otherwise indicated. It will be the Corresponding Author’s responsibility to ensure that all authors are informed of progress in the editorial process.
5. The chief editor will allocate the submitted manuscript to an associate editor to handle the reviewing, revision and acceptance or rejection procedures. The chief editor retains the right to return a paper without review if the content is deemed inappropriate.
6. The chief editor’s judgement is final, with regard to suitability for publication.
7. Manuscript should be submitted both in two hardcopies and on a CD-ROM with all figures.
8. Papers will be limited to a maximum printed length of 20 pages, except in special circumstances. Excessively long papers will normally be returned for shortening before review.
9. Manuscripts are sent to least two referees.

YAZIM KURALLARI

Metin

1. Dergiye verilecek yazılar, PC ortamında, Word'ün yeni versiyonlarında düzenlenmiş olmalıdır.
2. Yazılar Times New Roman fontunda, 12 punto, 1,5 aralık, tek sütun olarak yazılmalıdır.
3. Dip not kullanılmamalıdır. Sol marj 2.5, sağ marj 2 cm, üst ve alt marjlar 3 cm; Alt ve üst bilgi ise 2 cm olmalıdır.
4. Metin içindeki başlıklara numara veya harf verilmemelidir. Metin içi vurgular (koyu, alt çizgili, italik vb.) yazarların tercihi bırakılmıştır.
5. Metin üst bilgi bölümünde ve içinde yazarların kimliğini açığa çıkaracak bilgiler yer almamalıdır.
6. Matematiksel ifadeler, denklemler numaralandırılmalı, denklemler sola, denklem numaraları ise parantez içinde sağa dayalı olmalıdır.
7. Metnin hazırlanmasında şu sıra izlenmelidir. Başlık (İngilizce karşılığı ile), İngilizce abstract, keywords, Türkçe öz ve anahtar kelimeler, ana metin, teşekkür bölümü, referanslar ve varsa ekler.
8. Yazar adları, adresleri ve e-mailleri, metinden ayrı bir sayfada gönderilmeli, metin içinde yazarların kimliklerini belirten herhangi bir ibare bulunmamalıdır.

Başlık

9. Başlık mümkün olduğunca kısa olmalı ve makalenin içeriğini tam olarak yansıtmaya özen gösterilmelidir. İngilizcesi belirtilmelidir.

İngilizce Öz (Abstract)

10. *Abstract* İngilizce hazırlanmalı ve 300 kelimeyi aşmamalıdır. Makalenin kısa bir özeti ve sonuçlarını içermelidir. *Abstract*'in sonunda *Keywords* yer almalıdır. *Abstract* metni sağdan ve soldan 1 cm boşluk bırakılarak, bloklu ve 11 punto ile yazılmalıdır.

NOTES FOR CONTRIBUTORS

Main Text

1. Manuscript should preferably be in PC Word format.
2. All text should be on 1.5 line space at a minimum font size of 12 point with single column.
3. Footnote must not be used. Left margins should be 2.5 cm, right margins should be 2 cm, top and bottom margins should be 3 cm; Header and Footer should be 2 cm.
4. Headings must not be numbered.
5. Author(s) name and marks which reveal authors identification must not be used in any part of text including header and footer.
6. Equations should be numbered serially in the right-hand side, in parentheses.
7. The main text should be formed by following order: Title (both in Turkish and in English), Abstract in English, Keywords in English, Abstract in Turkish, Keywords in Turkish, Main text, Acknowledgements, References and appendices.
8. Author(s)'s name, address, e-mail must be written on a separate page.

Title

9. Title should be brief and it should reflect the content of the manuscript.

Abstract

10. Abstract must be written in English (maximum length 300 words). It should summarize the entire paper, not the conclusions alone. It should be justified and both left and right margins should be 1 cm with 11 point font size.

Öz

Abstract'ın Türkçe karşılığı olmalı ve sonunda yine Türkçe hazırlanmış anahtar kelimeler bulunmalıdır. Sağ ve sol marj 1 cm ve 11 punto olmalıdır.

Şekiller ve Tablolar

11. Metin içinde yer alan tüm çizim, harita, grafik ve “şekil”, fotoğraflar “fotoğraf”, çizelgeler ise “tablo” olarak isimlendirilir.
12. Şekiller baskı boyutunda (maksimum 16,5 x 24 cm) olmalıdır.
13. Bilgisayarda üretilen şekiller, en az 600 dpi çözünürlükte ve tiff formatında olmalı ve her biri ayrı dosyalar halinde kaydedilmelidir. Editöre gönderilen baskılar, yüksek kaliteli kâğıda lazer yazıcı ile basılmalıdır. Elle hazırlanan çizimler temiz olmalı, yazıları şablonla yazılmalı ve siyah mürekkep kullanılmalıdır. Çizimlerin Orijinalleri gönderilmelidir.
14. Fotoğraflar orijinal siyah-beyaz, parlak kâğıda basılmalı, lazer baskı veya fotokopi olmamalıdır.
15. Renkli şekil ve fotoğrafların basım maliyeti yazarlarına aittir. Bu konunun detayları editörlerden alınabilir.
16. Tüm tablo başlıkları, tablonun üst kısmında yer almalıdır. Tablo içindeki verilerin, metin içinde başka bir şekilde, örneğin bir grafikte tekrarlanmamasına özen gösterilmelidir. Tüm tablo sütunlarında açıklayıcı bilgi bulunmalıdır.
17. Tüm şekil ve tabloların numara ve başlıkları mümkün olduğu ölçüde kısa olmalı ve Türkçe başlıktan hemen sonra İngilizceleri mutlaka belirtilmelidir.

Figures and Tables

11. All drawings, maps, charts, diagrams and are to be referred to as “figures”, photographs as “photo” and tables as “table” in the main text.
12. All figures should be prepared at least the intended printed size (maximum 16.5x24 cm).
13. Computer generated figures should be at least 600 dpi in tiff format and each one should be submitted as a separate file. Hardcopy of the main text should be printed by high quality laser printer. Original diagrams (except computer graphics) should be prepared using black drawing ink on a good quality tracing medium.
14. Photographs should be sharp black and white glossy prints the intended printed size and mounted in the desired layout. Either portrait or landscape. To ensure quality production, original photographs must be included in addition to any scanned versions.
15. The cost of printing colour illustrations in the journal will be charged to the author. Details are available from the Editorial Board upon request.
16. Title of table should be located on the top of tables. Tables should be numbered consecutively and titled. All table columns should have an explanatory heading. Tables should not repeat data which are available elsewhere in the paper e.g. in a line diagram.
17. Titles of all tables and figures should be short and explanatory in both in English and in Turkish.

Referanslar

18. Kaynaklar, metnin sonunda, kendi içinde alfabetik olarak verilmeli ve başlık olarak "Referanslar" kullanılmalıdır.
19. Referanslar bölümünde, yalnızca metin içinde atıf yapılan referanslar yer almalıdır.
20. Referanslar bölümünde, tüm kitap ve dergi isimleri, kısaltılma yapılmadan ve italik olarak yazılmalıdır.
21. Makale, bildiri kitabı ve editörlü kitap bölümlerinin belirtilmesinde, referans verilen eserin başlığı, tek tırnak içine alınır.
22. Referanslar bölümünde, birden çok yazarı olan referanslardaki tüm yazarlar belirtilir.
23. Aynı yazara ait referanslar tarih sırasına göre verilmelidir. Referans verilen yazarın aynı tarihe ait birden fazla yayını var ise yayın yılının yanına (a) şeklinde belirtilmelidir.
24. Metin içinde verilen referanslarda, yazarın soyadı ve yayın yılı parantez içinde verilir. (Kayan, 1998).
25. Metin içinde, referans verilen yazarın, aynı yıla ait iki birden fazla yayını kullanılıyorsa, şu şekilde belirtilir: (Kayan, 1998a).
26. Üç ve daha fazla yazarlı yazarlara yapılan atıflarda ilk yazarın soyadı esas alınır: (Kayan vd., 1999).
27. Bu genel ilkeler dışında, referansların hazırlanmasında aşağıda verilen örneklere uyulmalıdır.

Ekler

28. Ekler bölümünde, metin içinde verilemeyen uzun tablolar, kullanılan denklem veya yöntemlerin detayları yer alabilir.

References

18. All references should be arranged in alphabetical order and grouped together at the end of the paper under the title of "References".
19. All publications cited in the text must only be presented in the references section.
20. Names of periodicals and books should be written out in full and italic without any abbreviation.
21. The titles of the journal articles, proceedings and chapters of edited books must be presented between inverted commas.
22. All authors' name must be complete in the reference section.
23. Reference is made to more than one work by the same author published in the same year; identify each as (a) mark after the date.
24. In the text, references should be cited by the author's name and the year in parentheses (Kayan, 1998).
25. Where there are two or more references to one author in the same year, the following form should be used (Kayan, 1998a) or (Kayan, 1998b).
26. Where references include three or more authors the form (Kayan et. al., 1999) should be used.
27. Except from the abovementioned principle in citing, examples of the references can be followed in the following page.

Appendices

28. Appendices are encouraged for long tables, specific details of methods or mathematics.

Dergide Makale / Journal Article

Baykal, F., Koçman, A. 1983. 'Ege Bölgesi'nde nüfusun alansal dağılışı ve sorunları'. *Ege Coğrafya Dergisi* 1, 100-108.

Fry, N., 1979. 'Density distribution techniques and strained length methods for determination finite strains'. *Journal of Structural Geology* 1, 221-230.

Kitap / Book

Erinç, S., 1982. *Jeomorfoloji I*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2931, İstanbul.

Ramsay, J.G., 1967. *Folding and Fracturing of Rocks*. McGraw-Hill, New York.

Editörlü Kitap / Edited Book

Gregory, D., Martin, R., Smith, G. (eds.) 1994. *Human Geography*. Macmillan, London.

Editörlü Kitapta bölüm / Article or chapter in edited book

Smith, G., 1994. 'Political Theory and human geography'. In Gregory, D., Martin, R., Smith, G. (eds.) *Human Geography*, Macmillan, London.

Yazarsız Kitaplar / Book without authors

Devlet Planlama Teşkilatı, 1998. *Türkiye Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı*. Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara.

Çeviri Kitaplar / Translation of a book

Lewis, B. 1996. *Ortadoğu*, (Çev. M. Harmancı), Sabah Yayınları, İstanbul, (Orijinal Basım Tarihi 1995).

Bildiri Kitapları / Proceedings

Erlat, E., 2002. 'Türkiye'de yağış anomalileri ve Kuzey Atlantik Salınımı arasındaki ilişkiler'. *Klimatoloji Çalıştay 2002 Bildiriler Kitabı*, 193-210, Ege Üniversitesi, İzmir.

Tezler / Thesis

Işık, Ş., 1995. 'Aşağı Akçay Havzasında (Aydın) beşeri ve iktisadi coğrafya araştırmaları'. *Doktora Tezi*, Ege Üniversitesi. 256 sayfa.

Weerts, H.J.T. 1996. 'Complex confining layers'. *PhD Thesis*, Utrecht University. 189 pp.

URL ADRESLERİ / URL references

Goddard Space Flight Center, 1997. Geomorphology From Space, <http://daac.gsfc.nasa.gov/DAAC-DOCS/geomorphology/GEO-HOME-PAGE.html>.

EGE
Coğrafya
DERGİSİ

Aegean Geographical Journal

İçindekiler / Contents

- 1 Şevket IŞIK
21. Yüzyılın Başında İzmir'in İller Arası Göçlerdeki Konumunda Ne Değişti?
The Changing Status of Izmir (Turkey) within the Interprovincial Migrations at the Beginning of the 21st Century
- 21 Volkan ZOĞAL – Gözde EMEKLİ
Yaratıcı Turizme Kavramsal ve Coğrafi Bir Yaklaşım
A Conceptual and Geographical Approach to the Creative Tourism
- 35 Orkan ÖZCAN – Bodo BOOKHAGEN – Nebiye MUSAOĞLU
Ekstrem Yağış Olaylarının Fırat Havzası'ndaki Hidrolojik Bileşenlerin Yıllar Arası Değişimi Üzerine Etkisi
The Influence of Extreme Precipitation Events on Interannual Variation of the Hydrologic Components in The Euphrates Basin

Editörler / Editors

Şevket IŞIK
İlkay SÜDAŞ
M. Kirami ÖLGEN

Haziran / June
2017

Cilt / Volume 26
Sayı / Number 1

